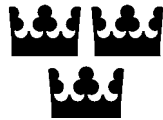

Bilaga 3

Fördelningpolitisk redogörelse

Bilaga 3

Fördelningspolitisk redogörelse

Innehållsförteckning

Sammanfattning	9
Inledning	10
1 Inkomstfördelningen 2010 och inkomstutvecklingen över tiden	11
1.1 Inkomstbegrepp och data	11
1.2 Inkomstgrupper	11
1.3 Åldersgrupper	13
1.4 Sysselsättningsstatus	14
1.5 Hushållssammansättning	16
1.6 Utrikes födda	17
2 Inkomstskillnader	19
2.1 Inkomstskillnadernas utveckling	19
2.2 Kapitalvinsternas betydelse för den svenska inkomstfördelningen	20
2.3 Inkomstskillnader i ett internationellt perspektiv	22
2.4 Inkomstskillnader när hänsyn tas till långsiktiga inkomster och offentlig konsumtion	24
2.4.1 Långsiktiga inkomster	24
2.4.2 Offentlig konsumtion	25
3 Ekonomisk utsatthet	27
3.1 Att mäta ekonomisk utsatthet	27
3.2 Ekonomisk utsatthet i ett internationellt perspektiv	28
3.2.1 EU:s direkta och indirekta mått på ekonomisk utsatthet	28
3.2.2 Sambandet mellan låg ekonomisk standard och låg materiell standard	30
3.3 Utveckling av andelen individer med låg ekonomisk standard	31
3.4 Olika grupper med låg ekonomisk standard	32
3.4.1 Olika gruppers bidrag till andelen med låg ekonomisk standard	32
3.4.2 Låg ekonomisk standard i åldersgrupper och bland kvinnor och män	33
3.4.3 Barn i hushåll med låg ekonomisk standard	34
3.5 Långvarigt låg ekonomisk standard	34
4 Effekter av regeringens politik	36
4.1 Effekter på ekonomiska drivkrafter till arbete	37

4.1.1	Marginaleffekter	37
4.1.2	Ersättningsgrader.....	38
4.1.3	Utbytet av marknadsarbete jämfört med hemarbete eller annan oavlönad aktivitet	40
4.2	Effekter på arbetskraftsdeltagande, sysselsättning och arbetslöshet	40
4.3	Effekter på inkomstfördelningen	41
4.3.1	Effekter på justerad disponibel inkomst	42
4.3.2	Effekter på individuella inkomster	43
4.3.3	Ökad inkomst för olika individer – typfall	44
	Underbilaga	46
	Begrepp och definitioner	46
	Datamaterial och beräkningsmetoder.....	48

Tabellförteckning

1.1 Inkomstnivåer 1991 och 2010 samt utveckling över tiden för olika inkomstgrupper	12
1.2 Inkomstutveckling 1991–2010 för olika åldersgrupper.....	14
1.3 Inkomstutveckling 1991–2010 efter sysselsättningsstatus (20–64 år)	15
1.4 Inkomstutveckling 1991–2010 efter hushållssammansättning	17
1.5 Inkomstutveckling 1991–2010 efter födelseland och invandringsår	19
2.1 Olika inkomstgruppers andelar av totala kapitalvinster (efter skatt) 1991–2010	21
3.1 Indikatorer för risk för fattigdom och social utestängning i EU-länderna 2010	29
3.2 Andel barn 0–19 år med låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll 2010	34
4.1 Genomsnittlig marginaleffekt i olika ersättningssystem 2006 och 2012	37
4.2 Ersättningsgrader för kvinnor och män 2012	39
4.3 Förändring av nettoinkomst till följd av jobbskatteavdraget för olika årsinkomster 2012	40
4.4 Förväntade långsiktiga effekter på arbetskraftsdeltagande, sysselsättning och arbetslöshet av regeringens politik 2006–2012.....	41
4.5 Jobbskatteavdrag för olika månadslöner 2012	44
4.6 Effekter av regeringens politik 2006–2012 för en ensamstående förälder med två barn.....	44
4.7 Effekter av regeringens politik 2006–2012 för en person med enbart garantipension.....	45
U.1 Svensk konsumtionsenhetsskala	46
U.2 Nyckeltal 1991 och 1995–2010.....	52
U.3 Regeländringar som beaktats vid beräkning av politikens effekter.....	53

Diagramförteckning

1.1 Inkomstutveckling 1991–2010 för olika inkomstgrupper	12
1.2 Ålderssammansättningen i inkomstgrupper 2010.....	14
1.3 Sysselsättningsstatus (20–64 år) och inkomstgrupper 2010	15
1.4 Heltidsarbetande (20–64 år) i inkomstgrupper 2010	15
1.5 Ensamstående och sammanboende (20–64 år), med och utan barn, i olika inkomstgrupper 2010.....	16
1.6 Ensamstående och sammanboende (20–64 år) med varierande antal barn i olika inkomstgrupper 2010.....	16
1.7 Ensamstående kvinnor och män (20–64 år) i olika inkomstgrupper 2010	16
1.8 Ensamstående och sammanboende (65+ år) i olika inkomstgrupper 2010	17
1.9 Utrikes födda efter invandringsår i olika inkomstgrupper 2010	18
1.10 Utrikes födda efter ursprungsland i olika inkomstgrupper 2010.....	18
2.1 Inkomstfördelningens utveckling 1991–2010	19
2.2 Olika inkomstslags betydelse för Gini-koefficientens utveckling 1991–2010.....	20
2.3 Kapitalvinster (efter skatt) som andel av disponibel inkomst 1991–2010.....	21
2.4 Inkomstspridning inom EU 2000 och 2010	23
2.5 Den översta tusendelens inkomstandel i ett internationellt perspektiv	23
2.6 Gini-koefficienten 2007 i 27 OECD-länder när hänsyn tas till offentlig konsumtion	26
3.1 Utveckling 2004–2010 av andel med låg relativ ekonomisk standard, andel med låg materiell standard samt inkomstgräns för låg relativ ekonomisk standard	30
3.2 Överlappning mellan låg relativ ekonomisk standard och låg materiell standard	31
3.3 Utvecklingen av andel med låg ekonomisk standard 1991–2010	31
3.4 Olika gruppers bidrag till andelen med låg relativ ekonomisk standard (relativ 60) 1991–2010	32
3.5 Inrikes och utrikes föddas bidrag till andelen med låg relativ ekonomisk standard (relativ 60) 1991–2010.....	32
3.6 Olika gruppers bidrag till andelen med låg absolut ekonomisk standard (absolut 60) 1991–2010	33
3.7 Inrikes och utrikes föddas bidrag till andelen med låg absolut ekonomisk standard (absolut 60) 1991–2010.....	33
3.8 Låg relativ ekonomisk standard (relativ 60) i åldersgrupper och för kvinnor och män 2010	33
3.9 Låg absolut ekonomisk standard (absolut 60) i åldersgrupper och för kvinnor och män 2010	33
3.10 Utveckling av andel med långvarigt låg ekonomisk standard 1995–2010.....	35
3.11 Utveckling av andel med långvarigt låg relativ ekonomisk standard (relativ 60) 1995–2010 efter hushållstyp	35
3.12 Utveckling av andel med långvarigt låg absolut ekonomisk standard (absolut 60) 1995–2010 efter hushållstyp.....	36
3.13 Utveckling av andel med långvarigt låg ekonomisk standard 1995–2010 efter födelseland.....	36
4.1 Genomsnittliga marginaleffekter för olika inkomstgrupper 2006 och 2012	38
4.2 Marginalskatt och genomsnittlig skatt för ett vårdbidrag 2006–2012.....	38

4.3 Ersättningsgrader vid arbetslöshet, sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning 2006–2012	39
4.4 Ersättningsgrader fördelade efter arbetsinkomstens storlek 2012	39
4.5 Andel personer med olika ersättningsgrader vid arbetslöshet 2006 och 2012	40
4.6 Effekter av regeländringar 2006–2010 för olika inkomstgrupper	42
4.7 Effekter av regeländringar 2011 och 2012 för olika inkomstgrupper	43
4.8 Effekter av regeländringar 2006–2010 för vuxna kvinnor och män (20+ år)	44
4.9 Effekter av regeländringar 2011 och 2012 för vuxna kvinnor och män (20+ år)	44
U.1 Hypotetisk Lorenz-kurva	47

Sammanfattning

Trots finanskrisen och den efterföljande lågkonjunkturen var inkomstutvecklingen gynnsam under regeringens första mandatperiod. Mellan 2006 och 2010 ökade hushållens ekonomiska standard med sammanlagt 12 procent, eller med 2,8 procent per år. Mellan 1991 och 2010 ökade hushållens ekonomiska standard med 37 procent, eller med 1,7 procent per år. Högst genomsnittlig standard 2010 hade sammanboende utan hemmaboende barn. Lägst standard hade ensamstående med barn och ensamstående pensionärer.

De ökade inkomsterna är inte jämnt fördelade och därför har även inkomstskillnaderna för disponibla årsinkomster ökat i Sverige de senaste 20 åren. De ökade inkomstskillnaderna gäller också för mer långsiktiga inkomster. Det är således inte ökad inkomströrlighet i form av att personer byter plats med varandra i inkomstfördelningen som främst ligger bakom ökningen.

De ökade inkomstskillnaderna har olika förklaringar under olika tidsperioder. Sett över perioden 1991–2010 är det framför allt ökade kapitalvinster och kapitalinkomster som förklarar de ökade inkomstskillnaderna. Kapitalvinsterna varierar kraftigt mellan åren, men har ökat trendmässigt som andel av hushållens disponibla inkomster. Kapitalvinsterna är också skevt fördelade och en stor del går till hushåll i toppen av inkomstfördelningen.

Utvecklingen mot ökade inkomstskillnader är inte unik för Sverige utan gäller även för många andra länder. Jämfört med de flesta andra länder har Sverige dock fortfarande en mycket jämn inkomstfördelning. Detta blir ännu tydligare om det analyserade inkomstbegreppet utvidgas till att även omfatta värdet av offentligt finansierade välfärdstjänster (vård, skola och omsorg). Med det utvidgade inkomstmättet har Sverige den lägsta inkomstspridningen i OECD-området. Den rangordning av länders inkomstspridning som framkommer vid analys av årsdata tycks dessutom stå sig när analysen i stället avser inkomster över längre tidsperioder.

Utvecklingen av andelen individer med låg ekonomisk standard uppvisar olika mönster beroende på om andelen studeras i absoluta eller relativa termer. Med en absolut låginkomstgräns (60 procent av 1991 års prisjusterade medianinkomst) har andelen ekonomiskt utsatta min-

skat stadigt sedan 1990-talets krisår och nådde en lägsta nivå under 2007. Under 2008 ökade dock andelen ekonomiskt utsatta något. Tiden därefter är andelen i stort sett oförändrad.

Med en relativ gräns för låg inkomst (60 procent av medianinkomsten) har andelen i stället ökat gradvis sedan mitten av 1990-talet. Den reala inkomstökningen har varit lägre för grupper med låga inkomster än för grupper med högre inkomster. Därmed har andelen med inkomster under den relativa gränsen gradvis ökat, trots att de i absoluta termer har fått det bättre.

Vid en jämförelse mellan EU:s medlemsländer 2010 hör Sverige till de länder som har lägst andel ekonomiskt utsatta. Om jämförelsen begränsas till länder med liknande levnadsstandard – och liknande relativ låginkomstgräns – som i Sverige, är Sverige det land där lägst andel av befolkningen lever eller riskerar att leva i ekonomisk utsatthet och social utestängning.

Regeringen har genomfört ett antal åtgärder som påtagligt förbättrat drivkrafterna till arbete, i synnerhet för personer med lägre inkomster. Mellan 2006 och 2012 har den genomsnittliga margineffekten för dem som arbetar minskat med knappt 7 procentenheter. Under samma period har ersättningsgraderna, som beskriver trösklarna in på arbetsmarknaden, minskat med mellan 6 och 9 procentenheter, beroende på ersättningssystem. Under innevarande mandatperiod har det också genomförts en rad åtgärder som i huvudsak riktat sig till grupper med svag ekonomi eller större försörjningsbörd.

Den ekonomiska standarden har ökat över hela inkomstfördelningen till följd av regeringens politik 2006–2012. Reformerna beräknas ha ökat hushållens ekonomiska standard med i genomsnitt ca 7 procent. I ett längre perspektiv, när hänsyn även tas till arbetsutbudseffekter, förväntas den ekonomiska standarden öka med ytterligare 1 procent. Regeländringarna 2006–2012 bedöms inte ha någon påtaglig effekt på de samlade inkomstskillnaderna mätt med Gini-koefficienten.

Inledning

Finanspolitikens övergripande mål är att skapa en så hög och varaktig välfärd som möjligt.¹ Målet med fördelningspolitiken, som är en del av finanspolitiken, är att tillväxten ska komma alla till del. De senaste decennierna har den reala inkomstnivån stigit i hela inkomstfördelningen. Inkomsterna har dock ökat snabbare i inkomstfördelningens övre del, vilket har lett till ökade inkomstskillnader. Trots denna utveckling har Sverige alltjämt en av de jämnaste inkomstfördelningarna i världen. Regeringens mål är att vidmakthålla denna position.

För den absoluta majoriteten av befolkningen är det egna arbetet den viktigaste inkomstkällan och den vanligaste orsaken till en svag ekonomi är avsaknaden av arbete. En politik för ökad sysselsättning och minskat utanförskap är därför kärnan i regeringens fördelningspolitiska strategi. När fler arbetar och färre försörjs av sociala ersättningar minskar gradvis inkomstskillnaderna i samhället.

Regeringen har sedan den tillträdde 2006 fört en politik för att stärka arbetslinjen och göra det mer lönsamt att arbeta. Jobbskatteavdraget och förändringarna i arbetslöshets- och sjukförsäkringarna minskar trösklarna in på arbetsmarknaden och stimulerar arbetskraftsutbudet. Dessa reformer förväntas leda till en stark inkomsttillväxt, särskilt för dem med låga inkomster.

På lång sikt bestäms inkomstfördelningen i stor utsträckning av fördelningen av human kapital. En väl fungerande skola och goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar är därför av yttersta vikt. Regeringens reformer för att öka kvaliteten i utbildningsväsendet² förväntas stärka och utjämna medborgarnas livschanser och ställning på arbetsmarknaden och kan därför på längre sikt väntas leda till en jämnare inkomstfördelning. Offentligt finansierad vård och omsorg av hög kvalitet bidrar också till att levnadsvillkoren och livschanserna utjämnas. En indikation på att denna typ av omfördelning varit framgångsrik i Sverige, och att livschanserna är förhållandevis jämnt fördelade, är att den intergenerationella inkomströrligheten är inter-

nationellt sett hög i Sverige och de övriga nordiska länderna. Detta betyder att föräldrarnas inkomst har mindre betydelse för barnens framtida inkomster än i många andra länder.³

En jämn fördelning av individernas förutsättningar eller inkomstmöjligheter kan dock aldrig helt kompensera för medfödda skillnader i förmåga och ambition eller skillnader i social miljö. För att uppnå ytterligare utjämning måste även den marknadsgenererade fördelningen utjämnas i efterhand med hjälp av skatter och transfereringar. Under innevarande mandatperiod har regeringen vidtagit en rad åtgärder för att förbättra standarden för de grupper, som trots stärkta möjligheter till egen försörjning, har en svag ekonomisk position. Dessa åtgärder är riktade mot hushåll med svag ekonomi eller stor försörjningsbörda, såsom exempelvis ensamstående föräldrar, flerbarnsfamiljer och äldre ensamstående pensionärer.

På uppdrag av riksdagen lämnar regeringen sedan 1994 årligen en fördelningspolitisk redogörelse i anslutning till antingen den ekonomiska vårpropositionen eller till budgetpropositionen. I redogörelsen analyseras inkomstfördelningen i ett historiskt och ett internationellt perspektiv. Vidare utvärderas i vilken utsträckning den förda politiken medverkar till att utjämna levnadsvillkoren på kort och lång sikt.

Årets redogörelse består av fyra avsnitt. Avsnitt 1 beskriver olika gruppers position i inkomstfördelningen och inkomstutvecklingen de senaste 20 åren. I avsnitt 2 analyseras orsakerna bakom den trendmässiga utvecklingen mot ökande inkomstskillnader. Den svenska inkomstfördelningen analyseras även i ett internationellt perspektiv. Avsnitt 3 fokuserar på den nedre delen av inkomstfördelningen och analyserar utvecklingen av andelen personer som lever i ekonomisk utsatthet. I avsnitt 4 redovisas förväntade effekter av regeringens politik 2006–2012 på drivkrafter till arbete och inkomstfördelning. Datamaterial, modeller, metoder, begrepp och definitioner som används i redogörelsen beskrivs i en underbilaga.

¹ Se regeringens skrivelse Ramverk för finanspolitiken (skr. 2010/11:79 s. 4).

² Se fördjupningsrutan Regeringens reformer för att höja kvaliteten i utbildningen.

³ Se rapporten Valfärdsrapport 2011 från Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

1 Inkomstfördelningen 2010 och inkomstutvecklingen över tiden

1.1 Inkomstbegrepp och data

Analyserna i denna redogörelse baseras i huvudsak på inkomstbegreppet årlig disponibel inkomst. Den disponibla inkomsten är sammansatt av ett antal olika komponenter; inkomst från arbete, kapital och näringsverksamhet samt skattepliktiga och skattefria transfereringar, med avdrag för direkt skatt som utgör en negativ transferering. Inkomsterna räknas samman på hushållsnivå och justeras för försörjningsbördan med hjälp av en ekvivalensskala (se underbilagan för en mer detaljerad beskrivning). Det beräknade måttet benämns justerad disponibel inkomst, eller hushållets ekonomiska standard. Varje individ i hushållet tilldelas denna ekonomiska standard, dvs. standarden antas vara lika stor för alla i hushållet. Det bör understrykas att varje enskild individs ekonomiska standard bestäms av hela hushållets inkomster och att hushållets sammansättning bestämmer vilken standard som uppnås. Ju fler personer som ska försörjas på en viss disponibel inkomst, desto lägre ekonomisk standard har hushållet.

I enlighet med vad som anfördes i föregående års fördelningspolitiska redogörelse finns det goda skäl att använda årlig disponibel inkomst som inkomstbegrepp i fördelningsanalyser.⁴ Disponibel inkomst är bl.a. lätt tillgänglig på regelbunden basis och dess egenskaper, och även dess brister, är väl kända och har varit föremål för intensiv forskning. Samtidigt är slutsatsen från en stor del av forskningen kring andra mått på välfärd att de är mycket nära korrelerade med disponibel inkomst. Det kan även noteras att många politiska beslut i första hand syftar till att förstärka just den disponibla inkomsten. Det är därför meningsfullt att studera åtgärdens konsekvenser för den disponibla inkomstens fördelning.

Statistiska centralbyrån (SCB) följer regelbundet inkomstfördelningen i Sverige genom undersökningen av hushållens ekonomi (HEK). Analysen i följande avsnitt grundar sig huvud-

sakligen på denna undersökning.⁵ Den senaste versionen av HEK avser 2010 och i populationen ingår ca 38 500 individer fördelade på ca 16 300 hushåll.

I följande avsnitt beskrivs olika gruppers position i fördelningen av ekonomisk standard 2010 och hur den ekonomiska standarden har utvecklats för olika grupper i befolkningen mellan 1991 och 2010. Inkomstfördelningen beskrivs genom att alla individer rangordnas efter inkomst och därefter delas upp i tio inkomstgrupper med lika många observationer i varje grupp. Varje inkomstgrupp omfattar således 10 procent av befolkningen. Till den första inkomstgruppen hör den tiondel som har de lägsta inkomsterna och till den tionde inkomstgruppen den tiondel som har de högsta inkomsterna.

1.2 Inkomstgrupper

Mellan 1991 och 2010 ökade den reala medianinkomsten i befolkningen med 37 procent, vilket motsvarar en ökning med i genomsnitt 1,7 procent per år (se diagram 1.1 och tabell 1.1).⁶ Finanskrisen 2008 och 2009, samt den efterföljande lågkonjunkturen, orsakade en inbromsning av inkomstillväxten. Mellan 2007 och 2010 ökade den reala medianinkomsten ändå med totalt 4,2 procent. Som jämförelse kan noteras att 1990-talskrisen ledde till sjunkande inkomster.⁷

Den ekonomiska standarden har förbättrats för samtliga inkomstgrupper mellan 1991 och 2010. Ökningen har varit större för dem med höga inkomster. I den högsta inkomstgruppen ökade den ekonomiska standarden med ca 75 procent, eller med i genomsnitt 3,0 procent per år. Motsvarande ökning för den lägsta inkomstgruppen var ca 7 procent, eller 0,3 procent per år.⁸ År 1991 var kvoten mellan inkomststandarderna i den tionde och den första inkomstgruppen ungefär 4,5, dvs. inkomststandarderna var

⁵ Se underbilagan för en beskrivning av de datamaterial som används i redogörelsen.

⁶ Om i stället 1995 väljs som referensår, dvs. om krisåren under första hälften av 1990-talet exkluderas, var ökningen ca 50 procent, eller 2,8 procent per år.

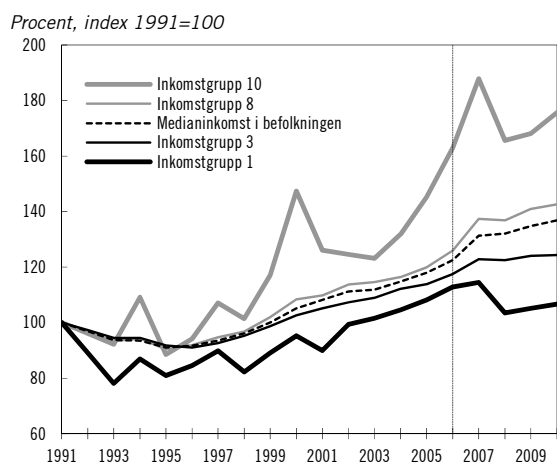
⁷ Mellan 1991 och 1995 föll medianinkomsten i fasta priser med drygt 8 procent.

⁸ Inkomsterna avser medelvärdet av justerad disponibel inkomst för respektive inkomstgrupp.

⁴ Se 2011 års ekonomiska vårproposition (prop. 2010/11:100 bilaga 3) för en utförligare redogörelse av för- och nackdelarna med detta inkomstbegrepp. Se även rapporten Välfärdsrapport 2011 från Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

4,5 gånger större i den högsta inkomstgruppen. Kvoten har därefter ökat trendmässigt fram till 2010. I slutet av 1990-talet var kvoten ungefär 6,0. Vid regeringens tillträde 2006 hade den vuxit till 6,5 och 2010 var den ca 7,5. Mätt på detta sätt har inkomstskillnaderna mellan toppen och botten av inkomstfördelningen således ökat med ungefär 65 procent mellan 1991 och 2010. Orsakerna till att toppinkomsterna dragit ifrån under perioden analyseras närmare i avsnitt 2.

Diagram 1.1 Inkomstutveckling 1991–2010 för olika inkomstgrupper

Anm.: Utvecklingstakterna avser real förändring av medelvärdet för justerad disponibel inkomst i respektive inkomstgrupp.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 1.1 Inkomstnivåer 1991 och 2010 samt utveckling över tiden för olika inkomstgrupper

Inkomst 2010 i kronor (2012 års priser). Relativ inkomst och utveckling per år i procent.

	Inkomstnivå 2010	Relativ inkomst 1991	Relativ inkomst 2010	Real utveckling per år	
				1991-2010	2006-2010
Inkomstgrupp 1	78 200	48,7	38,0	0,3	-1,4
Inkomstgrupp 2	125 200	70,1	60,8	0,9	0,7
Inkomstgrupp 3	148 600	79,3	72,1	1,2	1,4
Inkomstgrupp 4	172 600	87,9	83,8	1,4	2,2
Inkomstgrupp 5	194 900	95,9	94,6	1,6	2,6
Inkomstgrupp 6	217 600	104,9	105,6	1,7	2,8
Inkomstgrupp 7	243 100	115,5	118,0	1,8	3,0
Inkomstgrupp 8	276 800	128,9	134,4	1,9	3,1
Inkomstgrupp 9	324 200	147,5	157,4	2,0	3,0
Inkomstgrupp 10	581 400	219,8	282,2	3,0	1,9
Medianinkomst	206 000	100,0	100,0	1,7	2,8

Anm.: Inkomstnivån 2010 avser medelvärdet av justerad disponibel inkomst för respektive inkomstgrupp. Den relativa inkomstnivån definieras som kvoten mellan inkomstnivån för inkomstgruppen och medianinkomsten för hela befolkningen.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Trots finanskrisen och den efterföljande lågkonjunkturen upplevde de flesta inkomstgrupper en gynnsam inkomstutveckling under regeringens första mandatperiod 2006–2010. Mellan 2006 och 2007 ökade medianinkomsten i befolkningen med 7,1 procent, vilket är den största årliga ökningen som uppmäts sedan SCB:s inkomstfördelningsundersökningar inleddes 1975. Ökade inkomster från arbete och sänkta skatter bidrog till den generellt goda utvecklingen. Ökade kapitalinkomster bidrog till att ökningen blev störst i inkomstfördelningens övre del.

Personer i toppen av fördelningen upplevde den största försämringen när den ekonomiska krisen inleddes 2008. Det kan främst förklaras av att kapitalvinsterna föll kraftigt till följd av en svag utveckling på aktie- och bostadsmarknaden. Även längst ner i fördelningen blev inkomstförändringen stor 2008. Det berodde framför allt på att ett begränsat antal människor redovisade stora kapitalförluster eller negativa näringsinkomster. För dem som befann sig nederst i fördelningen på grund av att de saknade egna arbetsinkomster blev effekten mindre.

Trots stigande arbetslöshet och fortsatt fallande kapitalinkomster ökade den reala disponibla inkomsten 2009 över hela inkomstfördelningen. Även 2010 präglades av en bred uppgång av hushållens reala inkomster; medianinkomsten i fasta priser ökade med 1,5 procent. Inkomsterna ökade mest i toppen av inkomstfördelningen – en utveckling som helt och hållet drevs av ökade kapitalvinster (se även avsnitt 2.1 nedan).

Sammantaget hade 2006–2010 inkomstgrupp 4–9 den bästa utvecklingen. För inkomstgrupp 2 och 3 var utvecklingen svagare, men ungefär i nivå med den genomsnittliga ökningstakten per år mellan 1991 och 2006. Den lägsta inkomstgruppen avvek dock 2006–2010 med en negativ inkomstutveckling på i genomsnitt -1,4 procent per år. Det finns ett flertal olika förklaringar till den svaga inkomstutvecklingen i botten av inkomstfördelningen, bl.a. den allmänna ekonomiska utvecklingen.⁹ Den stigande arbetslös-

⁹ Beträffande utvecklingen för inkomstgrupp 1 bör det understrykas att det inte nödvändigtvis är samma personer som återfinns i den lägsta inkomstgruppen år efter år, eftersom datamaterialen avser tvärsnitt för respektive år. När man pratar om utvecklingen i inkomstgrupp 1 ska detta därför inte tolkas som utvecklingen för de individer som befinner sig där ett specifikt år.

heten i samband med finanskrisen och den efterföljande lågkonjunkturen är sannolikt en bidragande faktor. Regelförändringar tycks dock inte ha bidragit till utvecklingen.¹⁰ En närmare granskning av data visar i stället att merparten (ca 60 procent) av den reala inkomstförändringen på -1,4 procent per år kan härledas till inkomstmåttets konstruktion samt till demografiska förändringar.

Beträffande inkomstmålet är det för en del av de personer som återfinns i inkomstgrupp 1 uppenbart att den registrerade inkomsten inte speglar de faktiska levnadsförhållandena. Detta gäller i synnerhet för den grupp som definitionsmässigt hamnar längst ner i inkomstfördelningen på grund av att deras disponibla inkomst beräknas vara mindre än noll. De vanligaste förklaringarna till att negativa disponibla inkomster uppkommer är redovisade förluster inom näringsverksamhet och kapitalförluster. Antalet individer med negativ disponibel inkomst varierar över tiden; t.ex. varierar realiserade kapitalförluster i takt med svängningar i tillgångsvärden (i huvudsak börsens utveckling). Antalet personer med negativ disponibel inkomst mer än fördubblades mellan 2006 och 2010 (från ca 7 000 till 15 000 personer). Ökningen berodde främst på att ett växande antal personer, som i ett längre perspektiv snarast är att betrakta som höginkomsttagare, redovisade stora kapitalförluster. Denna utveckling har tenderat att pressa ner den genomsnittliga inkomsten i den lägsta inkomstgruppen.

Effekten på inkomstutvecklingen av ett växande antal personer med negativa disponibla inkomster har beräknats genom att exkludera dessa från datamaterialen. Den reala inkomstminskningen för den lägsta inkomstgruppen mellan 2006 och 2010 blir då mindre, -0,9 procent per år i stället för -1,4 procent.

Ytterligare en förklaring till den svaga inkomsttillväxten i botten av inkomstfördelningen berör den trendmässiga ökningen av andelen utrikes födda i befolkningen – en ökning som har betydelse för inkomstfördelningens utveckling. De senaste åren har invandringen ökat främst till följd av ökad flyktinginvandring. Andelen utrikes födda i de datamaterial som används i denna redogörelse har ökat från

11,6 procent år 2006 till 13,2 procent år 2010. Utrikes födda, i synnerhet de med kort vistelse-tid i Sverige, är kraftigt överrepresenterade i gruppen med lägst inkomster (se avsnitt 1.6 nedan). Mellan 2006 och 2010 har utrikes födda som andel av samtliga i inkomstgrupp 1 ökat från 25 till 30 procent.

Effekten av ett växande antal utrikes födda med kort vistelsetid i Sverige har beräknats genom att konstruera ett hypotetiskt scenario där invandringen 2007–2010 hålls konstant på den nivå som gällde 2003–2006.¹¹ Den reala inkomstminskningen mellan 2006 och 2010 för den lägsta inkomstgruppen blir då mindre, -1,0 procent i stället för -1,4 procent per år. När dessutom personer med negativ disponibel inkomst exkluderas blir inkomstminskningen -0,6 procent per år.

1.3 Åldersgrupper

Den ekonomiska standarden beror på var i livscykelns hushållsmedlemmarna befinner sig. I diagram 1.2 är befolkningen indelad efter ålder och justerad disponibel inkomst 2010. Personer över 65 år, oftast ålderspensionärer, är vanligast förekommande i inkomstgrupp 2–4. Det finns dock betydande skillnader mellan ensamstående och sammanboende, mellan äldre och yngre samt mellan kvinnor och män i åldersgruppen (se avsnitt 1.5 nedan). Andelen barn 0–19 år är relativt jämnt fördelad i inkomstgrupp 1–6, men avtar i de högre inkomstgrupperna. Yngre vuxna i åldern 20–29 år är överrepresenterade i inkomstgrupp 1 och underrepresenterade i inkomstgrupp 9–10, men är jämnt fördelade över övriga inkomstgrupper. Orsaken till den höga andelen i inkomstgrupp 1 är att många i denna åldersgrupp studerar och ännu inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden. Arbetslösheten är också högre bland ungdomar.

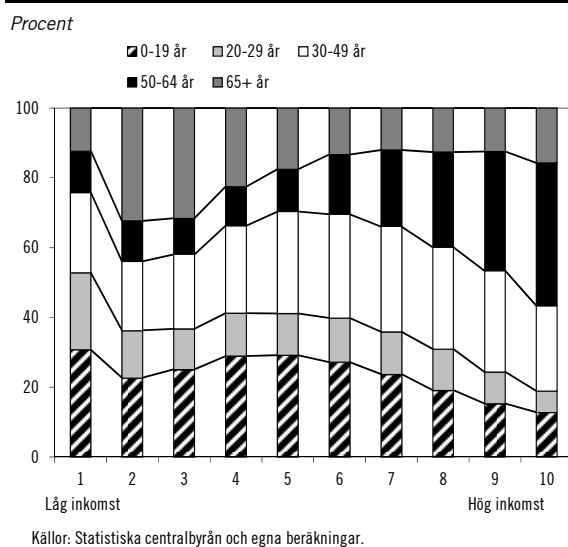
Personer i åldern 30–49 år är ungefär lika fördelade i alla inkomstgrupper, men är något vanligare i mitten av inkomstfördelningen. Andelen personer i åldern 50–64 år ökar däremot tydligt med ökande inkomst, från ca 12 procent i

¹¹ I praktiken har detta åstadkommit genom att skala ned urvalsvikterna i HEK 2010 för personer som invandrat mellan 2007 och 2010 så att summan av vikterna överensstämmer med summan av vikterna i HEK 2006 för personer som invandrade mellan 2003 och 2006.

¹⁰ Se avsnitt 4.3.1 nedan.

inkomstgrupp 1 till 41 procent i inkomstgrupp 10. Denna åldersgrupps starka ställning förklaras till stor del av att personer i dessa åldrar sedan länge är etablerade på arbetsmarknaden, har nått långt i karriären och därmed har goda inkomster. Ytterligare en bidragande orsak är att försörjningsansvaret minskat i och med att barnen vanligtvis vuxit upp och flyttat hemifrån.

Diagram 1.2 Ålderssammansättningen i inkomstgrupper 2010

De senaste två decennierna har det skett vissa förskjutningar mellan olika åldersgruppers ekonomiska standard (se tabell 1.2). Individer i yrkesaktiv ålder över 30 år har haft en stabil inkomstökning sedan mitten av 1990-talet. Yngre vuxna i åldern 20–29 år har däremot haft en relativt svag inkomstutveckling. En viktig orsak till detta är att denna grupp under 1990-talet kraftigt ökade sina högskolestudier, vilket har höjt etableringsåldern för unga på arbetsmarknaden. Finanskrisen 2008 och 2009 samt den efterföljande lågkonjunkturen ledde till stigande arbetslöshet framför allt för grupper med svag förankring på arbetsmarknaden. Denna utveckling resulterade i en relativt svag inkomstillväxt för yngre mellan 20 och 29 år, vars reala disponibla inkomster ökade med i genomsnitt 0,9 procent per år mellan 2007 och 2010.

Personer över 65 år har haft en stabil inkomstutveckling sedan början av 1990-talet. Gruppens reala inkomstförbättring under perioden beror främst på att pensionärskollektivet hela tiden förnyas och att de nyblivna pensionärerna har högre pension än de redan pensionerade. Inkomsterna har utvecklats rela-

tivt gynnsamt även mellan 2006 och 2010. En förklaring till detta är att pensionerna inte påverkas direkt vid en ekonomisk kris utan med en viss eftersläpning. Det innebär att pensionerna påverkades först under 2010, när pensionssystemets automatiska balansering aktiverades. För att motverka denna minskning av pensionerna höjdes grundavdraget för pensionärer, vilket bidrog till att ge personer över 65 år en positiv inkomstutveckling (1,7 procent) även under 2010.

Tabell 1.2 Inkomstutveckling 1991–2010 för olika åldersgrupper

Procent

	Andel av befolkning 2010	Relativ inkomst 1991	Relativ inkomst 2010	Real utveckling per år	
				1991-2010	2006-2010
0-19 år	23,4	92,6	92,7	1,7	2,9
20-29 år	12,3	102,2	91,1	1,0	2,1
30-49 år	26,2	106,3	104,5	1,6	3,0
50-64 år	19,8	127,5	127,7	1,7	2,2
65+ år	18,3	81,7	85,3	1,9	2,5
Hela befolkningen	100,0	100,0	100,0	1,7	2,8

Anm. Inkomstnivån avser medianen av justerad disponibel inkomst för respektive åldersgrupp. Den relativa inkomstnivån definieras som kvoten mellan inkomstnivån för gruppen och medianinkomsten för hela befolkningen.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

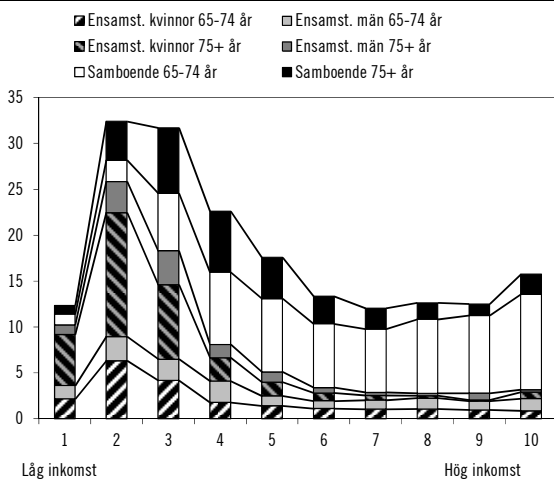
1.4 Sysselsättningsstatus

Indelningen i grupper efter sysselsättningsstatus har primärt gjorts med utgångspunkt från huvudsaklig inkomstkälla.¹² Det finns ett väldigt tydligt positivt samband mellan inkomstgrupp och andelen heltidsarbetande (se diagram 1.3). Andelen personer som inte får sin huvudsakliga försörjning från arbete minskar i takt med att inkomsterna ökar. Studerande är vanligast i de lägre inkomstgrupperna, i synnerhet i gruppen med lägst inkomster. Personer med ekonomiskt bistånd återfinns nästan uteslutande i inkomstgrupp 1 och 2. De sjukskrivna är en liten grupp – 0,7 procent av befolkningen – som är relativt jämnt fördelad över inkomstgrupperna. Personer med sjuk- och aktivitetsersättning och arbetslösa med arbetslöshetsersättning är mer ojämnt fördelade över inkomstfördelningen och

¹² I underbilagan beskrivs närmare hur indelningen i olika grupper har gjorts och vilka kriterier som har använts.

löner och i den offentliga sektorn där lönerna i genomsnitt är lägre än i den privata.¹⁵

Diagram 1.8 Ensamstående och sammanboende (65+ år) i olika inkomstgrupper 2010

Tabell 1.4 Inkomstutveckling 1991–2010 efter hushållsammansättning

	Andel av befolkning 2010	Relativ inkomst 1991	Relativ inkomst 2010	Real utveckling per år	
				1991-2006	2006-2010
20-64 år					
Ensamstående					
0 barn	18,2	101,9	96,7	1,1	2,6
1 barn	2,1	84,4	79,1	0,9	2,8
2+ barn	1,4	78,5	66,9	0,7	1,4
Sammanboende					
0 barn	16,0	140,1	144,2	1,6	2,8
1 barn	8,0	114,6	112,7	1,2	3,1
2 barn	9,2	99,2	104,1	1,5	3,4
3+ barn	3,3	86,4	85,7	1,2	3,2
65+ år					
Ensamstående					
65-74 år	3,6	78,4	75,5	1,4	1,6
75+ år	4,7	66,6	66,3	1,8	0,9
Sammanboende					
65-74 år	6,6	100,4	112,8	2,0	3,4
75+ år	3,4	78,0	85,3	2,2	1,9
Hela befolkningen	100,0	100,0	100,0	1,4	2,8

Anm. Barn 0–19 år är inte inkluderade i tabellen. Inkomstnivån avser medianen av justerad disponibel inkomst för respektive grupp. Den relativa inkomstnivån definieras som kvoten mellan inkomstnivån för gruppen och medianinkomsten för hela befolkningen.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Som konstaterades i avsnitt 1.3 ovan förekommer personer som är 65 år eller äldre över hela inkomstfördelningen, men de är vanligast förekommande i inkomstgrupp 2–4. Det finns dock skillnader mellan ensamstående och sammanboende, mellan äldre och yngre samt mellan kvinnor och män i åldersgruppen (se diagram 1.8). I de lägre inkomstgrupperna är det främst ensamstående äldre pensionärer (75+ år), i synnerhet kvinnor. Sammanboende 65–74 år är vanligare i de högre inkomstgrupperna.

Utvecklingen 1991–2010 visar att den ekonomiska standarden ökat något snabbare för sammanboende än för ensamstående (se tabell 1.4). I synnerhet ensamstående med barn har fått se sin relativa inkomstposition försämrats under perioden. Ensamstående föräldrars disponibla inkomster består i större utsträckning av ersättningar som är förknippade med föräldraskap (t.ex. föräldrapenning, bostadsbidrag, barnbidrag och erhållet underhållsstöd), vilka har vuxit långsammare än den genomsnittliga löneökningstakten.

1.6 Utrikes födda

En annan intressant fråga är var personer med olika ursprung återfinns i inkomstfördelningen. Till gruppen utrikes födda räknas här samtliga invånare som inte är födda i Sverige, oavsett ålder eller ursprungsland, och utan hänsyn till hushållsstrukturen.

Andelen utrikes födda i befolkningen var 2010 drygt 13 procent. Sedan mitten av 1970-talet har invandringsstrukturen förändrats kraftigt. Från att nästan helt ha dominerats av arbetskraftsinvandring har flykting- och anhöriginvandring kommit att utgöra en allt större del. Framför allt har andelen invandrare från de nordiska länderna minskat, samtidigt som invandringen från länder utanför Europa med en låg/medelhög utvecklingsnivå ökat. Under 2000-talet har invandringen ökat relativt kraftigt, främst till följd av att flyktinginvandringen har ökat. Andelen utrikes födda i de datamaterial som används i denna redogörelse har ökat från 10,7 procent år 2000 till 13,2 procent år 2010.

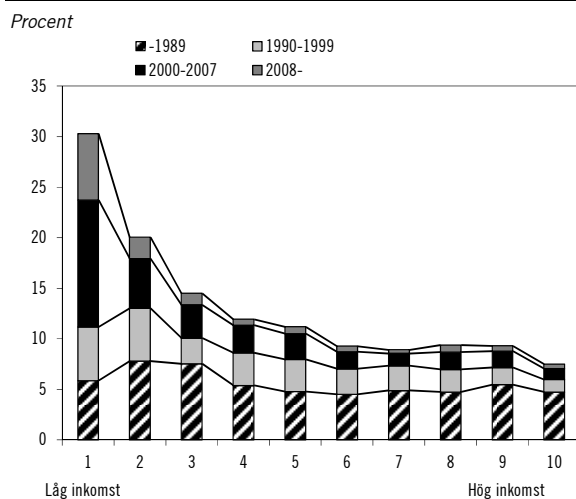
Utrikes födda har en betydligt lägre sysselsättningsgrad och högre arbetslöshet än inrikes

¹⁵ Se prop. 2011/12:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. bilaga 3.

födda.¹⁶ Utrikes födda är dock en mycket heterogen grupp, med allt ifrån arbetskraftsinvandrare från våra nordiska grannländer med en sysselsättningsgrad i nivå med inrikes födda, till flyktingar med betydligt lägre sysselsättningsgrad än genomsnittet inom gruppen utrikes födda.

Utrikes födda är kraftigt överrepresenterade i de lägsta inkomstgrupperna (se diagram 1.9). I inkomstgrupp 1 är andelen utrikes födda ungefär 30 procent. I inkomstgrupp 10 är motsvarande siffra ungefär 7,5 procent. Det allmänna mönstret är att ju senare en person invandrat till Sverige desto längre ner i inkomstfördelningen återfinns individen. Personer som invandrade före 1990 har ungefär samma inkomstfördelning som de som är födda i landet. De som invandrade under 1990-talet är överrepresenterade i den nedre delen av fördelningen, medan de som invandrat på 2000-talet är kraftigt överrepresenterade i den lägsta inkomstgruppen. Ungefär 40 procent av dem som invandrat på 2000-talet återfinns 2010 i den lägsta inkomstgruppen. Detta mönster ligger i linje med forskningsresultat som har visat att skillnader i sysselsättningschanser mellan utrikes födda och svenskfödda jämnas ut över en så lång period som 25 år.¹⁷

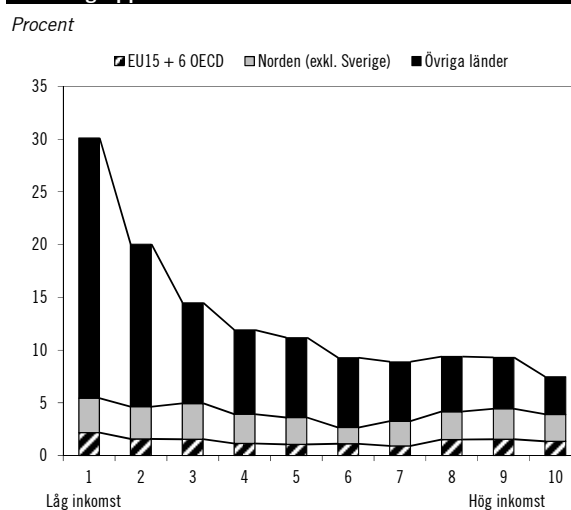
Diagram 1.9 Utrikes födda efter invandringsår i olika inkomstgrupper 2010

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Placeringen i inkomstfördelningen varierar också med de invandrades ursprungsländer (se diagram 1.10). Personer födda i Norden utom Sverige, EU15 eller i de rika OECD-länderna (exklusive Norden och Sverige) är jämnt fördelade över alla inkomstgrupper.¹⁸ Således är de 9 procent av befolkningen som är födda i övriga länder – en grupp i vilken sysselsättningsgraden är avsevärt lägre – överrepresenterade i de lägre inkomstgrupperna; från 25 procent i inkomstgrupp 1 till 3,5 procent i inkomstgrupp 10.

Diagram 1.10 Utrikes födda efter ursprungsland i olika inkomstgrupper 2010

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De utrikes föddas relativa position i inkomstfördelningen har försämrats mellan 1991 och 2010 (se tabell 1.5). Under periodens första år utvecklades deras inkomster relativt svagt, men när läget på arbetsmarknaden förbättrades efter 1990-talskrisen återhämtade sig de utrikes föddas relativa standard snabbt.¹⁹ Under 2000-talet har de utrikes föddas relativa standard sjunkit trendmässigt fram till 2010, vilket till stor del hänger samman med att gruppens sammansättning förändrats till följd av den ökade flyktinginvandringen. Skillnaden är dock stor mellan olika grupper av invandrare beroende på bl.a. ursprungsland och vistelsetid i Sverige.

¹⁶ Sysselsättningsgraden och arbetslösheten för gruppen utrikes födda (15–74 år) var 55,2 procent respektive 16,0 procent 2010. För inrikes födda var motsvarande siffror 66,7 procent respektive 7,0 procent. (Källa: Statistiska centralbyrån, Arbetskraftsundersökningarna (AKU).)

¹⁷ Se Nekby L. (2002), How Long Does it Take to Integrate? Employment Convergence of Immigrants and Natives in Sweden, FIEF Working Paper Series, No. 185.

¹⁸ EU15, exklusive Norden, omfattar följande länder: Belgien, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Spanien, Storbritannien, Tyskland och Österrike. Till de sex rika OECD-länderna räknas Australien, Japan, Kanada, Nya Zeeland, Schweiz och USA.

¹⁹ Förklaringen till gruppens kraftiga försämring under 1990-talets början är att arbetslösheten steg kraftigt samtidigt som invandringen var mycket hög från f.d. Jugoslavien.

Tabell 1.5 Inkomstutveckling 1991–2010 efter födelse-land och invandringsår

Procent

	Andel av befolkning 2010	Relativ inkomst 1991	Relativ inkomst 2010	Real utveckling per år	
				1991-2010	2006-2010
Svenskfödda	86,8	101,1	102,6	1,7	3,0
Utrikes födda	13,2	90,8	78,9	0,9	0,9
vistelsetid					
0-3 år	2,0	74,7	54,8	0,0	-1,6
3-10 år	2,7	80,2	68,2	0,8	0,0
10-20 år	3,0	90,8	83,6	1,2	4,1
20+ år	5,6	98,3	92,4	1,3	1,4

Anm.: Inkomstnivån avser medianen av justerad disponibel inkomst för respektive grupp. Den relativa inkomstnivån definieras som kvoten mellan inkomstnivån för gruppen och medianinkomsten för hela befolkningen.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2 Inkomstskillnader

Som visades i avsnitt 1.2 har den ekonomiska standarden förbättrats för samtliga inkomstgrupper mellan 1991 och 2010. Ökningen har dock varit större för dem med höga inkomster. En i förhållande till medianen snabb inkomstillväxt i toppen av inkomstfördelningen, och en långsammare tillväxt i fördelningens nedre del, har lett till ökade inkomstskillnader. I detta avsnitt analyseras orsakerna bakom utvecklingen. Den svenska inkomstfördelningen analyseras även i ett internationellt perspektiv. Avslutningsvis redovisas hur de uppmätta inkomstskillnaderna påverkas när tidsperspektivet vidgas så att större hänsyn tas till inkomströrlighet och när inkomstbegreppet disponibel hushållsinkomst utvidgas till att även omfatta värdet av offentligt finansierade välfärdstjänster.

2.1 Inkomstskillnadernas utveckling

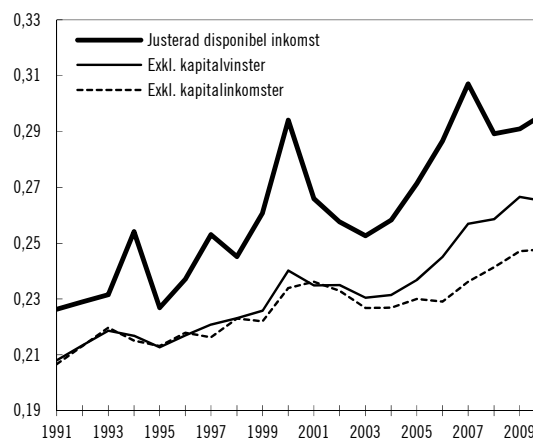
I diagram 2.1 analyseras inkomstskillnaderna med hjälp av den s.k. Gini-koefficienten. Detta är ett vanligt förekommande mått som sammanfattar hela inkomstfördelningen. Ju lägre värde desto jämnare är fördelningen.²⁰ Mellan 1991 och

2010 har Gini-koefficienten för justerad disponibel inkomst ökat från 0,226 till 0,297. Detta innebär att inkomstskillnaderna, mätt på detta sätt, har ökat med 31 procent.

Inkomstskillnaderna har ökat gradvis under perioden, men Gini-koefficienten varierar relativt mycket mellan olika år. Åren 1994, 2000 och 2007 var speciella, med extra höga inkomster från kapitalvinster²¹, vilket syns som toppar i kurvan för Gini-koefficienten i diagram 2.1. Den ekonomiska kris som inleddes 2008, med kraftigt fallande kapitalvinster till följd av en svag utveckling på aktie- och bostadsmarknaden, innebar att inkomstskillnaderna föll tillbaka från 2007 års historiskt höga nivå. År 2009 och 2010 präglades av ökade realinkomster över i stort sett hela inkomstfördelningen. Ökningen var dock störst i toppen av fördelningen, vilket innebar att inkomstskillnaderna mätt med Gini-koefficienten ökade något både 2009 och 2010.²²

Diagram 2.1 Inkomstfördelningens utveckling 1991–2010

Gini-koefficienten för justerad disponibel inkomst

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I diagram 2.1 redovisas även utvecklingen exklusive kapitalvinster. Denna utveckling är av betydelse då kapitalvinsterna varierar kraftigt mellan åren och inte speglar individens avkastning på kapital på ett helt rättvisande sätt (se även avsnitt 2.2 nedan). När kapitalvinsterna rensas bort blir variationerna mellan åren betydligt mindre och den trendmässiga ökningen

medan övriga inte får något alls. I underbilagan redogörs mer i detalj för Gini-koefficientens definition.

²¹ Med kapitalvinster avses realiserade vinster vid försäljning av värdepapper, bostäder m.m.

²² Att inkomstfördelningen var förhållandevis stabil mellan 2008 och 2010 betyder inte att enskilda hushåll och individer inte drabbades hårt av den ekonomiska nedgången och den högre arbetslösheten. Det kan ske stora förändringar inom en given fördelning, genom att hushåll byter plats med varandra, utan att fördelningens sammantagna utseende påverkas.

²⁰ Gini-koefficienten kan anta värden mellan 0 och 1. Om koefficienten är 0 har alla samma inkomst. Om den är 1 får en person alla inkomster

fläckare. Den långsiktiga trenden mot ökade inkomstskillnader finns dock fortfarande kvar. År 2010 minskade dock inkomstskillnaderna exklusive kapitalvinster för första gången sedan 2003.

Om även övriga kapitalinkomster exkluderas från det analyserade inkomstbegreppet minskar uppgången i inkomstspridningen ytterligare. Sett över hela perioden 1991–2010 är det tydligt att ökade kapitalvinster och övriga kapitalinkomster kan förklara en betydande del av de ökade inkomstskillnaderna. Med undantag för en nedgång 2002 och 2003 har inkomstspridningen dock ökat gradvis sedan 1995, även när samtliga kapitalinkomster exkluderas. Detta visar att utvecklingen av andra inkomstslag än kapitalvinster och övriga kapitalinkomster också har påverkat utvecklingen.

Inkomstspridningen kan delas upp på samtliga inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten. Vissa inkomstslag, som löneinkomster, kapitalvinster och kapitalinkomster, är ojämnt fördelade och bidrar till skevheten, medan skatter och transfereringar verkar utjämnande. Den viktade summan av de positiva och negativa bidragen uppgår till den totala inkomstspridningen. Det största bidraget till inkomstspridningen kommer från löneinkomsterna. Orsaken till detta är inte att lönerna är mest ojämnt fördelade, utan att löneinkomst är det vanligaste inkomstslaget och därmed har den största vikten. Genom att studera hur de olika inkomstslagens bidrag till Gini-koefficienten utvecklats över tiden kan även förändringar i inkomstfördelningen hänföras till de olika inkomstslagen.

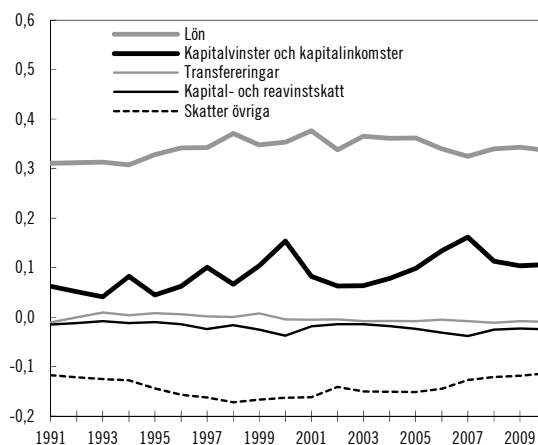
I diagram 2.2 görs en uppdelning av olika inkomstslags bidrag till Gini-koefficienten mellan 1991 och 2010.²³ Sett över hela perioden är det framför allt ökade kapitalvinster och kapitalinkomster som förklarar de ökade inkomstskillnaderna. Ökade löneskillnader har också bidragit, medan skatternas och transfereringarnas bidrag till Gini-koefficienten 2010 är på ungefär samma nivå som de var 1991.

Löneinkomsternas bidrag till de ökade inkomstskillnaderna kan helt hänföras till 1990-talets senare del då lönespridningen ökade (se tabell U.2 i underbilagan). En stor del av den trend mot ökade inkomstskillnader, som i

diagram 2.1 kvarstår även när såväl kapitalvinster som kapitalinkomster exkluderas, kan således förklaras av en ökad lönespridning. Under 2000-talet har lönespridningen stagnerat och lönerna har i stället bidragit till att utjämna inkomstspridningen under denna period.

Diagram 2.2 Olika inkomstslags betydelse för Gini-koefficientens utveckling 1991–2010

Bidrag till Gini-koefficienten

Anm.: Om de olika inkomstslagens bidrag summeras erhålls den totala Gini-koefficienten. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Transfereringarnas bidrag till Gini-koefficienten har legat på en stabil och låg nivå. Här bör noteras att det handlar om ett stort antal tämligen olikartade transfereringar, både skattefria och skattepliktiga. Under 2000-talet har transfereringarna bidragit något till att utjämna inkomstspridningen.

De skattereformer som ägde rum under 1990-talet i kölvattnet av den ekonomiska krisen hade en utjämnande effekt och bidrog till att motverka ökade inkomstskillnader. Under 2000-talet har dock inkomstskatternas utjämnande effekt minskat, dels genom kompensationen för egenavgiften i början av 2000-talet, dels genom införandet av jobbskatteavdraget 2007.

2.2 Kapitalvinsternas betydelse för den svenska inkomstfördelningen

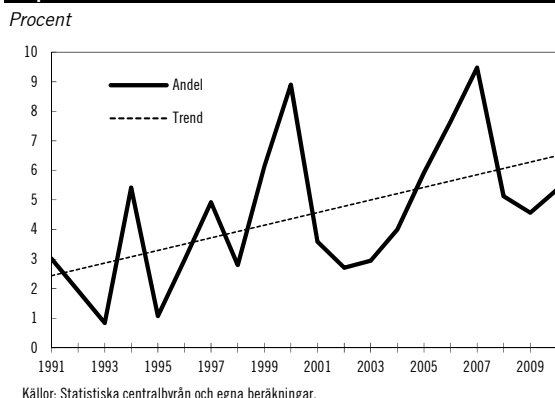
Under 2010 genererade försäljning av värdepapper, fastigheter och bostadsrätter m.m. kapitalvinster på ca 119 miljarder kronor. Knappt 75 procent av detta belopp härrör från bostadsförsäljningar och återförda uppskovsavgifter och resterande del från avyttringar av finansiella instrument. Även om större delen av

²³ För en närmare beskrivning av dekomponeringsmetodik, se underbilagan. Se även prop. 2009/10:1 Förslag till statsbudget, finansplan m.m. bilaga 4.

kapitalvinster kommer från fastighetsrelaterade transaktioner är det betydligt färre personer som svarar för kapitalvinster inom detta område än vad som är fallet för kapitalvinster från finansiella instrument. Omkring 220 000 personer hade 2010 kapitalvinster/förluster från fastighetsaffärer, medan drygt 1,7 miljoner personer gjorde finansiella kapitalvinster/förluster. Kapitalvinster vid avyttring av värdepapper är ofta små och medianvärdet för dem som gjorde vinster/förluster under 2010 var ca 500 kronor.

Som framgår av diagram 2.1 är kapitalvinster en viktig förklaring till att inkomstskillnaderna ökat under de senaste två decennierna. Kapitalvinster efter skatt varierar kraftigt mellan åren, men har mellan 1991 och 2010 ökat trendmässigt som andel av den disponibla inkomsten – från ungefär 2,5 procent i början av 1990-talet till i storleksordningen 6,5 procent 2010 (se diagram 2.3).

Diagram 2.3 Kapitalvinster (efter skatt) som andel av disponibel inkomst 1991–2010

Kapitalvinster är skevt fördelade, och en stor del går till hushåll i toppen av inkomstfördelningen. Andelen av kapitalvinster som tillfaller olika inkomstgrupper har dock varit förhållandevis konstant sedan början av 1990-talet (se tabell 2.1). Sammantaget visar detta att det är den ökade volymen snarare än en ökad koncentration av kapitalvinster till toppen av inkomstfördelningen som förklarar kapitalvinsterens bidrag till de ökade inkomstskillnaderna.

En relativt stor del av kapitalvinster går till hushåll som har höga inkomster även om man bortser från kapitalvinster. År 2010 tillföll ungefär 47 procent av de totala kapitalvinster efter skatt den tiondel av befolkningen som hade högst justerad disponibel inkomst exklusive kapitalvinster. Detta visar att en stor andel av de

som befinner sig i toppen av inkomstfördelningen inte gör det på grund av kapitalvinster.

Tabell 2.1 Olika inkomstgruppers andelar av totala kapitalvinster (efter skatt) 1991–2010

Procent

Inkomstgrupp	1991	2000	2005	2010
1-6	2,5	1,2	1,2	0,2
7	2,7	1,9	1,1	1,7
8	2,5	3,3	2,6	2,7
9	5,8	5,9	4,0	4,8
10	86,6	87,8	90,9	90,7

Anm.: Kapitalvinster avser summan av vinster minus förluster vid avyttring av finansiella instrument och bostadsförsäljningar samt återförda uppskovsavgdrag. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

En förklaring till kapitalvinsterens ökade betydelse för hushållens totala inkomster ligger i efterkrigstidens långa tillväxtperiod i kombination med de finansiella marknadernas avreglering under 1980-talet. Sverige upplevde mellan 1950 och 1980 en genomsnittlig ekonomisk tillväxt på runt 3 procent. Trots att stora reala värden byggdes upp i den svenska ekonomin och i svenska företag omsattes dessa inte i stigande aktievärderingar på finansmarknaderna. Detta hade sin grund i de omfattande regleringar av kredit-, finans- och valutamarknaderna som Sverige hade sedan andra världskriget.

Ett flertal faktorer, bl.a. 1970-talets industristrukturkris, den teknologiska utvecklingen på dator- och kommunikationsområdet, en rad finansiella innovationer inom aktiehandeln samt en politisk omsvängning i liberal riktning ledde fram till att Sverige under 1980- och 1990-talen tog bort de flesta av efterkrigstidens finansiella regleringar.²⁴ Följden blev en mycket kraftig värdestegring på svenska aktier, en effekt som närmast kan beskrivas som en upphämtningseffekt efter den långa perioden av återhållna aktievärderingar. De reala värden som byggts upp under lång tid kunde slutligen realiserats i marknadsvärden. Efter valutaavregleringen 1989 kom en andra våg av ökad efterfrågan på svenska företagsaktier, nu från utlandet vars ägarandel på börsen fyrdubblades under ett decennium.²⁵

²⁴ Se Werin, L. (red) (1993), Från räntereglering till inflationsnorm. Det finansiella systemet och riksbankens politik 1945–1990, Studieförbundet Svenskt Näringsliv och Samhälle.

²⁵ Henrekson, M. & U. Jakobsson (2012), The Swedish Corporate Control Model: Convergence, Persistence or Decline?, Corporate Governance: An International Review 20 (2), s. 212–227.

Denna kraftiga värdestegring av det finansiella kapitalet, till stor del orsakad av 1980-talets avregleringar och en upphämtningseffekt när efterkrigstidens tillväxt realiserades i marknadsvärden, gynnade i första hand de kapitalägande grupperna i samhället. Kapitalvinsterna steg i takt med börskurserna, och då dessa främst tillföll toppen av inkomstfördelningen ledde detta slutligen till en ökad inkomstspridning.

Bör inkomster mätas exklusive kapitalvinster?

Trots att realiserade kapitalvinster utgör en kvantitativt sett viktig inkomstkälla, som dessutom påverkar inkomstfördelningen, är dess användning omdiskuterad bland statistikmyndigheter och forskare. Anledningen till denna skepsis är enkel; en person som t.ex. säljer en villa som man haft i 20 års tid med stor vinst kan framstå som mycket rik just det året. Eftersom realisationsvinsten uppkommit under en lång period blir det missvisande att enbart tillskriva inkomstökningen det år då den blir synlig i deklarationen. Ett mer korrekt sätt vore att dela upp kapitalvinsten i små delar, helst i takt med den gradvisa värdestegringen, och därefter sprida ut delarna över hela perioden som tillgången ägts. Praktiskt sett är detta dock mycket svårt på grund av bristande information om historiskt ägande. Många föredrar därför att helt bortse från kapitalvinster i inkomstfördelningsanalyser. Andra har föreslagit en annan ansats, nämligen att studera förändringar i hushållens förmögenhet och därigenom mäta de totala kapitalvinsterna, dvs. både de realiserade och de orealiserade.²⁶ Denna typ av analys är dock omöjlig för Sverige på grund av bristande förmögenhetsdata för hela befolkningen före 2000-talet.

I en aktuell studie av den svenska inkomstfördelningens utveckling har undersökts vilken roll hushållens kapitalvinster spelat för gruppen i toppen av inkomstfördelningen, och i synnerhet om de ovan nämnda mätproblemen innebär att kapitalvinster bör uteslutas ur analysen eller om de trots allt bör beaktas.²⁷ Vid undersökningen har kapitalvinsterna delats upp över flera år utifrån förvisningen att vinsterna i många fall

härör från försäljningar av tillgångar som ägts under lång tid. Rent praktiskt görs detta genom att med hjälp av longitudinella registerdata, där individer kan följas över tid, beräkna inkomstspridningen i termer av människors fleråriga inkomstgenomsnitt (och inte inkomsterna under ett enskilt år, vilket är det vanliga sättet). Resultatet visar att det i stort sett är samma personer i toppen av inkomstfördelningen oavsett tidshorisont, dvs. kapitalvinsternas betydelse för inkomstskillnaderna beror inte på en felaktig datering av inkomsten. Den slutsats som dras av detta är att kapitalvinster bör inkluderas i fördelningsanalyser. Att exkludera kapitalvinster från inkomstanalysen innebär således att de ökade inkomstskillnaderna under de senaste 20 åren skulle underskattas.

2.3 Inkomstskillnader i ett internationellt perspektiv

Trots att inkomstskillnaderna i Sverige har ökat under de senaste 20 åren har Sverige fortfarande en internationellt sett mycket jämn inkomstfördelning. Internationellt jämförbar statistik över inkomstfördelningen i olika länder produceras regelbundet av olika aktörer.²⁸ Resultaten varierar något men Sverige har enligt samtliga källor en av de jämnaste inkomstfördelningarna i världen. Den mest aktuella statistiken kommer från Eurostat och avser 2010. I diagram 2.4 redovisas Gini-koefficienten för samtliga EU-länder. Värdet för Sverige är 0,241, vilket kan jämföras med 0,305 för EU som helhet.²⁹

I avsnitt 2.1 konstaterades att inkomstskillnaderna i Sverige ökat under den senaste 20-årsperioden. I diagram 2.4 visas även hur EU-ländernas Gini-koefficienter förändrats sedan år 2000. Utvecklingen mot ökade inkomstskillnader är inte unik för Sverige utan gäller även många andra länder. I 17 av 24 länder för vilka data finns tillgängliga både 2000 och 2010 har inkomstskillnaderna ökat. Utvecklingen inom EU tycks präglas av en viss konvergens. De

²⁶ Se Wolff, E. N. & A. Zacharias (2009), Household Wealth and the Measurement of Economic Well-Being in the United States, *Journal of Economic Inequality* 7(2), s. 83–115.

²⁷ Se Roine, J. & D. Waldenström (2012), On the Role of Capital Gains in Swedish Income Inequality, under publicering i *The Review of Income and Wealth*.

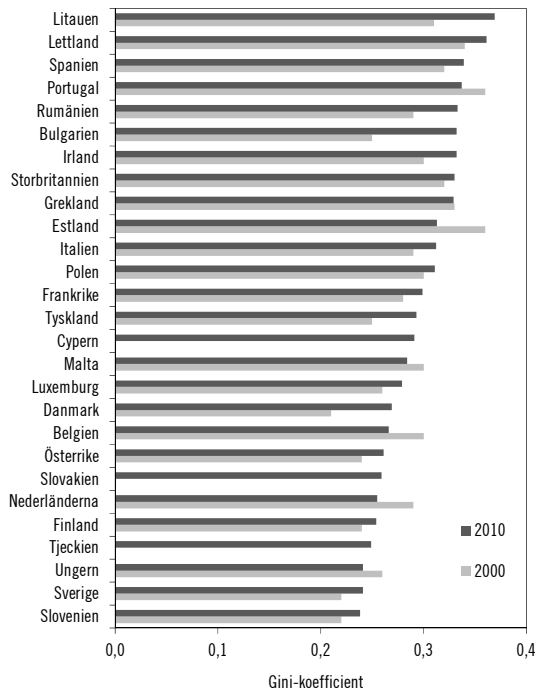
²⁸ Internationellt jämförbar statistik produceras bl.a. av OECD, Eurostat och Luxembourg Income Study.

²⁹ Eurostats och regeringens beräkningar av Gini-koefficienten är inte helt jämförbara på grund av olikheter med avseende på data och metodval. Eurostat använder t.ex. en annan ekvivalensskala och inkluderar inte kapitalvinster i inkomstbegreppet.

länder där inkomstskillnaderna minskat mellan 2000 och 2010 är i huvudsak länder där inkomstskillnaderna i utgångsläget var relativt stora. I länder som Sverige, Danmark och Finland – som historiskt sett haft en låg inkomstspridning – har inkomstskillnaderna däremot ökat. Den relativa ökningen för Sverige är mindre än för jämförbara länder som Danmark och Tyskland, men större än för länder som Finland och Frankrike.

Diagram 2.4 Inkomstspridning inom EU 2000 och 2010

Gini-koefficient exklusive kapitalvinster

Anm.: För Sverige och Danmark saknas data år 2000. I stället används data för 1999. För Cypern, Tjeckien och Slovakien finns varken uppgifter för år 2000 eller för något närliggande år.
Källa: Eurostat (2012).

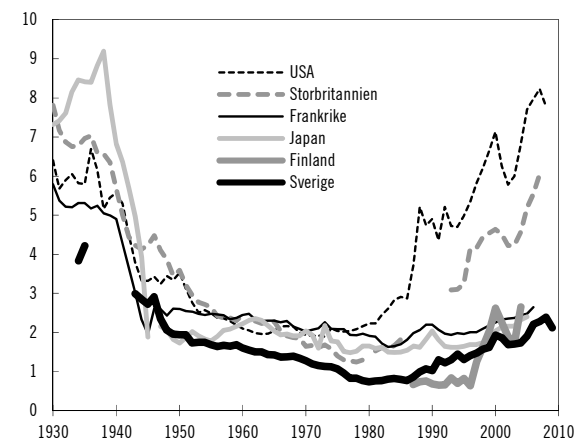
En OECD-rapport från 2011 analyserar trender i utvecklingen mot en ojämna inkomstfördelning.³⁰ Överlag stämmer den bild som förmedlas i rapporten rörande orsakerna till den ökade inkomstspridningen väl överens med analysen för Sverige i avsnitt 2.1 ovan. Inkomstskatternas och transfereringarnas utjämnande effekt har minskat i de flesta länder sedan mitten av 1980-talet. Även ökade kapitalinkomster, och en mer ojämn fördelning av dessa, bidrar till att förklara de ökade inkomstskillnaderna i de flesta länder (utom de engelskspråkiga).

Det faktum att de högre inkomsterna har ökat snabbare än medianinkomsten har under senare

tid uppmärksammas i den ekonomiska litteraturen.³¹ Genom att studera utvecklingen av inkomstandelarna för den högst betalda tiondelen, hundradelen eller tusendelen av befolkningen kan generella och landspecifika trender analyseras. Redovisningen nedan avser inte justerade disponibla hushållsinkomster utan individuella bruttointkomster. För att möjliggöra jämförelser med andra länder inkluderas inte kapitalvinster i inkomstbegreppet. Den översta tusandelen inkomstandel är lägre i Sverige, Finland, Japan och Frankrike än i USA och Storbritannien (se diagram 2.5). Utvecklingen har varit ganska odramatisk i Sverige, Finland, Japan och Frankrike, medan fördelningen mätt på detta sätt blivit ojämna i USA och Storbritannien. Från början av 1950-talet fram till 1986 varierade andelen mellan 2 och 3 procent i USA. Därefter har den ökat kraftigt och 2008 erhöll tusendelen med högst inkomster 7,8 procent av inkomstsumman.

Diagram 2.5 Den översta tusandelen inkomstandel i ett internationellt perspektiv

Procent

Anm.: Redovisningen avser individuella bruttointkomster. Kapitalvinster ingår inte i inkomstbegreppet.
Källa: Alvaredo, F., A. B. Atkinson, T. Piketty and E. Saez, The Top Incomes Database, 22/02/2012.

I Sverige har de med högst inkomst en betydligt lägre andel av inkomstsumman och under 1970- och 1980-talen låg andelen på nivåer kring 1 procent. Sedan början av 1990-talet har andelen ökat även i Sverige, men i en betydligt lägre takt än i USA och Storbritannien. Även om ökningen i ett internationellt perspektiv framstår som liten

³⁰ Se avsnitt 6 i OECD (2011), *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, OECD Publishing.

³¹ Se t.ex. Atkinson, A.B., T. Piketty & E. Saez (2011), *Top Incomes in the Long Run of History*, *Journal of Economic Literature*, Vol. 2011, 49:1, s. 3-71.

ökade ändå tusendelen med högst inkomster sin andel av inkomstsommen i Sverige från 0,7 procent 1980 till 2,1 procent 2009.³²

Den ökade koncentrationen av inkomster till den absoluta toppen av fördelningen brukar i inkomstfördelningslitteraturen bl.a. förklaras med att den tekniska utvecklingen och globaliseringen förskjuter efterfrågan från låg- till högutbildad arbetskraft och att inkomsterna för de högutbildade därför ökar i en snabbare takt.³³ Denna förklaringsmodell är dock inte oomtvistad och en förutsättning för att en sådan förskjutning i efterfrågan ska resultera i ökade löneskillnader är att utbudet inte anpassas. Om utbudet av högutbildad arbetskraft håller jämna steg med efterfrågan kan relativlönerna hållas konstanta och om utbildningssystemet expanderar snabbare än efterfrågan pressas lönefördelningen snarast ihop.³⁴

En annan förklaring till att de allra högst betalda drar ifrån är att marknaden numera, genom framför allt media och modern kommunikationsteknik, skapar fokus på de absolut bästa individerna i olika verksamheter. Det möjliggör extrema inkomster för dessa individer.³⁵ Detta gäller t.ex. artister, idrottsmän, specialister och personer i ledande befattningar som fått ökade möjligheter att marknadsföra sig på en allt större marknad. Då fler efterfrågar tjänsterna från dem som förefaller vara bäst, driver detta upp inkomsterna för dessa individer.

2.4 Inkomstskillnader när hänsyn tas till långsiktiga inkomster och offentlig konsumtion

2.4.1 Långsiktiga inkomster

Fördelningsanalyser fokuserar i regel på fördelningen av disponibel inkomst erhållen under ett kalenderår och justerad för familjestorlek. Tidsaspekten har dock fått mycket uppmärksamhet i forskningen. Många ekonomer anser att en ettårsperiod är allt för kort för att säga något om välfärden. Att den ekonomiska standarden i ett hushåll är låg ett visst år, t.ex. i samband med studier, behöver inte betyda att den är det under en längre period. Oavsett vilken typ av inkomstskillnad det är frågan om – tillfällig eller permanent – tillmätts skillnaden samma vikt i de analyser av årsinkomster som presenterats ovan. Det är därför angeläget att komplettera denna bild av inkomstfördelningen med den bild man får om man följer individer över en längre tidsperiod. Ett längre tidsperspektiv tar större hänsyn till inkomströrlighet, dvs. förändringar i individers ekonomiska omständigheter över tid, och kan därmed bidra till att ge en mer fullständig bild av hur den ekonomiska välfärden fördelas.³⁶ Det finns dock vissa belägg för att förändringar av tidsperspektivet inte förändrar bilden av olika gruppers relativa position i inkomstfördelningen.³⁷ Hur stora de uppmätta skillnaderna mellan olika grupper och individer blir påverkas dock av tidsperspektivet.

I en nyligen publicerad studie analyseras vad som ligger bakom den ökande inkomstspridningen i Sverige under senare år.³⁸ Studien undersöker om det huvudsakligen beror på att de långsiktiga inkomsterna har blivit ojämna fördelade eller om rörligheten i individers inkomstpositioner har ökat över tiden. I studien används longitudinella data för att följa fyra

³² Den uppmätta ökningen på närmare 200 procent kan till viss del förklaras av att inkomstbegreppet förändrades vid skattereformen 1990/1991, se, bilaga 5 till SOU 1995:104. Den egentliga ökningen var således något lägre. Men även mellan 1991 och 2009 ökade inkomstandelen påtagligt, från 1,3 till 2,1 procent.

³³ För en översikt av de vanligaste förklaringarna till inkomstfördelningens utveckling se t.ex. Atkinson, A.B. (2009), *The Changing Distribution of Earnings in OECD Countries*, Oxford University Press, Oxford. Se även Dew-Becker, I. & R. J. Gordon (2008), *Controversies About the Rise of American Inequality: A Survey*, NBER Working Paper, No. 13982.

³⁴ Denna kapplöpning mellan utbildning och teknologisk utveckling beskrivs först i Tinbergen, J. (1975), *Income Distribution – Analysis and Policies*, North-Holland Publishing Company.

³⁵ Se Rosen S. (1981), *The Economics of Superstars*, *The American Economic Review*, vol. 71, s. 845–858.

³⁶ Samtidigt kan även kortare perioder med mycket låga inkomster ha betydande negativa effekter på välfärden, speciellt för dem med små resurser. Det finns förhållandevis lite forskning om välfärd under kortare perioder än ett år, se dock Iceland, J. (2003), *Dynamics of Economic Well-Being: Poverty 1996–1999*, Current Population Reports s. 70–91, Washington, D.C., US Census Bureau.

³⁷ Se Jäntti, M. (2009), *Mobility in the United States in Comparative Perspective*, i Cancian, M. och S. Danziger (Eds.), *Changing Poverty, Changing Policies*. Russell Sage Foundation, New York.

³⁸ Se rapporten *Välfärdsrapport 2011* från Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

åldersgrupper från 1991 till 2009.³⁹ Den långsiktiga inkomsten definieras som den genomsnittliga inkomsten 1991–2009. För olika åldersgrupper beräknas dels Gini-koefficienten för långsiktiga inkomster, dels den genomsnittliga Gini-koefficienten för årsinkomster över den aktuella tidsperioden.⁴⁰ Storleksordningen på rörligheten, dvs. den procentuella reduktionen av inkomstspridningen när man går från kort till lång sikt, är sådan att Gini-koefficienten är mellan 21,9 procent (för gruppen 21–30 år) och 12,9 procent (51–60 år) lägre för de 19 årens totala inkomster än för de enskilda årens inkomster.

I studien analyseras utvecklingen över tid av spridningen för de långsiktiga inkomsterna genom att dela perioden 1991–2009 i två perioder om 10 år, 1991–2000 och 2000–2009. Resultatet visar en klar ökning av spridningen för de långsiktiga inkomsterna från den första perioden till den andra. Ökningen är ungefär lika stor som ökningen för den genomsnittliga Gini-koefficienten för årsinkomster mellan de båda perioderna. Den övergripande slutsatsen är därför att den stigande spridningen för disponibla årsinkomster sedan 1991 också gäller mer långsiktiga inkomster. Det är således inte ökad inkomströrlighet i form av att personer byter plats med varandra i inkomstfördelningen som främst ligger bakom ökningen.

I en annan studie sammanfattas de resultat som framkommit i den internationella forskningen kring inkomströrlighet.⁴¹ De länder som vanligen inkluderas i de empiriska studierna är de nordiska länderna, ett antal andra europeiska länder och USA. Sammantaget visar forskningen att den allmänna rangordning av länders inkomstspridning som framkommer när man använder årsdata står sig när man övergår till inkomster över längre tidsperioder. De nordiska länderna har de jämnast fördelade disponibla inkomsterna, därefter kommer de stora europeiska länderna, och störst spridning finns i USA. Det finns således inget stöd för påståendet

att inkomsterna är mer ojämnt fördelade i länder som USA och Storbritannien till följd av en högre inkomströrlighet.

2.4.2 Offentlig konsumtion

En stor del av den offentliga sektorns omfördelning sker i form av icke-monetära tjänster, som t.ex. skola och hälsovård. Eftersom värdet av de offentligt finansierade tjänster som hushållen nyttjar inte fångas upp vid studier av den disponibla inkomsten tenderar traditionella fördelningsanalyser som använder disponibel inkomst som inkomstbegrepp att underskatta välfärden. Då förmånerna är generella och tillfaller alla, utan hänsyn till betalningsförmåga, kommer sannolikt också de uppmätta inkomstskillnaderna att överskattas. Jämförelser över tid kan också påverkas om den offentliga konsumtionen växer snabbare eller långsammare än de disponibla inkomsterna. Jämförelser mellan länder påverkas också då omfattningen och inriktningen av den offentligt finansierade välfärdskonsumtionen skiljer sig mellan länder. I länder där en relativt stor del av konsumtionen är offentligt finansierad kan möjligen större skillnader i kontantinkomster accepteras jämfört med länder där hushållen själva i större utsträckning måste betala för vård, skola och omsorg.⁴²

Ett antal studier över välfärdstjänsternas fördelningseffekter har dock publicerats. I dessa antas som regel att värdet av subventionen motsvarar produktionskostnaden (med avdrag för eventuell användaravgift). Detta är en förenkling då individens egentliga värdering av tjänsten inte nödvändigtvis överensstämmer med produktionskostnaden. Ett annat standardmässigt antagande är att värdet av vissa tjänster inte enbart gynnar den faktiska mottagaren. Värdet av att omfattas av en sjukvårdsförsäkring gynnar inte enbart den som blir allvarligt sjuk eller råkar ut för en olycka. Av detta skäl används då en försäkringsansats där kostnaden utjämnas över riskgrupper baserade på t.ex. ålder, kön och

³⁹ Dataunderlaget kommer från den longitudinella databasen LINDA, se beskrivning i underbilagan.

⁴⁰ Mer precist konstrueras Gini-koefficienten i det senare fallet som ett vägt genomsnitt, där varje års inkomst som andel av de sammanlagda inkomsterna under perioden utgör vikt.

⁴¹ Se Burkhauser, R. & K. Couch (2009), *Intragenerational Inequality and Intertemporal Mobility*, i Salverda, W., B. Nolan & T. Smeeding (red.), *The Oxford Handbook of Economic Inequality*, Oxford University Press.

⁴² En förklaring till att värdet av offentligt finansierade tjänster i normalfallet inte inkluderas i inkomstbegreppet är att tillgången på data av hög kvalitet är begränsad. Idealt sett vill man veta vilken offentligt finansierad konsumtion varje enskild individ erhållit och värdet av denna. Sådan information finns i regel inte tillgänglig i de datamaterial som används för inkomstfördelningsstudier. Ytterligare en förklaring är de svåra metodologiska problem som måste lösas när kontantinkomster och subventioner slås samman.

utbildningsbakgrund. Värdet av subventionen antas i dessa fall inte motsvara produktionskostnaden, utan premien för den försäkring som mottagaren hade behövt teckna i avsaknad av en offentligt subventionerad tjänst.

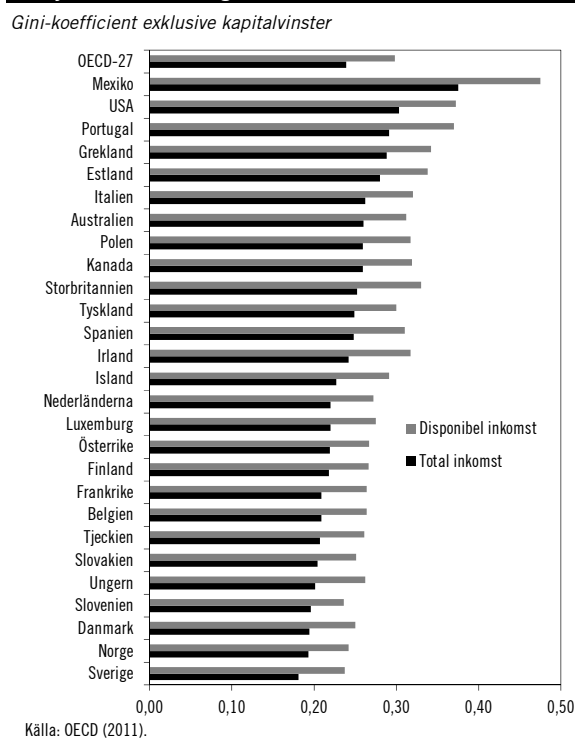
När de offentligt finansierade tjänsterna adderas till inkomsten påverkas inkomstfördelningen i flera dimensioner. Hushåll med barn och ungdomar som erhåller subventionerad utbildning lyfts upp i inkomstfördelningen jämfört med hushåll med enbart vuxna. Äldre som erhåller vård- och omsorgstjänster lyfts upp i inkomstfördelningen jämfört med yngre och mindre vårdbehövande personer.

Med det utvidgade inkomstbegreppet har Sverige den lägsta Gini-koefficienten i OECD-området (se diagram 2.6).⁴³ När inkomstbegreppet vidgas till att även omfatta offentligt subventionerade välfärdstjänster ökar hushållens inkomster med i genomsnitt knappt 30 procent i OECD-området. För Sverige är ökningen drygt 40 procent. Inkomstspredningen, mätt med Gini-koefficienten, reduceras med i genomsnitt 20 procent i OECD-området. För Sverige reduceras Gini-koefficienten med 23 procent, från 0,237 till 0,181.⁴⁴

Inkomstskillnaderna minskar betydligt i alla undersökta länder då subventionerna inkluderas i inkomsten. Det finns dock inget uppenbart samband mellan storleken på den offentliga konsumtionens utjämnande effekt och inkomstspredningen i utgångsläget exklusive offentlig konsumtion. Inte heller finns något tydligt positivt samband mellan storleken på den offentliga konsumtionen av välfärdstjänster och den reducerande effekten på inkomstspredningen. En tänkbar förklaring till detta är att det krävs större subventioner för att utjämna en redan jämn fördelning jämfört med att utjämna en skev fördelning. Vidare tenderar länder med stora inkomstskillnader att rikta subventionerna mot

hushåll med låg inkomst, medan stöden i mer jämlika länder som Sverige är generella och kommer alla till del, även höginkomsttagare.

Diagram 2.6 Gini-koefficienten 2007 i 27 OECD-länder när hänsyn tas till offentlig konsumtion

Vid en studie av hur den offentliga konsumtionens effekter på inkomstspredningen förändrats över tiden framkommer att den inkomstutjämnande effekten är anmärkningsvärt stabil.⁴⁵ Gini-koefficienten reduceras med i genomsnitt ca 20 procent både 2000 och 2007 när inkomstbegreppet vidgas till att även omfatta offentligt subventionerade välfärdstjänster. För Sverige redovisas en svag minskning av den offentliga konsumtionens inkomstutjämnande effekt mellan 2000 och 2007.⁴⁶

En grundprincip vid interpersonella jämförelser är, som tidigare nämnts, att den sammanlagda inkomsten ska justeras för konsumtionsbehov. För de disponibla inkomsterna görs detta

⁴³ Se OECD (2011), *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, OECD Publishing. I studien analyseras effekten av att inkludera subventioner för bl.a. sjukvård, utbildning, barnomsorg och äldreomsorg i inkomstbegreppet.

⁴⁴ OECD:s och regeringens beräkningar av Gini-koefficienten för disponibel inkomst är inte helt jämförbara på grund av olikheter med avseende på data och metod. Hur den svenska inkomstfördelningen påverkas om hänsyn tas till den offentliga konsumtionen har analyserats i två tidigare fördelningspolitiska redogörelser (prop. 1999/2000:1 Förslag till statsbudget, finansplan m.m. bilaga 4 och prop. 2001/02:100 bilaga 3). Inkomstskillnaderna, mätt med Gini-koefficienten, minskade med 18 respektive 21 procent, vilket ligger väl i linje med de 23 procent som rapporteras i OECD (2011).

⁴⁵ Se OECD (2011), *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, OECD Publishing. Studien använder data för 17 länder och jämför den utjämnande effekten 2000 och 2007.

⁴⁶ På ländernivå tycks det finnas ett samband mellan förändringar av den inkomstutjämnande effekten och förändringar av den offentliga konsumtionens andel av den totala inkomsten. Länder som expanderat den offentliga konsumtionens andel av inkomsterna kraftigt mellan 2000 och 2007 (t.ex. Storbritannien och Belgien) tenderar att uppvisa en större inkomstutjämnande effekt 2007. Det motsatta gäller för länder som i stället reducerat utgifterna för offentligt subventionerade välfärdstjänster (t.ex. Danmark och Italien).

med en ekvivalensskala som varierar med antalet hushållsmedlemmar, deras ålder och inbördes relation. När de offentliga subventionerna adderas till inkomsten uppstår dock ett konsistensproblem. Anledningen till att äldre erhåller mer vård och omsorg är sannolikt att de faktiskt har ett större behov av dessa tjänster. Om tjänsterna styrs av behov ökar inte mottagarnas levnadsstandard i förhållande till dem som inte behöver och därför inte mottar motsvarande tjänst. Samma resonemang kan föras avseende grundläggande utbildning, i synnerhet den som omfattas av skolplikt. När de offentliga subventionerna adderas till inkomsten skulle i princip ekvivalensskalan därför behöva anpassas för att ta hänsyn till t.ex. åldersspecifika skillnader i behov.

I en studie publicerad 2010 tillämpas en behovsjusterad ekvivalensskala för att beräkna den utjämning som uppkommer av att inkludera värdet av subventionerad utbildning och sjukvård.⁴⁷ Studien avser 2006 och använder tvärsnittsdata för 16 EU-länder och Norge. Den offentliga konsumtionens utjämnande effekt beräknas till mellan 15 och 25 procent om ingen hänsyn tas till skillnader i behov. Om en behovsjusterad ekvivalensskala tillämpas minskar utjämningseffekten något. Större delen av utjämnings-effekten kvarstår dock i de flesta länder. Behovsjusteringen uttraderar helt den relativa höjningen av äldre och yngre som sker med traditionella metoder. Den utjämnings-effekt som kvarstår beror på att värdet av subventionerna utgör en större andel av den totala inkomsten för dem med lägre inkomster.

3 Ekonomisk utsatthet

I detta avsnitt är fokus på den nedre delen av inkomstfördelningen, dvs. på personer med låg ekonomisk standard. För att beskriva den ekonomiska utsattheten används både inkomstbaserade indirekta mått och direkta mått på materiell standard. Först redogörs för de begrepp och mått som används och därefter beskrivs den

ekonomiska utsattheten i ett internationellt perspektiv och för olika grupper. Utvecklingen över tid av kortvarig och mer långvarig ekonomisk utsatthet redovisas också.

3.1 Att mäta ekonomisk utsatthet

I den politiska debatten förekommer många och skiftande uppgifter om hur många som är fattiga och vilka grupper som är i behov av ytterligare stöd. Barnfattigdomen har varit i fokus under senare år, men begreppet fattigpensionärer används också flitigt. Olika rapporter och mätmetoder förmedlar vitt skilda bilder av förekomsten av utsatthet och fattigdom. Detta är inte förvånande då det är långt ifrån självklart vad som menas med fattigdom. Någon allmänt accepterad teoretisk definition finns inte. En vanlig definition är att en individ är fattig om han eller hon på grund av bristande ekonomiska resurser inte kan leva på ett sätt som är acceptabelt eller förväntat i det samhälle personen tillhör. Fattigdom har med detta synsätt således både en relativ och en social dimension. Vilka som räknas som fattiga förändras då över tid och varierar mellan länder. En invändning mot denna ansats är att det finns en absolut kärna i fattigdomen. Svälter man så är man fattig även om alla svälter.

Att mäta omfattningen av fattigdom är problematiskt. Antalet och andelen fattiga kommer att variera beroende på hur fattigdomen definieras. Det är vanligt att den som betraktas som fattig utifrån ett sätt att mäta inte gör det enligt andra sätt att mäta. Det finns inte heller någon skarp gräns för vilka levnadsvillkor som delar befolkningen i fattiga och inte fattiga. Det betyder att alla fattigdomsmått i någon mening är godtyckliga. Men det visar också att fattigdom har flera aspekter och att olika mått kan spegla dessa skilda dimensioner av fattigdom. Det finns även olika fördelar och nackdelar med de olika måtten.

Det finns två aspekter som är centrala i beskrivningen av, och synen på, fattigdom: direkt/indirekt och absolut/relativt. Direkta mått bygger på observationer av hur människor har det, dvs. den faktiska levnadsstandard. Indirekta mått på fattigdom baseras på ekonomiska data. De hushåll och individer vars disponibla inkomst faller under en given inkomstgräns betraktas som fattiga. Kritiken mot de indirekta

⁴⁷ Se Aaberge, R., A. Langørgen och P. Lindgren (2010), *The Impact of Public Services on the Distribution of Income in European Countries*, i Atkinson, A. B. och E. Marlier (Eds.), *Income and Living Conditions in Europe*, Eurostat Statistical Books.

måtten är att de snarast anger förutsättningar för en acceptabel levnadsstandard, medan det teoretiskt är mer korrekt att mäta uttrycken för fattigdom – om man deltar i det sociala livet, har mat och nya kläder, drägligt boende etc. Absoluta mått innebär att man har en på förhand bestämd norm/gräns som inte ändrar sig över tid (förutom efter prisnivå). Relativa mått innebär att normen ses i relation till inkomsten eller levnadsstandarden i det samhälle man studerar och att denna norm/gräns förändras i takt med att samhället gör det.

De indirekta måtten, som baseras på inkomstuppgifter, har sina fördelar. Det finns data som beskriver hushållens och individernas ekonomi och det finns vedertagna definitioner av hur inkomster kan definieras och med vilka mått andelen med låg inkomst ska mätas. Ett problem är dock att en redovisad årsinkomst ibland inte speglar den ekonomiska standarden särskilt väl, framför allt inte för dem med de lägsta inkomsterna. Registrerade årsinkomster fångar exempelvis inte upp ekonomiska resurser i form av förmögenhet, arv och liknade överföringar inom familjen eller mellan olika hushåll, och inte heller inkomster från svart arbete.

De indirekta inkomstbaserade måtten kan vara både absoluta och relativa. Med en relativ gräns höjs gränsen som avgör vilken inkomst som krävs för att man inte ska betraktas som fattig när medelinkomsten i ett samhälle ökar. Det betyder att den relativa dimensionen beaktas – att fattigdom ses relativt det samhälle som beskrivs. Det finns dock vissa uppenbara problem med relativa mått. Jämförelser över tid och rum kan vara svåra att göra. Vid snabb tillväxt kan andelen relativt fattiga öka samtidigt som andelen absolut fattiga minskar. Andelen relativt fattiga kan vara högre i ett land med hög levnadsstandard än i ett land med betydligt lägre levnadsstandard. En annan invändning mot relativa inkomstbaserade mått är att de endast är ett sätt att mäta ojämlikhet, medan fattigdom är något annat.

Olika mått som kombinerar låg ekonomisk standard och låg materiell standard kan också användas för att skärpa identifieringen av de fattiga, dvs. att en fattig människa ska ha en låg levnadsstandard och att bristande ekonomiska resurser är orsaken.

I fattigdomsstudier används ibland även mottagande av ekonomiskt bistånd som ett mått. Ekonomiskt bistånd är behovsprövat, vilket

innebär att de som får biståndet inte har några andra ekonomiska tillgångar. En nackdel är att inte alla som är fattiga söker ekonomiskt bistånd. En del biståndsmottagare med kortvarigt behov kan ha årsinkomster som överstiger motsvarande årlig gräns för ekonomiskt bistånd. Ytterligare en invändning är att det är problematiskt att använda ett socialpolitiskt verktyg för att uppskatta omfattningen av fattigdom.

Sammanfattningsvis kan konstateras att fattigdom är ett mångdimensionellt, svårfångat och värdeladdat begrepp. Fattigdom har fler dimensioner än vad som kan fångas upp av disponibla inkomster. Andra resurser – ekonomiska, kulturella och sociala – är också centrala för vilka faktiska levnadsförhållanden människor lever under. Eftersom sådana resurser inte beaktas i denna bilaga, och eftersom det är ekonomisk utsatthet snarare än fattigdom som beskrivs, används fortsättningsvis de mer begränsade begreppen låg ekonomisk standard och låg materiell standard/svår materiell deprivation (se faktarutan EU 2020 och social utestängning).

3.2 Ekonomisk utsatthet i ett internationellt perspektiv

3.2.1 EU:s direkta och indirekta mått på ekonomisk utsatthet

I den svenska officiella statistiken redovisas enbart indirekta mått på ekonomisk utsatthet. Inom ramen för EU:s tillväxtstrategi EU 2020 har det dock tagits fram både ett direkt mått på levnadsstandarden och ett indirekt (inkomstbaserat) mått. De båda måtten används tillsammans med ett tredje mått (andelen personer i åldrarna 0–59 år som är bosatta i arbetslösa hushåll) som indikatorer i uppföljningen av målet att minska antalet personer som lever eller riskerar att leva i fattigdom och social utestängning med 20 miljoner fram till år 2020 (se faktarutan EU 2020 och social utestängning).

Den direkta indikatorn avser att fånga frånvaron av varor och tjänster och oförmågan att delta i vardagliga aktiviteter som uppfattas som socialt nödvändiga, s.k. svår materiell deprivation eller låg materiell standard. Måttet definieras som andelen som saknar förmåga inom minst fyra av nio komponenter. Det kan betraktas som ett absolut mått eftersom samma kriterier används för alla länder och alla år. Den inkomst-

baserade indikatorn avser att fånga risken för ekonomisk utsatthet och måttet, som är relativt, definieras som andel individer med en inkomst som understiger 60 procent av den nationella medianinkomsten.

Faktaruta: EU 2020 och social utestängning

Inom ramen för EU:s tillväxtstrategi, Europa 2020, finns ett mål att antalet människor som lever eller riskerar att leva i fattigdom och social utestängning ska ha minskat med minst 20 miljoner till 2020. Målet är uttryckt i antal personer medan indikatorerna redovisas både i antal personer och som andel av befolkningen. Totalindikatorn utgörs av de tre delindikatorerna sammantaget:

1. Risken för fattigdom definieras som andelen individer med en inkomst som understiger 60 procent av den nationella medianinkomsten.
2. Svår materiell deprivation definieras som att individen (betraktad inom sitt hushåll) saknar förmåga (ej beroende på sitt individuella val av livsstil) inom minst fyra av nio komponenter: att möta oväntade utgifter, att åka på en veckas semesterresa, att betala skulder (t.ex. hypotekslån eller hyra), att äta en måltid med kött, kyckling eller fisk varannan dag, att hålla hemmet tillräckligt varmt, att ha en tvättmaskin, att ha en färg-TV, att ha en telefon och att äga en bil.
3. Att tillhöra ett arbetslöst hushåll definieras som det antal personer 0–59 år som är bosatta i hushåll där ingen av medlemmarna i åldern 18–59 år arbetar eller där dessa i genomsnitt har en väldigt begränsad anknytning till arbetsmarknaden.

De direkta och indirekta måtten kompletterar varandra. För att kunna ge en bättre bild av situationen i olika länder har det rekommenderats att redovisningar av andelen med låg relativ ekonomisk standard ska åtföljas av redovisningar av köpkraftskorrigerade inkomstgränser och av andelen materiellt depriverade.⁴⁸

Vid en jämförelse mellan medlemsländerna är Sverige ett av länderna med lägst risk för fattigdom och social utestängning (se tabell 3.1). År 2010 hade bara Tjeckien en lägre andel av befolkningen som totalt sett lever eller riskerar att leva i fattigdom och social utestängning. Sverige hade (tillsammans med Luxemburg) den lägsta andelen med svår materiell deprivation (1 procent), den tredje lägsta andelen arbetslösa hushåll (6 procent) och den sjunde lägsta andelen med låg relativ ekonomisk standard (13 procent). Resultaten är i linje med tidigare internationella jämförelser som visar att Sverige har en låg andel ekonomiskt utsatta.

Tabell 3.1 Indikatorer för risk för fattigdom och social utestängning i EU-länderna 2010

PPS och procent

	Gräns för låg relativ ekon. standard i PPS	Låg relativ ekon. standard	Låg materiell standard	Arbetslösa hushåll	Totalt
Tjeckien	5 790	9	6	6	14
Sverige	10 900	13	1	6	15
Nederländ.	11 290	10	2	8	15
Österrike	11 450	12	4	8	17
Finland	10 280	13	3	9	17
Luxemburg	16 050	15	1	6	17
Danmark	10 710	13	3	10	18
Slovenien	8 230	13	6	7	18
Frankrike	10 700	14	6	10	19
Tyskland	10 630	16	5	11	20
Malta	8 010	16	6	8	21
Slovakien	4 980	12	11	8	21
Belgien	10 400	15	6	13	21
Estland	4 490	16	9	9	22
Storbrit.	10 240	17	5	13	23
EU27	--	16	8	10	24
Cypern	11 840	17	9	4	24
Italien	9 120	18	7	10	25
Portugal	5 840	18	9	9	25
Spanien	8 000	21	4	10	26
Grekland	7 560	20	12	8	28
Polen	4 540	18	14	7	28
Ungern	4 010	12	22	12	30
Irland	9 710	16	8	23	30
Litauen	3 620	20	20	9	33
Lettland	3 580	21	27	12	38
Rumänien	2 120	21	31	7	41
Bulgarien	3 530	21	35	8	42

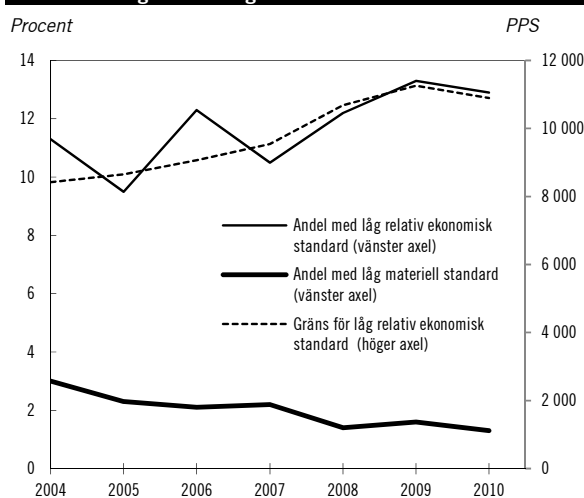
Anm.: PPS (purchasing power standard) är en artificiell valutaenhet som teoretiskt kan köpa samma mängd varor och tjänster i varje land.
Källa: Eurostat, EU-SILC.

⁴⁸ Se Atkinson, A. B. & E. Marlier (2010), *Income and Living Conditions in Europe*, Eurostat Statistical Books.

Störst skillnad mellan länderna uppvisar indikatorn för andel med låg materiell standard, som varierar mellan 1 och 35 procent. Lägst andelar finns i Luxemburg, Nederländerna och i de nordiska länderna och den högsta andelen i vissa av de nya medlemsländerna, som Bulgarien, Rumänien och Lettland. Detta avspeglar till stor del skillnader i levnadsstandard mellan länderna.

Skillnaden mellan länder i fråga om låg relativ ekonomisk standard är mindre. Andelen som har en inkomst som understiger 60 procent av den nationella medianinkomsten varierar mellan 9 och 21 procent. Av tabell 3.1 framgår också att det är relativt stora skillnader mellan olika länder vad gäller nivån på den gräns som avgör vem som ska anses ha en låg ekonomisk standard. Gränserna anges i PPS, som är en artificiell köpkraftskorrigerad valuta som möjliggör jämförelser mellan länder med olika köpkraft.⁴⁹ I ungefär hälften av länderna, däribland Sverige, går gränsen vid ca 10 000 PPS, medan gränsen i de nya medlemsstaterna i regel ligger under 5 000 PPS.

Diagram 3.1 Utveckling 2004–2010 av andel med låg relativ ekonomisk standard, andel med låg materiell standard samt inkomstgräns för låg relativ ekonomisk standard

Anm.: Uppgiften för låg ekonomisk standard ett år avser föregående års inkomst. Minskningen 2010 avser därför egentligen en minskning 2009.
Källa: Eurostat, EU-SILC.

I diagram 3.1 redovisas hur andelen ekonomiskt utsatta enligt EU:s indikatorer har utvecklats de senaste åren i Sverige. Andelen med låg materiell standard har sedan 2004 minskat från 3 till 1 procent. Gränsen för låg relativ ekonomisk standard har ökat under perioden, vilket har bidragit till att andelen med låg relativ ekonomisk standard har ökat.

3.2.2 Sambandet mellan låg ekonomisk standard och låg materiell standard

Sambandet mellan låg ekonomisk standard och låg materiell standard är väl utforskat. De flesta studier har funnit att de som har låg ekonomisk standard långtifrån alltid är samma personer som de som har låg materiell standard. Två personer med samma inkomst kan ha mycket olika levnadsstandard om deras inkomster inte är ett bra mått på vilka resurser de har. Sparande, skulder och offentligt finansierade tjänster har också betydelse. Likaså kan personer ha olika behov av exempelvis sjukvård och barnomsorg.

Graden av överlappning mellan individer som identifieras enligt de olika kriterierna skiljer sig också åt mellan medlemsstaterna. Generellt gäller att ju lägre levnadsstandard ett land har (lägre köpkraftsjusterad gräns för låg ekonomisk standard), desto starkare är sambandet mellan låg ekonomisk standard och svår materiell deprivation.⁵⁰

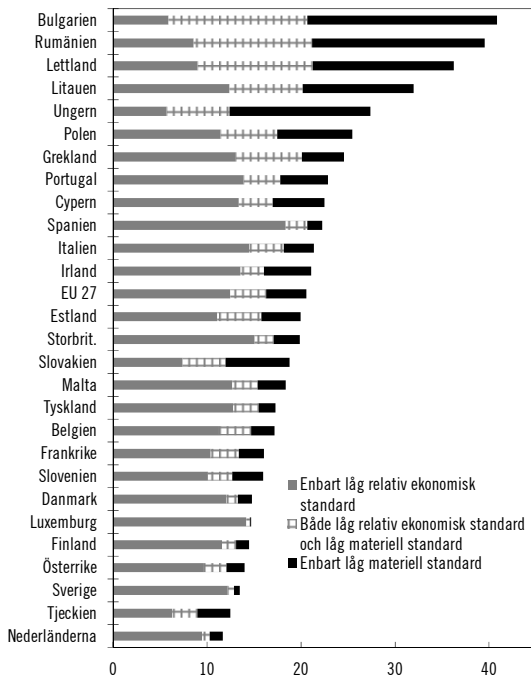
I diagram 3.2 redovisas andelen ekonomiskt utsatta uppdelat på de som enbart har låg relativ ekonomisk standard, enbart låg materiell standard och de som både har låg relativ ekonomisk standard och låg materiell standard. Av diagrammet framgår att de ekonomiskt utsatta i Sverige till övervägande del består av personer som enbart har låg relativ ekonomisk standard och att överlappningen är liten. Av de 1,3 procent som har en låg materiell standard har hälften också en låg relativ ekonomisk standard. I exempelvis Ungern är bilden en annan. Huvuddelen av de ekonomiskt utsatta har där en låg materiell standard. Överlappningen med den grupp som har låg relativ ekonomisk standard är stor, men det är också många som har en låg materiell standard utan att ha en låg relativ ekonomisk standard.

⁴⁹ Skillnader i prisnivå mellan länder gör att det krävs olika mängd nationell valuta för att köpa samma mängd varor och tjänster i olika länder. Eurostat använder en artificiell valutaenhet som eliminerar effekten av prisnivåskillnader mellan länder, PPS (purchasing power standard). En PPS motsvarar teoretiskt sett samma mängd varor och tjänster i varje land se Atkinson, A. B. & E. Marlier (2010), *Income and Living Conditions in Europe*, Eurostat Statistical Books.

⁵⁰ Se Atkinson, A. B. & E. Marlier (2010), *Income and Living Conditions in Europe*, Eurostat Statistical Books.

Diagram 3.2 Överlappning mellan låg relativ ekonomisk standard och låg materiell standard

Procent

Källa: Eurostat, EU-SILC.

År 2008 bedömdes 120 miljoner personer i EU-länderna befinna sig i riskzonen för ekonomisk fattigdom, leva i svår materiell deprivation eller leva i arbetslösa hushåll. Endast 6 procent av personerna identifierades dock som socialt exkluderade enligt samtliga tre indikatorer. Begreppet social utestängning kan alltså inte ses som något homogent begrepp och i vilken utsträckning man fångar ekonomisk utsatthet och fattigdom genom att summera det antal hushåll som identifieras enligt något av de tre kriterierna har ifrågasatts. Det har framhållits att för att kunna göra framgångsrika insatser mot fattigdom och social exkludering bör fokus riktas mot de hushåll som samtidigt identifieras genom två eller fler indikatorer.

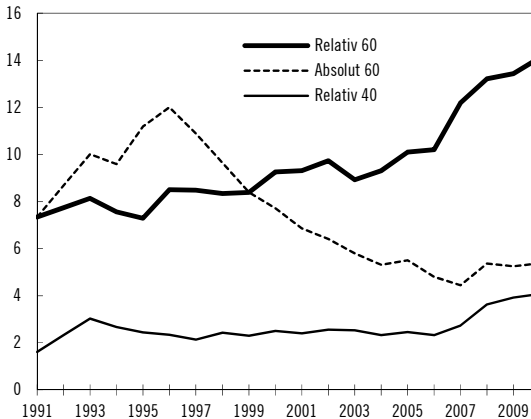
3.3 Utveckling av andelen individer med låg ekonomisk standard

I den svenska offentliga statistiken redovisas andelen individer med låg ekonomisk standard. Gränsen sätts vanligen vid 60 procent av medianinkomsten, dvs. gränsen är relativ. Antalet eller andelen personer som lever i hushåll med låg ekonomisk standard följs också regelmässigt upp i de fördelningspolitiska redogörelserna.

I diagram 3.3 redovisas andelen individer med låg ekonomisk standard beräknad utifrån två olika relativa låginkomstgränser – 40 och 60 procent av den årliga medianinkomsten – och utifrån en absolut låginkomstgräns, 60 procent av 1991 års prisjusterade medianinkomst. Bilden av utvecklingen sedan 1991 blir helt olika beroende på vilken typ av mått som används. Med den absoluta låginkomstgränsen minskade andelen med låg ekonomisk standard stadigt från 1990-talets krisår och nådde en lägsta nivå under 2007. Orsaken till minskningen är att de reala inkomsterna ökade över hela inkomstfördelningen. Under 2008 ökade dock andelen något och är därefter i stort sett oförändrad.

Diagram 3.3 Utvecklingen av andel med låg ekonomisk standard 1991–2010

Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Med den relativa 60-procentsgränsen har andelen med låg ekonomisk standard i stället ökat sedan mitten av 1990-talet. Den reala inkomstökningen i mitten av inkomstfördelningen har gradvis höjt den relativa låginkomstgränsen. Eftersom inkomstökningen har varit lägre i den nedre delen av inkomstfördelningen har andelen med inkomster under den relativa låginkomstgränsen gradvis ökat, trots att alla inkomstgrupper har fått det bättre i absoluta termer.

Jobbskatteavdraget, som har bidragit till att förstärka de förvärvsarbetandes inkomster efter skatt, illustrerar på ett tydligt sätt vad som driver det relativa 60-procentsmättet. Jobbskatteavdragets första steg 2007 höjde medianinkomsten, och därmed också den relativa låginkomstgränsen, i befolkningen med knappt 3 procent. Inkomstökningen blev lägre i den nedre delen av inkomstfördelningen, där andelen som får sin huvudsakliga försörjning från arbete är låg. Som

en direkt följd av jobbskatteavdragets första steg 2007 ökade därför andelen med inkomster under den relativa låginkomstgränsen från 11,4 till 12,5 procent.⁵¹

3.4 Olika grupper med låg ekonomisk standard

År 2010 var andelen med en låg ekonomisk standard enligt det relativa 60-procentsmättet 14 procent.⁵² Det innebär att de personer som hade inkomster under den relativa låginkomstgränsen återfanns i inkomstgrupp 1 och i den nedre delen av inkomstgrupp 2. Andelen med en låg ekonomisk standard enligt det absoluta 60-procentsmättet var ca 5 procent, dvs. dessa personer återfanns i den nedre delen av inkomstgrupp 1. Av beskrivningen i avsnitt 1 framgår att inkomstgrupp 1 och 2 inte utgörs av specifika grupper som enbart, eller främst, finns i den absoluta botten av inkomstfördelningen. Undantaget är personer med ekonomiskt bistånd, som nästan uteslutande återfinns i inkomstgrupp 1. Vissa grupper kan emellertid vara mer eller mindre överrepresenterade i inkomstgrupp 1 och 2. Exempelvis är heltidsarbetande tydligt underrepresenterade, medan pensionärer och utrikes födda med kort vistelse i landet är tydligt överrepresenterade.

3.4.1 Olika gruppers bidrag till andelen med låg ekonomisk standard

Det relativa 60-procentsmättet

Ökningen av andelen med låg ekonomisk standard enligt det relativa 60-procentsmättet beror på ökningarna i olika grupper under olika delperioder (se diagram 3.4). Mellan 1997 och 2001 stod pensionärer för huvuddelen av den totala ökningen.⁵³ Mellan 2003 och 2006 var det i stället

barn och ej sysselsatta som stod för ökningen. Mellan 2006 och 2009 ökade andelen även bland de sysselsatta, samtidigt som andelen ekonomiskt utsatta bland barn, pensionärer och ej sysselsatta fortsatte att öka. Mellan 2009 och 2010 var andelen med låg relativ ekonomisk standard i olika grupper i stort sett oförändrad.

Diagram 3.4 Olika gruppers bidrag till andelen med låg relativ ekonomisk standard (relativ 60) 1991–2010

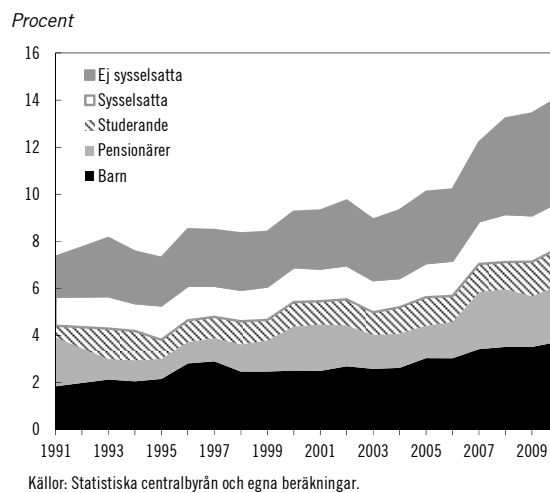
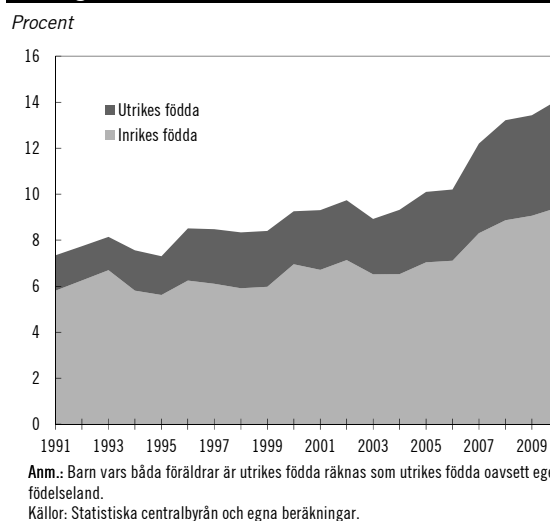

Diagram 3.5 Inrikes och utrikes föddas bidrag till andelen med låg relativ ekonomisk standard (relativ 60) 1991–2010

Den ökade andelen med en låg relativ ekonomisk standard förklaras av ökade andelar både för personer födda i Sverige och för utrikes födda. Ökningen var dock större för utrikes födda (se diagram 3.5).

Det absoluta 60-procentsmättet

Sedan mitten av 1990-talet har andelen barn med låg absolut ekonomisk standard sjunkit och 2010 var andelen lägre än 1991 (se diagram 3.6). Även för övriga grupper, i synnerhet för pensionärer

⁵¹ Beräkningarna har gjorts med hjälp av mikrosimuleringsmodellen FASIT (se underbilagan). Hushållens inkomster 2007 jämförs med de inkomster hushållen skulle ha haft om jobbskatteavdraget inte hade införts.

⁵² I den internationella jämförelsen i tabell 3.1 var andelen med låg ekonomisk standard enligt det relativa 60-procentsmättet 13 procent för Sverige. Eurostats och regeringens beräkningar är emellertid inte helt jämförbara på grund av olikheter med avseende på data och metodval.

⁵³ Gruppernas bidrag utgörs av produkten av andelen utsatta inom gruppen och gruppens befolkningsandel. Gruppernas befolkningsandelar förändras relativt lite, varför förändringarna huvudsakligen kan tolkas som förändringar av andelen ekonomiskt utsatta inom grupperna.

och sysselsatta, har andelen sjunkit sedan mitten av 1990-talet. Den ökning av andelen med låg absolut ekonomisk standard som kan noteras 2008 kan främst förklaras av en ökning för gruppen ej sysselsatta. Övriga gruppers bidrag har varit i stort sett oförändrade de senaste åren.

Diagram 3.6 Olika gruppers bidrag till andelen med låg absolut ekonomisk standard (absolut 60) 1991–2010

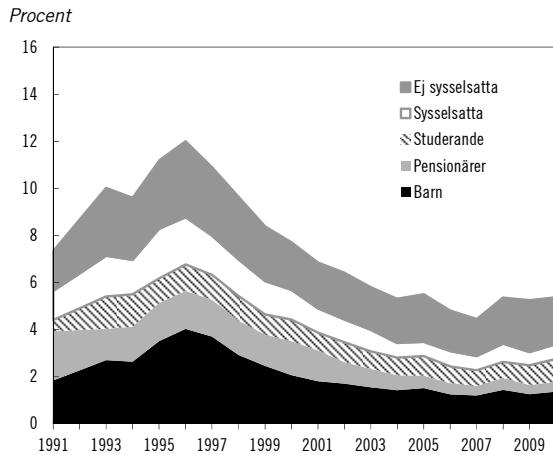
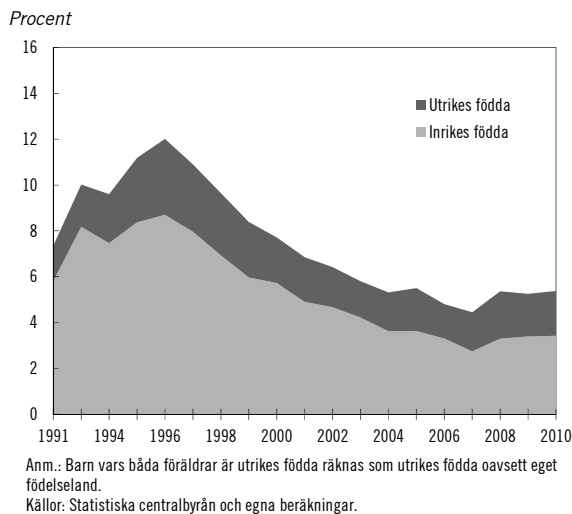

Diagram 3.7 Inrikes och utrikes föddas bidrag till andelen med låg absolut ekonomisk standard (absolut 60) 1991–2010

Den i huvudsak minskande andelen med en låg absolut ekonomisk standard förklaras av minskade andelar både för personer födda i Sverige och för utrikes födda. Minskningen var dock mindre för utrikes födda (se diagram 3.7).

3.4.2 Låg ekonomisk standard i åldersgrupper och bland kvinnor och män

Andelen med låg ekonomisk standard enligt det relativa 60-procentsmättet varierar med åldern

(se diagram 3.8). Andelen ungdomar 20–24 år med låg relativ ekonomisk standard var hög, omkring 28 procent 2010. År 1991 var andelen endast 11 procent. En viktig orsak till denna utveckling är ökningen av andelen högskolestuderande, som har ökat etableringsåldern för många unga på arbetsmarknaden. Även bland äldre kvinnliga pensionärer finns en hög andel. Bland unga 20–24 år och bland äldre har en större andel kvinnor än män en låg relativ ekonomisk standard.

Diagram 3.8 Låg relativ ekonomisk standard (relativ 60) i åldersgrupper och för kvinnor och män 2010

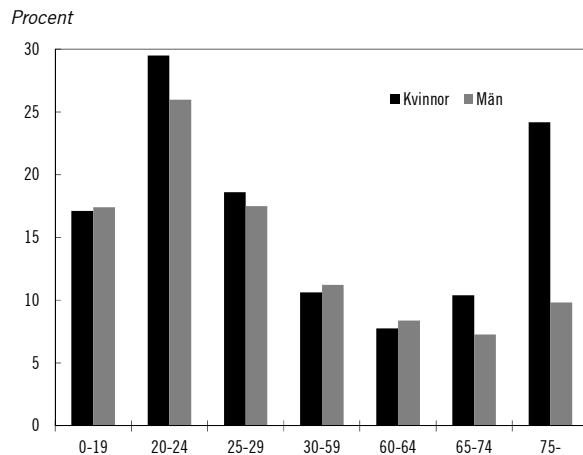
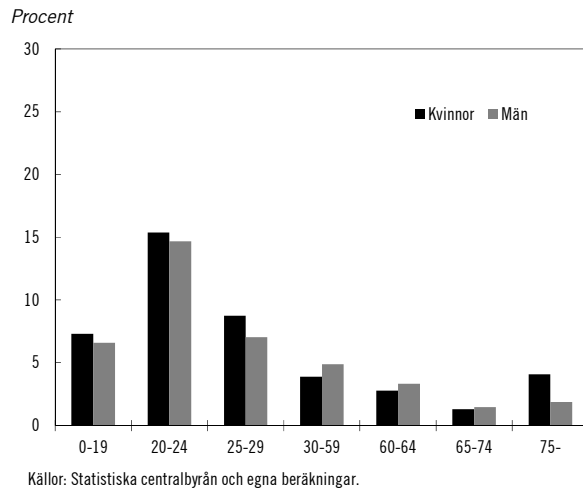

Diagram 3.9 Låg absolut ekonomisk standard (absolut 60) i åldersgrupper och för kvinnor och män 2010

Enligt det absoluta 60-procentsmättet kommer färre att betraktas som att de har en låg ekonomisk standard, men mönstret är i stort sett detsamma för åldersgrupperna (se diagram 3.9). Däremot är skillnaderna mellan kvinnor och män mindre än när det relativa måttet används.

3.4.3 Barn i hushåll med låg ekonomisk standard

Barns ekonomiska standard beror givetvis huvudsakligen på föräldrarnas inkomster. Hushållets storlek, sammansättning och egenskaper, såsom ålder och föräldrarnas utbildningsnivå, påverkar barnets ekonomiska situation och därmed risken för låg ekonomisk standard.

Tabell 3.2 Andel barn 0–19 år med låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll 2010

Procent	Andel av samtliga barn	Relativ 60 %	Absolut 60 %
Barn			
med föräldrars vistelsetid 0–5 år*	4	75	31
i familjer där ingen förälder arbetar heltid	20	66	25
med utländsk bakgrund**	19	45	18
till ensamstående kvinnor	18	41	14
med föräldrar under 30 år	6	38	18
med föräldrars vistelsetid >5 år*	15	37	15
till ensamstående föräldrar	22	36	13
i familjer med många barn***	37	28	10
till ensamstående män	5	17	6
med minst en förälder över 30 år	94	15	5
till sammanboende föräldrar	78	11	4
med svensk bakgrund****	81	9	3
i familjer med få barn	63	9	3
i familjer där någon förälder arbetar heltid	80	4	1
Samtliga barn	100	16	6
Samtliga i befolkningen		14	5

Anm.: * Sammanboende föräldrar klassificeras på basis av den förälder som har längst vistelsetid. **Förälder/föräldrar kodade som utlandsfödda. *** Ensamstående föräldrar med fler än ett barn och sammanboende föräldrar med fler än två barn. **** Minst en förälder kodad som svenskfödd.
Källor: Statistiska Centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 3.2 visar hur den ekonomiska standarden bland barn samvarierar med olika hushållskarakteristika. Av tabellen framgår också hur många barn som bor i de olika typerna av hushåll. Vissa hushållstyper är till stor del överlappande. Raderna är sorterade efter den andel med låg ekonomisk standard som följer av det relativa 60-procentsmättet.

Av samtliga barn lever 16 procent i hushåll med låg ekonomisk standard enligt det relativa 60-procentsmättet och 6 procent enligt det absoluta 60-procentsmättet. Det är något mer än för hela befolkningen (14 respektive 5 procent).

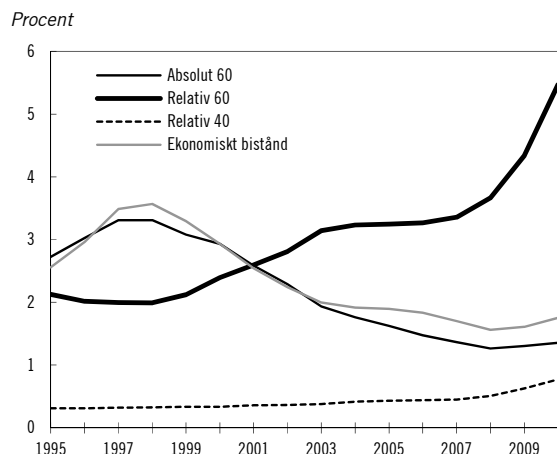
Andelen barn med låg ekonomisk standard är betydligt högre i familjer där båda föräldrarna är utrikes födda, framför allt om familjens vistelsetid i Sverige är kortare än 6 år, och i familjer där ingen av föräldrarna arbetar heltid. År 2010 hade 75 procent av barn till föräldrar med kort vistelsetid i Sverige en låg relativ ekonomisk standard, och 31 procent hade en låg absolut ekonomisk standard. Motsvarande siffror för barn i familjer där ingen förälder arbetar heltid är 66 respektive 25 procent. Även barn till unga föräldrar och barn som lever med en ensamstående mamma eller i familjer med många barn löper stor risk för att få en låg ekonomisk standard. Minst risk för att få en låg ekonomisk standard har barn i hushåll där någon av föräldrarna arbetar heltid.

3.5 Långvarigt låg ekonomisk standard

Fördelningen av de ekonomiska resurserna under ett enskilt år kan ge en ofullständig bild av hur den ekonomiska välfärden fördelas. Det faktum att ett hushålls ekonomiska standard är låg under ett år behöver inte betyda att den är det under en längre tid. I detta avsnitt undersöks hur stor andel individer som fastnar i en situation med låg ekonomisk standard under längre perioder och om denna grupp har ökat eller minskat över tiden. Detta är angeläget att analysera då det behövs olika åtgärder för att bekämpa den långsiktiga ekonomiska utsattheten respektive den mer kortsiktiga.

Långvarigt låg ekonomisk standard är i detta avsnitt definierad som minst fyra på varandra följande år med låg relativ eller absolut ekonomisk standard.⁵⁴ Med de relativa måtten har andelen med långvarigt låg ekonomisk standard ökat kontinuerligt sedan 1998 (se diagram 3.10). De senaste åren har dock ökningen varit betydligt större än tidigare år.

⁵⁴ I analysen av långvarig ekonomisk utsatthet kommer dataunderlaget från den longitudinella databasen LINDA, se beskrivning i underbilagan.

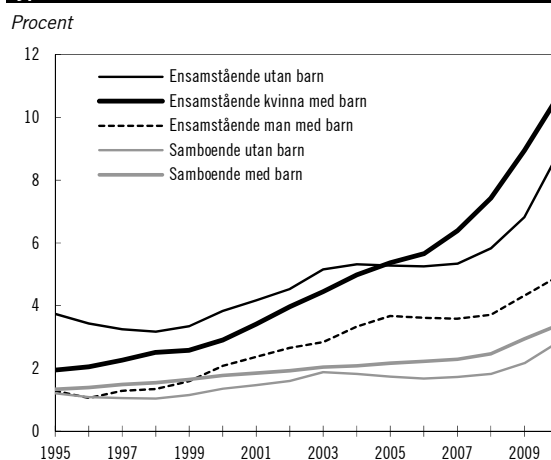
Diagram 3.10 Utveckling av andel med långvarigt låg ekonomisk standard 1995–2010

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Andelen hushåll som långvarigt har en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten ökade från 4,3 procent 2009 till 5,5 procent 2010. Detta kan jämföras med resultaten från tvärsnittsanalysen i avsnittet ovan som visar en ökning från 13,4 till 14,1 procent mellan 2009 och 2010 och kan vara ett tecken på att den långvariga andelen med låg relativ ekonomisk standard ökar som del av den totala. Med en absolut låginkomstgräns (60 procent av 1991 års medianinkomst) visas en annan bild av utvecklingen. Andelen med långvarigt låg absolut ekonomisk standard minskade oavbrutet från slutet av 1990-talet t.o.m. 2008. Efter detta har den stigit marginellt även i absoluta termer.

Ett alternativt sätt att mäta ekonomisk utsatthet är att undersöka vilka som har mottagit ekonomiskt bistånd. Syftet med utbetalningen av ekonomiskt bistånd är att se till att individen uppnår en skälig levnadsnivå och således har en bedömning gjorts att ett ekonomiskt tillskott behövs. I diagram 3.10 visas utvecklingen av andelen som, någon gång under året, har mottagit ekonomiskt bistånd under minst fyra på varandra följande år. Från 1998 t.o.m. 2008 minskade andelen med långvarigt ekonomiskt bistånd. Sedan 2009 har andelen stigit något och 2010 låg andelen på ungefär samma nivå som 2006. Andelen som mottagit ekonomiskt bistånd följer utvecklingen av andelen med det absoluta 60-procentsmättet. Detta betyder dock inte att det är samma hushåll i båda grupperna. I gruppen med långvarigt ekonomiskt bistånd var det under perioden 10-14 procent som även hade en långvarigt låg absolut ekonomisk standard.

En närmare analys av den ökade andelen med långvarigt låg ekonomisk standard enligt det relativa 60-procentsmättet visar att andelen ökat bland samtliga hushållstyper (se diagram 3.11). Det är dock bland de ensamstående som ökningen är störst. Bland ensamstående utan barn är det framför allt ensamstående pensionärer över 75 år, i synnerhet kvinnor, som står för ökningen. För ensamstående kvinnor med barn har andelen med långvarigt låg relativ ekonomisk standard fyrdubblats från slutet av 1990-talet till 2010, från 2,6 procent till över 10 procent. En tänkbar förklaring till denna ökning är att ensamstående kvinnors disponibla inkomster i större utsträckning består av ersättningar förknippade med föräldraskap (t.ex. föräldrapenning, bostadsbidrag, barnbidrag och underhållsstöd), som har vuxit långsammare än löneinkomsterna. En annan förklaring kan vara att andelen barn till särlevande föräldrar med växelvis boende har ökat. Denna trend medför problem i beräkningar av försörjningsbördan utifrån registeruppgifter då ett barn bara kan vara folkbokförd på en adress.⁵⁵

Diagram 3.11 Utveckling av andel med långvarigt låg relativ ekonomisk standard (relativ 60) 1995–2010 efter hushållstyp

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

⁵⁵ Andelen barn (till särlevande föräldrar) som bor lika mycket hos båda föräldrarna har ökat från 1 procent i mitten av 1980-talet till över 30 procent 2010 (se SOU 2011:51). Försäkringskassan har undersökt barns boende och jämfört med barnets faktiska folkbokföringsadress. Barnen är folkbokförda där de kan förväntas vara det med tanke på var föräldrarna uppges att barnen bor. Upp till 18 procent av de barn som uppges bo huvuddelen av tiden hos sin pappa är ändå folkbokförda hos sin mamma. Detta skulle innebära att försörjningsbördan för ensamstående kvinnor med barn överskattas (se Socialförsäkringsrapport 2011:5 från Försäkringskassan).

Med det absoluta 60-procentsmättet har andelen med långvarigt låg ekonomisk standard minskat bland alla hushållstyper sedan slutet av 1990-talet (se diagram 3.12). För de flesta grupper har andelen mer än halverats under 2000-talet. Generellt sett har utvecklingen planat ut de senaste åren. För ensamstående kvinnor med barn har dock andelen med långvarigt låg absolut ekonomisk standard ökat sedan 2008.

Diagram 3.12 Utveckling av andel med långvarigt låg absolut ekonomisk standard (absolut 60) 1995–2010 efter hushållstyp

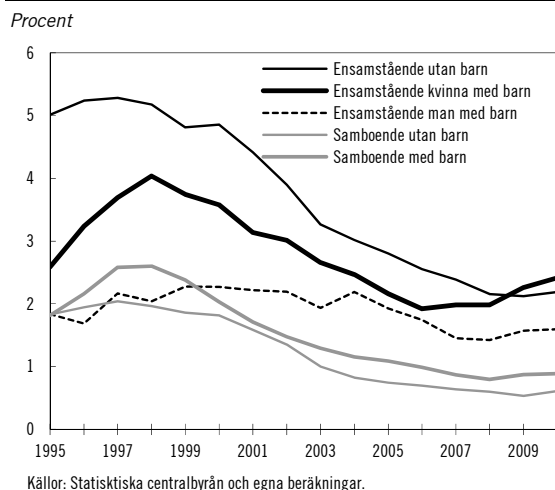
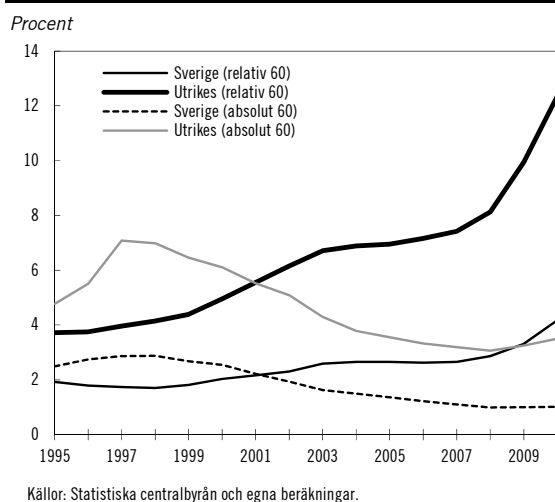

Diagram 3.13 Utveckling av andel med långvarigt låg ekonomisk standard 1995–2010 efter födelseland

Andelen utrikes födda har ökat i befolkningen och detta har betydelse för inkomstfördelningens utveckling. Oavsett om ett relativt eller absolut mått tillämpas har andelen med långvarigt låg ekonomisk standard bland utrikes födda ökat de senaste åren (se diagram 3.13). Med det relativa 60-procentsmättet ökade andelen utrikes födda med långvarigt låg ekonomisk standard från 8,1 procent till 12,3

procent mellan 2008 och 2010.⁵⁶ Enligt det absoluta 60-procentsmättet är det endast bland utrikes födda som andelen med långvarigt låg ekonomisk standard ökar. För de som är födda i Sverige är andelen i stort sett oförändrad de senaste åren.

4 Effekter av regeringens politik

Regeringens politik 2006–2012 har bestått av en kombination av åtgärder som syftat till att stimulera utbudet och efterfrågan på arbetskraft samt förbättra matchningen mellan arbetsökande och lediga platser. Regeringen har också vidtagit riktade åtgärder för att öka sysselsättningen i grupper med svag förankring på arbetsmarknaden samt åtgärder som riktat sig till grupper med svag ekonomi eller större försörjningsbörda.

Den viktigaste reformen för att stärka arbetsutbudet är jobbskatteavdraget, som har stärkt drivkrafterna till arbete genom att göra det mer lönsamt att arbeta. Regeringen har därtill gjort förändringar i arbetslöshets- och sjukförsäkringen för att öka utbudet av arbetskraft, förkorta arbetslöshetstiderna och minska ohälsotalen.

Regeringen har även vidtagit åtgärder för att stärka ställningen för personer med svag förankring på arbetsmarknaden. De arbetsmarknadspolitiska resurserna har i större utsträckning riktats till dem som har störst behov. Nystartsjobben, de sänkta arbetsgivaravgifterna för unga och äldre, HUS-avdraget samt den sänkta mervärdesskatten för restaurang- och cateringtjänster avser att öka efterfrågan på personer med svag förankring på arbetsmarknaden.⁵⁷

Mellan 2006 och 2012 har också en rad regeländringar genomförts som riktat sig till grupper med svag ekonomi. Bostadsbidraget har höjts för såväl unga utan barn som för barnfamiljer. Flerbarnstillägget inom barnbidraget, studiemedlet (lån och bidrag) och bostads-

⁵⁶ Bland utrikes födda ensamstående kvinnor med barn var andelen med långvarigt låg relativ ekonomisk standard 2010 18 procent. Det är särskilt bland utrikes födda med kort vistelsetid i Sverige (mindre än 10 år) som andelen ökar.

⁵⁷ HUS-avdraget inbegriper skattereduktion för hushållsarbete (RUT) samt för reparation, om- och tillbyggnad (ROT).

tillägget till pensionärer har höjts. Vidare har grundavdraget för pensionärer höjts vid flera tillfällen.

4.1 Effekter på ekonomiska drivkrafter till arbete

För att finansiera och upprätthålla välfärden krävs en hög sysselsättningsgrad. Viljan att arbeta har en tydlig koppling till det ekonomiska utbytet av arbete. Små skillnader mellan arbetsinkomsten och inkomsten vid sjukdom eller arbetslöshet minskar de ekonomiska drivkrafterna till att arbeta. Arbetsutbudet hämmas också om det inte lönar sig att öka sin arbetsinsats för den som redan har ett arbete. I förlängningen kan svaga drivkrafter till arbete även medföra att färre väljer att byta jobb eller yrke, utbilda sig eller att flytta till orter där arbete finns.

I detta avsnitt redovisas hur regeringens politik har påverkat drivkrafterna till att arbeta. Redovisningen avser effekterna av de regeländringar som genomförts 2006–2012. Effekterna har beräknats med hjälp av mikrosimuleringsmodellen FASIT och utfallsdata (HEK) t.o.m. 2010.⁵⁸ Beräkningarna för 2011 och framåt bygger på en prognostiserad befolknings- och inkomststruktur, men på faktiska förändringar i regelsystemen.

4.1.1 Marginaleffekter

För dem som har ett arbete mäts oftast de ekonomiska drivkrafterna till ett ökat arbetsutbud av marginaleffekten. Den definieras som den andel av en marginell inkomstökning som faller bort i ökad skatt, ökade avgifter och minskade bidrag. En marginalsattesänkning, som bidrar till att sänka marginaleffekten, kan i teorin ha två motverkande effekter på arbetsutbudet. Å ena sidan innebär den att individen, vid en given arbetsinsats, har råd med mer fritid. Denna inkomsteffekt tenderar att öka fritiden och minska arbetstiden. Å andra sidan innebär den lägre marginalsatten att alternativkostnaden för fritid ökar (priset på fritid är inkom-

sten från den mängd arbete som går förlorad när man inte arbetar), vilket tenderar att minska fritiden och öka arbetstiden. Denna effekt kallas för substitutionseffekt. Från en teoretisk utgångspunkt kan man inte dra någon slutsats om vilken effekt, inkomst- eller substitutions-effekten, som dominerar.⁵⁹ I empiriska arbetsutbudsstudier på svenska data tenderar dock substitutionseffekten att dominera eftersom de skattade inkomstelasticiteterna i regel är mycket små.⁶⁰

Tabell 4.1 Genomsnittlig marginaleffekt i olika ersättnings-system 2006 och 2012

Marginaleffekt i procent och förändring i procentenheter

	2006	2012	Förändring 2006-2012
Inkomstskatt	37,0	30,7	-6,3
Barnomsorg	0,2	0,1	-0,1
Bostadsbidrag	0,7	0,4	-0,3
Ekonomiskt bistånd	0,7	0,7	0,0
Underhållsstöd	0,2	0,2	0,0
Studielån	0,6	0,4	-0,2
Totalt	39,4	32,5	-6,9

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Den genomsnittliga marginaleffekten har minskat med 6,9 procentenheter, från 39,4 procent till 32,5 procent, sedan regeringen tillträdde 2006 (se tabell 4.1). Den huvudsakliga förklaringen till detta är de förändringar som skett i skattesystemet. Införandet av jobbskatteavdraget 2007 och förstärkningen av denna reform 2008–2010, är tillsammans med justerade skiktgränser under 2009 de viktigaste förändringar som gjorts. Den minskade marginaleffekten i inkomstskattesystemet kan förklaras dels av regelförändringar, dels av övriga faktorer (t.ex. en förändrad populations- och inkomststruktur). Regelförändringarna beräknas förklara ca 80 procent och övriga

⁵⁹ Jobbskatteavdraget, som sänker marginalsatten endast i låg- och medelinkomstskikten, får ingen effekt på marginalsatten för individer i de högsta inkomstskikten. Genomsnittsskatten sjunker däremot för dessa individer, och reformen ger endast upphov till en inkomsteffekt som kan förväntas reducera arbetsutbudet. Detsamma gäller för reformer som bidrar till att öka nettobehållningen av icke inkomstrelaterade arbetsfria inkomster.

⁶⁰ För en bred genomgång av den svenska arbetsutbudslitteraturen, se t.ex. Aronsson, T. & J. R. Walker (2010), Labor Supply, Tax Base, and Public Policy in Sweden, i Freeman, R., B. Swedenborg och R. H. Topel (Eds.), Reforming the Welfare State – Recovery and Beyond in Sweden, The University of Chicago Press, Chicago.

⁵⁸ Se underbilagan för en detaljerad redogörelse för hur beräkningarna gjorts och av de begrepp och definitioner som används.

faktorer ca 20 procent av förändringen av marginaleffekten.⁶¹

Marginaleffekten har sänkts för samtliga inkomstgrupper (se diagram 4.1). Jobbskatteavdragets fokusering på låg- och medelinkomstagare har inneburit att marginaleffekten sänkts mer i botten av fördelningen än i toppen. Därigenom har incitamenten till arbete och egenförsörjning stärkts mest för dem med svagast förankring på arbetsmarknaden.

Diagram 4.1 Genomsnittliga marginaleffekter för olika inkomstgrupper 2006 och 2012

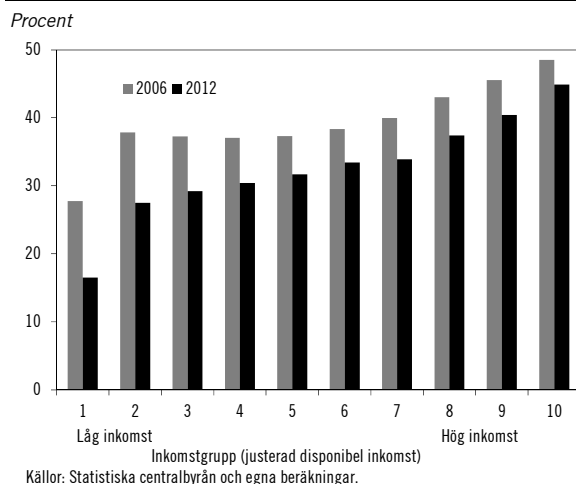
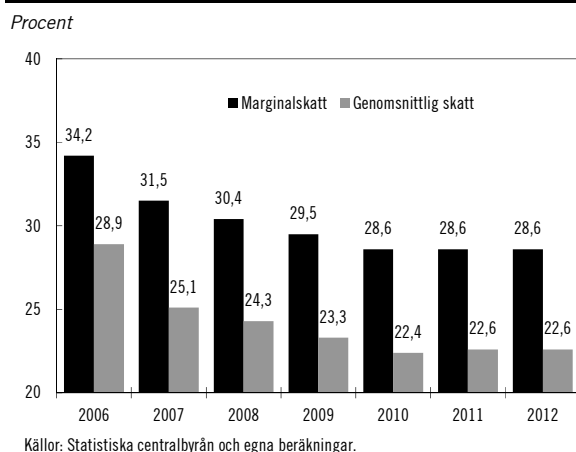

Diagram 4.2 Marginalskatt och genomsnittlig skatt för ett vårdbiträde 2006–2012

För att ytterligare belysa jobbskatteavdragets effekter på gruppen med lägst inkomster visas i diagram 4.2 marginal- och genomsnittsskattens förändring mellan 2006 och 2012 för ett vårdbiträde som 2012 har en månadslön på 23 200

kronor.⁶² Marginalskatten har minskat med 5,6 procentenheter, från 34,2 procent till 28,6 procent. Under samma period har genomsnittsskatten sänkts med 6,3 procentenheter, vilket motsvarar en inkomstökning efter skatt med ca 1 500 kronor per månad. År 2012 uppgår genomsnittsskatten för vårdbiträdet till 22,6 procent.

4.1.2 Ersättningsgrader

Hur höga ersättningsnivåerna bör vara i olika välfärdssystem är en svår avvägning. Allt för höga ersättningsnivåer medför att arbete lönar sig i för liten utsträckning. Samtidigt är det viktigt att ersättningarna är tillräckligt höga för att utgöra ett väl fungerande skydd mot inkomstbortfall vid oönskade händelser. För låg ersättning vid sjukdom eller arbetslöshet kan ge upphov till försörjningsproblem och dessutom minska tilltron till generella offentliga försäkringar. För att upprätthålla systemens legitimitet och minimera fusk och otillbörligt nyttjande krävs väl avvägda ersättningsnivåer som främjar arbete. Det behövs dessutom väl fungerande kontroller av försäkringssystemen.

För personer som står utanför arbetsmarknaden och får sin försörjning från olika välfärdssystem kan drivkrafterna till arbete mätas med den s.k. ersättningsgraden. Ersättningsgraden definieras som kvoten mellan den disponibla inkomsten som bidragsförsörd och den disponibla inkomsten vid arbete. Ju lägre ersättningsgrad desto mer lönsamt är det att arbeta. En reform som ökar avkastningen av arbete i förhållande till bidragsförsörjning (t.ex. jobbskatteavdraget) gör att ersättningsgraden sjunker, vilket innebär att arbete blir mer lönsamt.

Beräkningarna i detta avsnitt avser endast ersättningar från de offentliga ersättningsystemen. Utöver detta tillkommer i många fall även avtalad ersättning. Det innebär att ersättningsgraden i praktiken oftast är högre än vad som anges i denna framställning. Bristande dataunderlag gör dock att det inte finns någon möjlighet att beakta detta i beräkningarna.

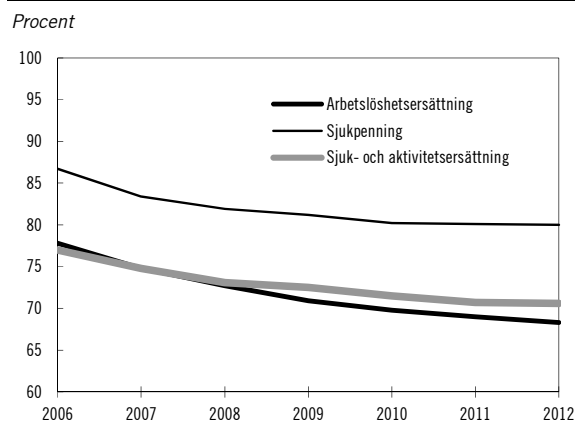
⁶¹ Se 2010 års ekonomiska vårproposition (prop. 2009/10:100 bilaga 4)

⁶² Månadslönen för yrkesgruppen är hämtad från SCB:s struktur-lönestatistik 2010, och är framskriven med beräknad löneförändring inom sektorn.

Det är viktigt att notera att den beräknade ersättningsgraden från de offentliga systemen kan bli både större och mindre än den kompensationsgrad som individen är berättigad till från de offentliga försäkringssystemen. Detta beror på kombinationseffekter av skatter, inkomstprövade bidrag och inkomster över taket.⁶³

Regeringens förändringar av arbetslöshetsförsäkringen, sjukförsäkringen och skattesystemet syftar till att stärka arbetslinjen och göra det mer lönsamt att arbeta. Skillnaden mellan att vara i arbete och få sin försörjning från socialförsäkringssystemet har därför ökat. Sedan hösten 2006 har ersättningsgraderna minskat med 9 procentenheter i arbetslöshetsförsäkringen, med 7 procentenheter i sjukförsäkringen och med 6 procentenheter i sjuk- och aktivitetsersättning (se diagram 4.3). Den genomsnittliga ersättningsgraden vid ersättning från arbetslöshetsförsäkring, sjukpenning, samt sjuk- och aktivitetsersättning beräknas 2012 uppgå till 68 procent, 80 procent respektive 71 procent. För en person som är heltidsarbetande innebär det att den disponibla hushållsinkomsten vid sjukdom i genomsnitt är 80 procent av den inkomst som hushållet disponerar om individen arbetar.

Diagram 4.3 Ersättningsgrader vid arbetslöshet, sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning 2006–2012

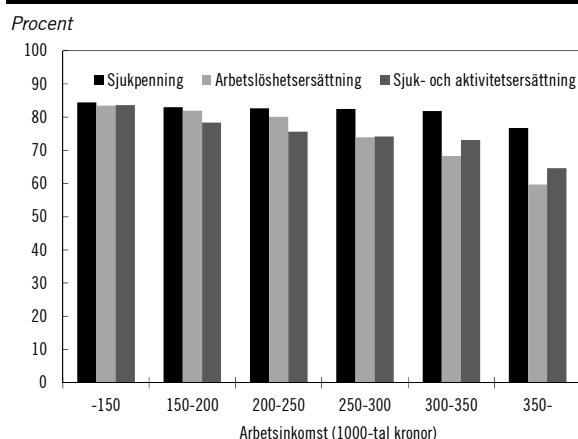

Anm.: Utfallsdata 2006-2010, prognos 2011-2012. Ev. kompletterande avtalsförsäkringar ingår inte i beräkningarna.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

⁶³ Ökade kostnader i form av t.ex. resor och måltider som följer av att arbeta har inte beaktats vid beräkningar av ersättningsgraden. Det bör också observeras att beräkningarna utgår från hushållets disponibla inkomst, vilket innebär att ersättningsgraden för en enskild individ påverkas av samtliga hushållsmedlemmars inkomster. I promemorian Utvärdering av jobbskatteavdraget (se bilaga 5) används i stället individens disponibla inkomst, vilket resulterar i en något lägre ersättningsgrad.

I samtliga ersättningssystem är den genomsnittliga ersättningsgraden högst för dem med låga inkomster och ersättningsgraden avtar med stigande inkomst (se diagram 4.4). Mäns och kvinnors olika genomsnittliga inkomster resulterar också i skillnader mellan respektive grupps ersättningsgrad. Ersättningsgraden är generellt sett lägre hos män än hos kvinnor (se tabell 4.2). Det beror på att män i genomsnitt har en högre inkomst.

Diagram 4.4 Ersättningsgrader fördelade efter arbetsinkomstens storlek 2012

Anm.: Ev. kompletterande avtalsförsäkringar ingår inte i beräkningarna.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 4.2 Ersättningsgrader för kvinnor och män 2012

Procent	Arbetslöshetsersättning	Sjukpenning	Sjuk- och aktivitetsersättning
Kvinnor	73	83	75
Män	64	77	67
Totalt	68	80	71

Anm.: Ev. kompletterande avtalsförsäkringar ingår inte i beräkningarna.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

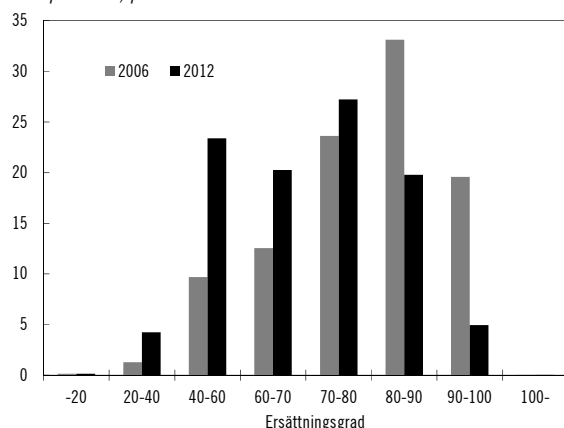
Den viktigaste orsaken till de minskade ersättningsgraderna sedan 2006 är införandet av jobbskatteavdraget. För dem som varit arbetslösa länge kommer även den sänkta kompensationsgraden i arbetslöshetsförsäkringen att göra det än mer lönsamt att börja arbeta. Samma sak gäller inom sjukförsäkringen där införandet av en bortre gräns innebär att incitamenten att återgå till arbete har stärkts.

Sammantaget innebär reformerna att ersättningsgraderna har minskat mest för dem med höga ersättningsgrader. Av diagram 4.5 framgår att det skett en kraftig minskning av andelen personer med ersättningsgrader över 80 procent mellan 2006 och 2012. Diagrammet visar effekten i arbetslöshetsförsäkringen, men resultatet är generellt och gäller således även för sjuk-

försäkringen och sjuk- och aktivitetsersättningen. Eftersom det är personer med låga inkomster som i stor utsträckning har de högsta ersättningsgraderna innebär regeringens politik att drivkrafterna till arbete stärkts för många grupper med en svag förankring på arbetsmarknaden.

Diagram 4.5 Andel personer med olika ersättningsgrader vid arbetslöshet 2006 och 2012

Andel personer, procent

Anm.: Ev. kompletterande avtalsförsäkringar ingår inte i beräkningarna.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

4.1.3 Utbytet av marknadsarbete jämfört med hemarbete eller annan oavlönad aktivitet

Jobbskatteavdraget innebär en generell skattesänkning för alla med förvärvsarbete och är regeringens enskilt viktigaste reform för att stimulera arbetsutbudet. Som visats ovan påverkar sänkt skatt på arbete drivkrafterna att arbeta för dem som jobbar, men också drivkrafterna att arbeta för dem som får sin försörjning från olika transfereringssystem. En tredje kategori som förväntas påverkas är de som av olika skäl har valt att ställa sig utanför arbetskraften och inte heller erhåller ersättning från något välfärdssystem.

När den relativa lönsamheten av marknadsarbete ökar förväntas fler individer välja att delta i arbetskraften.⁶⁴ Det ökade arbetskraftsdeltagandet uppkommer på flera olika sätt. Incitamenten att träda in på arbetsmarknaden ökar för

dem som inte arbetar (t.ex. hemarbetande och övriga som valt att inte delta i arbetskraften). Äldre personer tenderar att vara kvar i arbetslivet något längre när de ekonomiska drivkrafterna att arbeta ökar samtidigt som de yngres incitament att komma in på arbetsmarknaden något snabbare ökar.

Drivkrafterna att arbeta för dem som står utanför arbetskraften, och inte heller erhåller ersättning från något välfärdssystem, kan t.ex. mätas med hjälp av den inkomstökning efter skatt som följer av att arbeta, jämfört med att stå utanför arbetskraften. Den direkta effekten av jobbskatteavdraget är att lönen efter skatt har ökat med ca 1 000–2 000 kronor per månad för alla förvärvsarbetande (se tabell 4.3). För en person som står utanför arbetskraften, men som överväger att börja arbeta, innebär detta att utbytet av att gå från icke-arbete till arbete har ökat med ca 10 procent till följd av jobbskatteavdraget.⁶⁵ Utbytet har ökat relativt mer för låginkomsttagare än för höginkomsttagare.

Tabell 4.3 Förändring av nettoinkomst till följd av jobbskatteavdraget för olika årsinkomster 2012

Inkomst i kronor och förändring i procent

Årsinkomst	Nettoinkomst utan jobbskatteavdrag	Nettoinkomst med jobbskatteavdrag	Ökning av nettoinkomst till följd av jobbskatteavdrag, procent
50 000	40 504	46 500	14,8
100 000	77 884	86 834	11,5
150 000	112 961	123 866	9,7
200 000	145 608	159 589	9,6
250 000	178 256	195 313	9,6
300 000	210 903	231 036	9,5
350 000	243 645	265 506	9,0
400 000	277 870	299 731	7,9
450 000	304 895	326 756	7,2
500 000	329 120	350 981	6,6

Anm.: Beräknat med genomsnittlig kommunalskattesats (31,60 procent) och 2012 års prisbasbelopp och skiktgränser.

Källa: Egna beräkningar.

4.2 Effekter på arbetskraftsdeltagande, sysselsättning och arbetslöshet

Regeringen bedömer att de strukturreformer som genomförts 2006–2012 varaktigt ökar sysselsättningen (dvs. sysselsättningen i genom-

⁶⁴ Arbetskraftsdeltagandet för en enskild individ brukar analyseras som ett val mellan marknadsarbete och fritid (eller annan oavlönad aktivitet). Individen väljer marknadsarbete framför fritid om det ger större nytta. Valet påverkas bl.a. av individens marknadslön, skatte- och transfereringssystemets utformning, arbetsfria inkomster och hur individens värderar inkomst i förhållande till fritid.

⁶⁵ Här bortses från eventuella inkomstförluster som kan uppkomma om hushållet har inkomstberoende ersättningar, t.ex. bostadsbidrag, som reduceras när individen börjar arbeta.

snitt över konjunkturcykeln) med ca 220 000 personer på lång sikt. Reformerna påverkar inte enbart sysselsättningen, utan väntas även öka antalet arbetade timmar, t.ex. genom att färre personer är sjukfrånvarande. Vidare förväntas bl.a. jobbskatteavdraget bidra till att de som redan är sysselsatta arbetar mer, t.ex. genom att incitamenten att gå från deltid- till heltidsarbete ökar. Sammantaget bedöms de hittills genomförda strukturreformerna varaktigt öka antalet arbetade timmar med ca 6 procent på lång sikt, vilket motsvarar ca 250 000 årsarbetskrafter. Jobbskatteavdraget bedöms bidra med ungefär hälften av denna ökning (se tabell 4.4).

Tabell 4.4 Förväntade långsiktiga effekter på arbetskraftsdeltagande, sysselsättning och arbetslöshet av regeringens politik 2006–2012

Förändring i procent om annat ej anges

	Arbets- kraft	Syssel- sättning ¹⁾	Arbets- löshet ²⁾	Årsarbets- krafter ³⁾
Jobbskatteavdrag	1,6	106 000	-0,6	120 000
Arbetslöshets- försäkring	0,2	45 000	-0,7	39 000
Arbetsmarknads- politik	0,1	13 000	-0,2	11 000
Sjukförsäkring	0,9	16 000	0,5	19 000
HUS	0,2	25 000	-0,3	27 000
Sänkta socialavgifter	0,2	8 000	0,0	10 000
Skiktgräns	0,0	0	0,0	13 000
Sänkt tjänstemoms	0,0	4 000	-0,1	6 000
Höjt bostadsbidrag	-0,05	-2 000	0,0	-2 000
Summa reformer	3,1	215 000	-1,4	243 000

Anm.: 1) Antal personer i åldersgruppen 15–74 år. 2) Förändring i procentenheter. 3) Antal arbetade timmar omräknat till årsarbetskrafter. En årsarbetskraft motsvarar 1 800 timmar.

Källa: Egna beräkningar.

Regeringens bedömning baseras på den forskning som finns kring effekterna av olika åtgärder, t.ex. om hur förändringar i skattesystemet, socialförsäkringen eller inom arbetsmarknadspolitiken påverkar arbetsutbudet och sysselsättningen. Kunskapen om effekternas storlek, särskilt i vilken takt de slår igenom, är dock långt ifrån fullständig. De bedömningar som redovisas i tabell 4.4 är därmed osäkra.⁶⁶

Riksdagen har tillkännagivit för regeringen att det behövs en grundlig utvärdering av jobb-

skatteavdraget.⁶⁷ Regeringen har därför låtit Finansdepartementet genomföra en utvärdering som presenteras i promemorian Utvärdering av jobbskatteavdraget, se bilaga 5.⁶⁸ Utvärderingens slutsats är att jobbskatteavdraget har betydande positiva effekter på sysselsättningen genom att arbetskraftsdeltagandet ökar och genom att jämviktsarbetslösheten blir lägre. Detta bekräftar de tidigare bedömningar som gjorts av effekten av jobbskatteavdraget.

4.3 Effekter på inkomstfördelningen

I detta avsnitt redovisas hur regeringens politik 2006–2012 bedöms ha påverkat inkomstfördelningen. Effekterna har beräknats med hjälp av mikrosimuleringsmodellen FASIT. Hänsyn har enbart tagits till de regeländringar som direkt påverkar individers och hushålls disponibla inkomster och som är möjliga att beräkna med den använda metodiken. De regeländringar som beaktats framgår av tabell U.3 i underbilagan. Regeländringar som inte beaktats omfattar bl.a. satsningar på infrastruktur, arbetsmarknadspolitiska program samt åtgärder som huvudsakligen påverkar hushållens inkomster på ett indirekt sätt genom ekonomins efterfrågesida (t.ex. sänkta socialavgifter och sänkt mervärdesskatt). Reformen för att stärka kvaliteten i utbildningsväsendet beaktas inte heller, även om denna typ av satsningar är viktiga för att utjämna människors livsvillkor och välfärd över tid.

Fördelningseffekterna redovisas både i ett kortsiktigt statiskt och i ett långsiktigt dynamiskt perspektiv. De kortsiktiga effekterna är de direkta effekter som uppkommer när skatte- och bidragsregler ändras. De långsiktiga effekterna avser inkomstförändringar som beräknas följa av att individerna ändrar sitt arbetsutbud när reglerna ändras. De långsiktiga effekterna beräknas med hjälp av en separat arbetsutbudsmodul i FASIT som utarbetats av Finansdepartementet i samarbete med forskare vid Handelshögskolan i Göteborg och SCB. Modellen är inte en allmän jämviktsmodell, utan fångar endast arbetsut-

⁶⁶ De metoder och beräkningar som ligger till grund för regeringens bedömning av reformernas effekter beskrivs utförligt i rapport 2011:1 från Finansdepartementets ekonomiska avdelning.

⁶⁷ Bet. 2010/11:FiU20, rskr.2010/11:319.

⁶⁸ Resultaten från utvärderingen sammanfattas i fördjupningsrutan Vilka effekter har jobbskatteavdraget på sysselsättningen?.

budseffekterna vid givna löner före skatt och utan beaktande av ekonomins efterfrågesida.⁶⁹

Inledningsvis redovisas effekterna på hushållens sammantagna ekonomiska situation genom att studera hur den justerade disponibla inkomsten påverkas. Därefter studeras hur de individuella disponibla inkomsterna påverkas.

4.3.1 Effekter på justerad disponibel inkomst

År 2006–2010

De regeländringar som genomfördes under regeringens första mandatperiod 2006–2010 syftade i stor utsträckning till att göra det mer lönsamt att arbeta. De viktigaste reformerna för att öka sysselsättningen och minska utanförskapet var införandet av jobbskatteavdraget och förändringarna i arbetslöshets- och sjukförsäkringen. Jobbskatteavdraget är den beloppsmässigt största skatteförändringen i det svenska skattesystemet sedan 1990–1991 års skattereform. Det första steget (2007) var störst och innebar vid införandet en skattesänkning för hushållen på ca 40 miljarder kronor. De följande tre stegen (2008–2010) uppgick till ca 10 miljarder kronor vardera vid införandet. Jobbskatteavdraget är den reform som i störst utsträckning påverkade hushållens ekonomi under perioden. Sammanlagt ökade hushållens disponibla inkomster med drygt 90 miljarder kronor (uttryckt i 2010 års priser) till följd av regeländringarna 2006–2010.

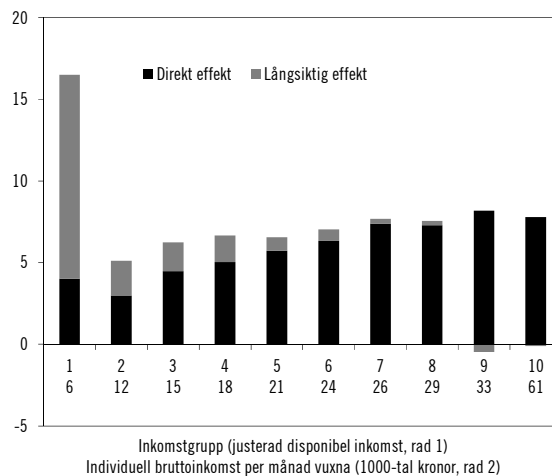
De samlade fördelningseffekterna av regeringens politik 2006–2010 redovisas i diagram 4.6. För att separera effekterna av regeländringar från andra faktorer som påverkar hushållens inkomster och inkomstfördelningen (den allmänna ekonomiska utvecklingen, demografiska förändringar m.m.) jämförs hushållens disponibla inkomster 2010 med de inkomster hushållen skulle ha haft 2010 i frånvaro av regeländringarna.

I diagram 4.6 har befolkningen delats in i tio lika stora grupper sorterade efter nivån på deras justerade disponibla inkomster före regeländringarna. Den ekonomiska standarden bedöms öka med i genomsnitt 6,6 procent. De direkta

effekterna av regeländringarna är störst i den övre delen av inkomstfördelningen, där arbetskraftsdeltagandet är högst. De långsiktiga effekter som uppkommer till följd av att arbetsutbudet förändras bedöms i stället vara störst i den nedre delen av inkomstfördelningen, där drivkrafterna till arbete stärks mest och där arbetskraftsdeltagandet i utgångsläget är lägst. Bland dem som redan förvärvsarbetar, och befinner sig långt upp i inkomstfördelningen, förväntas några minska sitt arbetsutbud. Detta dämpar den inkomstökning som ges av de direkta effekterna. Orsaken är de inkomsteffekter som uppträder till följd av att vissa regeländringar (t.ex. jobbskatteavdraget, den reformerade fastighetsskatten och slopandet av förmögenhetsskatten) ger inkomstförstärkningar som inte är kopplade till hur mycket man arbetar. På lång sikt förväntas dock arbetsutbudsförändringarna i genomsnitt öka den ekonomiska standarden med ytterligare 0,9 procent. Regeländringarna beräknas inte ha någon påtaglig effekt på de samlade inkomstskillnaderna mätt med Gini-koefficienten.

Diagram 4.6 Effekter av regeländringar 2006–2010 för olika inkomstgrupper

Förändring av justerad disponibel inkomst, procent

Anm.: Justerad disponibel inkomst är hushållets sammanlagda inkomst justerad för försörjningsbörda. Bruttoinkomst avser inkomst i 2012 års prisnivå.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

År 2011 och 2012

I budgetpropositionen för 2011 redovisade regeringen ett antal reformambitioner för den kommande mandatperioden, bl.a. ett utökat grundavdrag för pensionärer, en förstärkning av jobbskatteavdraget och en höjning av den nedre skiktgränsen för statlig skatt. Reformambitionerna betingades dock av att det skulle uppstå ett varaktigt reformutrymme.

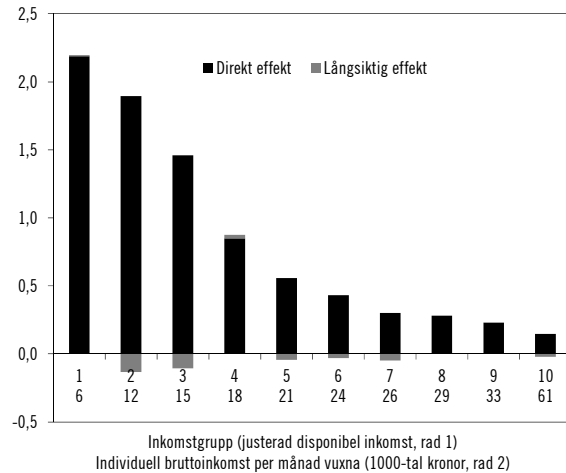
⁶⁹ För en utförlig beskrivning av modellen, se rapport 2009:1 från Finansdepartementets ekonomiska avdelningen. En kortfattad redogörelse för modellen finns i underbilagan.

Den svagare ekonomiska utvecklingen och det ökade behovet av säkerhetsmarginaler i de offentliga finanserna har de senaste åren inneburit ett minskat reformutrymme och högre krav på prioriteringar i statens budget. Regeringen har prioriterat reformer inom välfärds- och utbildningsområdena samt åtgärder för att möta den förestående ekonomiska avmattningen. Reformambitionerna på inkomstskatteområdet kvarstår dock, men kommer att genomföras i den takt som är förenlig med tillräckliga säkerhetsmarginaler i de offentliga finanserna.

År 2011 och 2012 har regeringen genomfört en rad regeländringar som påverkar hushållens disponibla inkomster – åtgärder som i huvudsak riktat sig till grupper med svag ekonomi eller större försörjningsbörda. Bostadsbidraget har höjts för såväl unga utan barn som för barnfamiljer. Flerbarnstillägget inom barnbidraget, studiemedlet (lånedelen) och bostadstillägget till pensionärer har höjts. Dessutom har grundavdraget för pensionärer höjts. Totalt ökar hushållens disponibla inkomster med ca 10,5 miljarder kronor (uttryckt i 2012 års priser) till följd av regeländringarna 2011 och 2012.

Diagram 4.7 Effekter av regeländringar 2011 och 2012 för olika inkomstgrupper

Förändring av justerad disponibel inkomst, procent

Anm.: Justerad disponibel inkomst är hushållets sammanlagda inkomst justerad för försörjningsbörda. Bruttoinkomst avser inkomst i 2012 års prisnivå.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I diagram 4.7 redovisas de samlade förväntade effekterna av de regeländringar som genomförts 2011 och 2012. Hushållens disponibla inkomster 2012 jämförs med de inkomster hushållen skulle ha haft samma år om regeländringarna inte hade ägt rum. Den direkta effekten av politiken innebär en ökning av den ekonomiska standarden med i genomsnitt ca 0,5 procent. Regeländring-

arna gynnar företrädesvis personer i den nedre delen av inkomstfördelningen. På längre sikt förväntas dock en viss försvagning av inkomsterna i förhållande till den direkta effekten. Orsaken är främst att det förstärkta bostadsbidraget ger upphov till både ökade marginal-effekter och inkomsteffekter som kan förväntas reducera arbetsutbudet något. Sammantaget bedöms regeländringarna 2011 och 2012 bidra till en liten minskning av inkomstskillnaderna.

4.3.2 Effekter på individuella inkomster

I föregående avsnitt, liksom i övriga delar av denna redogörelse, baseras det inkomstbegrepp som används på hushållets samlade resurser. I analysen görs ett antagande om att en individs ekonomiska standard inte endast påverkas av de egna inkomsterna utan även av de inkomster som andra hushållsmedlemmar genererar. Genom att tilldela samtliga individer i hushållet samma inkomst antas dessutom att hushållets resurser delas lika mellan familjemedlemmarna.

I detta avsnitt används i stället individens disponibla inkomst. Denna beskriver hur stora resurser som individen bidrar med till hushållet snarare än den ekonomiska standard som individen lever under.⁷⁰ Analysen begränsas här till att enbart avse vuxna individer (20 år eller äldre), då barn i regel försörjs av sina föräldrar.

Motivet till att studera individuella inkomster är att effekter som t.ex. gynnar män mer än kvinnor med en hushållsansats kommer att fördelas ut även på kvinnorna. En åtgärd som riktas till låginkomsttagare sprids på samma sätt ut över en större del av inkomstfördelningen om de som påverkas sammanbor med höginkomsttagare.

Regeländringarna 2006–2010 påverkar kvinnor och män i olika utsträckning. Detta beror på att inkomstsammansättningen ser olika ut för kvinnor och män. Män har i genomsnitt högre löneinkomst än kvinnor och arbetar i större utsträckning heltid. Därmed blir den direkta effekten något högre för män än för kvinnor, 6,7 procent jämfört med 6,3 procent. Dessa skillnader jämnas dock ut i ett längre perspektiv, då regeringens politik på sikt kan förväntas öka

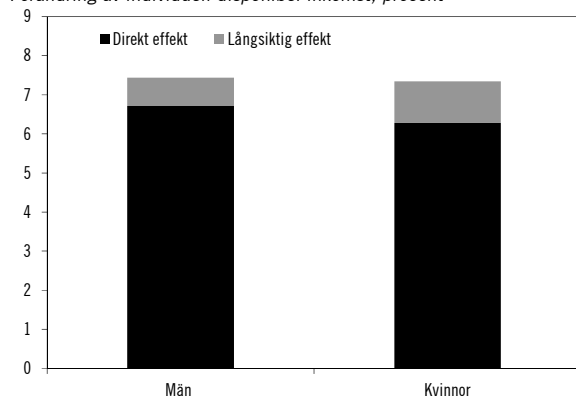
⁷⁰ För ensamstående utan barn är dock den individuella disponibla inkomsten identisk med den justerade disponibla inkomsten.

arbetsutbudet, och därmed arbetsinkomsterna, mer för kvinnor än för män. Sammantaget innebär det att regeländringarna 2006–2010 bedöms påverka kvinnor och män ungefär lika mycket, ca 7,4 procent (se diagram 4.8).

De samlade effekterna av regeländringarna 2011 och 2012 på mäns och kvinnors individuella inkomster visas i diagram 4.9. Regeländringarna bidrar till att inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män minskar något. Grundavdragshöjningen för pensionärer är mer gynnsam för kvinnor än för män då fler kvinnor är pensionärer. Att höjningen av flerbarnstillägget och bostadsbidragen är mer gynnsam för kvinnor beror till viss del på att fler kvinnor än män är ensamstående med barn.

Diagram 4.8 Effekter av regeländringar 2006–2010 för vuxna kvinnor och män (20+ år)

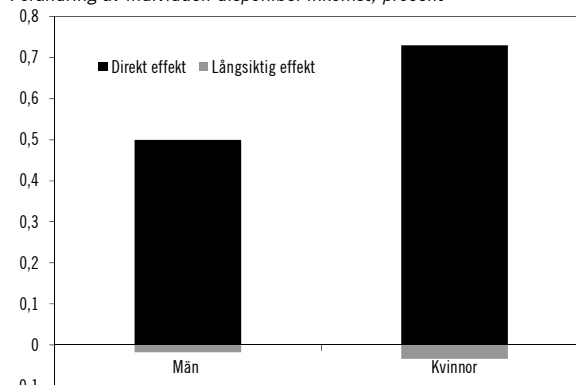
Förändring av individuell disponibel inkomst, procent

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 4.9 Effekter av regeländringar 2011 och 2012 för vuxna kvinnor och män (20+ år)

Förändring av individuell disponibel inkomst, procent

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

4.3.3 Ökad inkomst för olika individer – typfall

Avslutningsvis redovisas i detta avsnitt ett antal s.k. typfallsberäkningar som på ett enkelt sätt illustrerar hur regeringens politik påverkar ekonomin för vanliga hushåll.

Jobbskatteavdraget har störst relativ betydelse för personer med låg- och medelhög inkomst (se tabell 4.5). För en person med en relativt låg lön på 23 200 kronor per månad är avdraget drygt 1 500 kronor. Vid en månadslön runt 29 000 kronor maximeras avdraget till 1 825 kronor, vilket innebär att en genomsnittlig månadslön 2012 (beräknad till 30 000 kronor per månad) medför högsta möjliga jobbskatteavdrag.

Tabell 4.5 Jobbskatteavdrag för olika månadslöner 2012

Kronor och procent

Yrke	Månadslön, kronor	Jobbskatteavdrag, kronor	Sänkt skatt som andel av lön, %
Vårdbiträde	23 200	1 568	6,8
Metallarbetare	26 800	1 756	6,6
Sjuksköterska	28 600	1 814	6,3
Gymnasielärare	29 800	1 825	6,1
Läkare	59 600	1 825	3,1

Anm.: Månadslön för respektive yrkesgrupp (SSYK) från Statistiska centralbyråns strukturlönestatistik 2010, framskriven med beräknad löneförändring inom sektorn.

Källa: Egna beräkningar.

Tabell 4.6 visar hur jobbskatteavdraget och reformerna inom barn- och bostadsbidraget påverkat den disponibla inkomsten för en ensamstående förälder med två barn. Hushållets ekonomiska standard har ökat med drygt 10 procent, eller med drygt 2 100 kronor per månad till följd av regeländringarna. Jobbskatteavdraget har bidragit med ca två tredjedelar av ökningen och höjningen av bostadsbidraget med en tredjedel.

Tabell 4.6 Effekter av regeringens politik 2006–2012 för en ensamstående förälder med två barn

Kronor/månad

	Regler 2006	Regler 2012	Ändring
Lön	20 000	20 000	0
Skatt	5 698	4 326	-1 372
Inkomst efter skatt	14 302	15 674	1 372
Barnbidrag	2 200	2 250	50
Bostadsbidrag	1 200	1 900	700
Underhållsstöd	2 546	2 546	0
Disponibel inkomst	20 247	22 370	2 122

Anm.: Hyra 6 000 kronor, kommunal skatt 31,60.

Källa: Egna beräkningar.

Det särskilda grundavdraget för pensionärer har höjts vid tre tillfällen under åren 2009 till 2011. I tabell 4.7 visas förändringen av den disponibla inkomsten för en ensamstående pensionär född 1937 med enbart garantipension. År 2012 är skatten 509 kronor lägre per månad än vad den skulle ha varit med oförändrade regler. Dessutom gjordes 2007 och 2012 vissa justeringar i bostadstillägget för pensionärer. År 2012 är bostadstillägget 310 kronor större per månad än vad det skulle ha varit med oförändrade regler. Sammanlagt får garantipensionären en höjd disponibel inkomst med 819 kronor per månad till följd av regeringens politik 2006–2012.

Tabell 4.7 Effekter av regeringens politik 2006–2012 för en person med enbart garantipension

Kronor/månad

	Regler 2006	Regler 2012	Ändring
Pension	7 999	7 999	0
Skatt	1 759	1 250	-509
Inkomst efter skatt	6 240	6 749	509
Bostadstillägg (BTP)	4 484	4 794	310
Disponibel inkomst	10 724	11 543	819

Anm.: Hyra 5 000 kronor, kommunal skatt 31,60, födelseår 1937.

Källa: Egna beräkningar.

Underbilaga

Begrepp och definitioner

Inkomstbegrepp

Disponibel inkomst: Hushållens sammanlagda inkomst från arbete, kapital, näringsverksamhet och positiva transfereringar minus negativa transfereringar såsom skatt, betalt underhållsbidrag och återbetalda studielån. Erhållna studielån ingår som en positiv transferering. Sedan 2004 baserar SCB sina redovisningar av hushållens ekonomi på ett uppdaterat inkomstbegrepp. Det nya inkomstbegreppet omfattar förutom kapitalvinster även kapitalförluster. Avdrag för privat pensionssparande betraktas nu också som en negativ transferering.⁷¹ Detta inkomstbegrepp används numera också i de fördelningspolitiska redogörelserna.⁷²

Justering för försörjningsbörda: För att kunna jämföra disponibla inkomster mellan olika typer av hushåll måste hänsyn tas till hur många personer som ska försörjas på inkomsten. Förekomsten av kollektiva nyttigheter och stordriftsfördelar hos hushåll med flera medlemmar medför att inkomst per person blir missvisande. För att justera för detta används därför en s.k. ekvivalensskala, Svensk konsumtionsenhetsskala 2004 (se skalans definition i tabell U.1).

Tabell U.1 Svensk konsumtionsenhetsskala

Första vuxen (ensamboende eller sammanboende)	1,00
Andra vuxen (sammanboende)	0,51
Ytterligare vuxen	0,60
Barn 1, 0–19 år	0,52
Barn 2, 3 ..., 0–19 år	0,42

Källa: Statistiska centralbyråns inkomstfördelningsundersökning för 2004.

Justerad disponibel inkomst (ekonomisk standard): Hushållets disponibla inkomst divideras med konsumtionsvikten enligt den svenska konsumtionsenhetsskalan från 2004. Genom att justera den disponibla inkomsten för försörjningsbörda skapas ett mått som är jämförbart mellan hushåll av olika storlek. Den justerade disponibla inkomsten utgör huvud-

begreppet för inkomstfördelningsanalyserna och i bedömningen av de fördelningseffekter som regeringens politik medför. Begreppet är framtaget för att på ett så rättvisande sätt som möjligt spegla den ekonomiska standard som hushållen lever under. Justerad disponibel inkomst och ekonomisk standard används därför synonymt i texterna.

Skillnaden mellan (ojusterad) disponibel inkomst och ekonomisk standard kan illustreras med ett enkelt räkneexempel: Ett hushåll består av ett sammanboende par med en disponibel inkomst på 400 000 kronor per år. För att beräkna ekonomisk standard för de sammanboende måste deras disponibla inkomst justeras för antalet hushållsmedlemmar. Detta sker genom att inkomsten divideras med hushållets vikt. I det här fallet:

$$400\,000 / (1,00 + 0,51) = 264\,900$$

Ett annat hushåll består av en ensamstående kvinna utan barn. För att den ensamstående kvinnan ska uppnå samma ekonomiska standard som de sammanboende behöver hon ha en disponibel inkomst på 264 900 kronor, då hennes konsumtionsvikt är ett.

Individens ekonomiska standard: Det inkomstbegrepp som huvudsakligen används är hushållsbaserat, men redovisningen sker i regel på individnivå. Hushållets ekonomiska standard tilldelas då samtliga hushållsmedlemmar.

Individuell disponibel inkomst: För att kunna jämföra individers ekonomiska situation, utan den utjämnande effekt som erhålls vid studier av hushållsinkomster, beräknas den individuella disponibla inkomsten. Det sker genom en summering av alla individuella inkomster och genom att fördela hushållsgemensamma inkomster, som t.ex. bostadsbidrag eller barnbidrag, lika mellan hushållets vuxna. Den individuella disponibla inkomsten är särskilt viktig för att jämföra inkomstsituationen mellan kvinnor och män.

Kapitalvinst/förlust: Avser uppkommen vinst eller förlust vid försäljning av värdepapper, utländsk valuta, personlig egendom, andel i handelsbolag, fastighet eller bostadsrätt. Information om kapitalvinster baseras på deklarationsuppgifter. En värdeökning registreras som en inkomst först när tillgången avyttras och vinsten realiserar. Värdeökningar som ackumulerats under många år kan därför komma att registreras som en inkomst under ett enskilt år, medan en

⁷¹ De förändringar av inkomstbegrepp och konsumtionsenhetsskala som infördes 2004 behandlas i SCB:s inkomstfördelningsundersökning för 2004 (HE 21 SM 0601).

⁷² Det nya inkomstbegreppet började användas i 2011 års ekonomiska vårproposition (prop. 2010/11:100).

värdeökning som uppkommit under året utan att realiseras inte räknas in i den disponibla inkomsten. Denna asymmetri leder, i kombination med kapitalvinsternas skeva fördelning och kraftigt varierande nivåer över tiden, till att fördelningen av disponibla inkomster inklusive kapitalvinster blir svårtolkad. För att illustrera kapitalvinsternas betydelse redovisas utvecklingen med och utan kapitalvinster. Om inget annat anges avses justerad disponibel inkomst inklusive kapitalvinster.

Redovisningsgrupper

Deciler: Populationen delas in i tio lika stora grupper sorterade efter stigande inkomst. Det mittersta värdet, gränsen mellan den femte och sjätte decilen, utgör medianen i populationen.

Percentiler: Som deciler, men populationen delas in i 100 lika stora delar.

Hushållstyper: Populationen delas in efter hushållets sammansättning med avseende på antal vuxna i hushållet, förekomst av barn samt ålder.

Barn: Enligt SCB:s definition är barn individer i åldern 0–19 år utan egen bostad.

Ekonomiska mått

Inkomstandelar: För att beskriva utvecklingen i olika delar av inkomstfördelningen används ofta inkomstandelar. Dessa beräknas som den andel av de totala inkomsterna som en viss grupp, t.ex. en inkomstdecil, förfogar över.

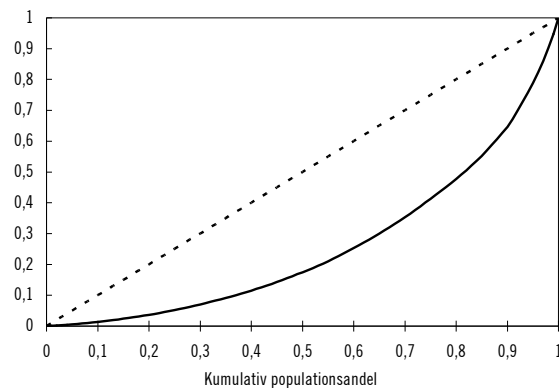
Gini-koefficient: Gini är det vanligast förekommande inkomstspidningsmättet och kan definieras utifrån Lorenz-kurvan. Om befolkningen sorterats i stigande ordning med avseende på inkomsten visar Lorenz-kurvan sambandet mellan den kumulativa inkomstfördelningen och den kumulativa frekvensfördelningen (se diagram U.1 för ett exempel utifrån en fiktiv population). Om perfekt ekonomisk jämlikhet råder så har alla exakt lika stora inkomster. Lorenz-kurvan sammanfaller då med den räta diagonallinjen. Ju mer kurvan avviker från diagonallinjen desto ojämnare är fördelningen.

Gini-koefficienten definieras som den dubbla ytan mellan diagonallinjen och den skattade Lorenzkurvan, vilket innebär att den i det första fallet är lika med noll (maximal jämlikhet) och i

det andra fallet lika med ett (maximal ojämlikhet).

Diagram U.1 Hypotetisk Lorenz-kurva

Kumulativ inkomstandel

Källa: Egna beräkningar.

Mått på ekonomiska drivkrafter

Marginal-effekt: Den andel av en marginell inkomstökning som faller bort till följd av ökad skatt, ökade avgifter och minskade bidrag. Beräkningarna av marginaleffekterna i bilagan har utförts med hjälp av FASIT-modellen, efter en tänkt årlig inkomstökning om 1 000 kronor. För personer med ekonomiskt bistånd antas att bidraget minskas när löneinkomsten ökar. Individer med sjuk- och aktivitetsersättning antas kunna öka sin arbetstid i den utsträckning som är aktuell utan att pensionen reduceras. En förändring av den genomsnittliga marginaleffekten kan bero på ändringar i de offentliga systemen, men också på att inkomststrukturen förändrats. Genom att antalet individer som t.ex. har olika transfereringar eller som ligger i olika inkomstlägen, och därmed har olika marginalsatser, varierar mellan åren skapas också variationer i de genomsnittliga marginaleffekterna. Detta gäller även om de offentliga systemen skulle vara oförändrade. Samma resonemang gäller också för den genomsnittliga ersättningsgraden (se nedan).

Beräkningarna tar endast hänsyn till individer som är 20–64 år, inte är ålderspensionärer, inte har avlidit, inte har invandrat eller utvandrat under året, inte är renodlade företagare och inte har negativ disponibel inkomst. De inkomstslag som antas kunna ge upphov till marginaleffekter är inkomstskatter, barnomsorgsavgifter, bo-

stadsstöd⁷³, betalt underhållsstöd, ekonomiskt bistånd och återbetalning av studielån.

Ersättningsgrad: Den andel av den disponibla inkomsten som hushållet får behålla när individen går från arbete till arbetslöshetsersättning, sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning. Ersättningsgraden visar hur hushållets ekonomiska standard förändras och beror på inkomster från alla i hushållet. Ersättningsgraden har beräknats med hjälp av FASIT-modellen.

Inför årets bilaga har metodiken för att beräkna ersättningsgrader reviderats något. De redovisade värdena har reviderats bakåt t.o.m. år 2006; ett tidsseriebrott uppkommer därför mellan 2005 och 2006. I korthet innebär förändringen att de tillstånd som jämförs har reviderats. Med den tidigare metoden (som fortfarande ligger till grund för beräkningarna som avser 1991–2005) delades befolkningen i arbetsför ålder in i arbetande respektive bidragsförsörjda med hjälp av ett antal kriterier. De arbetande gjordes sedan arbetslösa, sjukskrivna eller till mottagare av sjuk- och aktivitetsersättning, medan de som i utgångsläget var bidragsförsörjda gavs arbete.⁷⁴

Med den metodik som nu tillämpas beräknas först den inkomst som individen skulle ha vid heltidsarbete, oavsett den verkliga försörjningssituationen. Därefter beräknas inkomsten vid bidragsförsörjning på heltid. På detta sätt blir beräkningsförutsättningarna tydligare och beräkningarna blir även enklare att hantera modellmässigt.

Fördelningspolitiska nyckeltal

Lönespridning: Baseras på överenskommen månadslön uppräknad till heltid.

Löneskillnader mellan kvinnor och män kan delvis förklaras av skillnader avseende ålder, utbildningsnivå, arbetstid, sektor och yrke. SCB beräknar därför löneskillnader mellan kvinnor och män där dessa strukturella skillnader rensas

bort genom s.k. standardvägning.⁷⁵ Den återstående oförklarade löneskillnaden kan bero på diskriminering och/eller andra icke observerbara faktorer.

Förmögenhetskoncentration: Andel av hela nettoförmögenhetssumman, värderad till marknadsvärde, som ägs av den hundradel av hushållen som har störst förmögenhet.

Andel med svag ekonomi: Andelen med svag ekonomi enligt ett absolut synsätt definieras som andelen individer med en ekonomisk standard understigande 60 procent av 1991 års prisjusterade medianinkomst. Andelen med svag ekonomi enligt ett relativt synsätt definieras som andelen individer med en ekonomisk standard understigande 60 procent av medianinkomsten respektive år.

Andel som försörjs med olika typer av sociala ersättningar: Antalet personer i åldern 20–64 år som försörjs med olika typer av sociala ersättningar räknas i s.k. helårsekvivalenter. Med helårsekvivalenter avses det antal individer som skulle kunna försörjas under ett helt år med full ersättning från sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, ersättning vid arbetslöshet och ekonomiskt bistånd. Exempelvis utgör två personer, som varit heltidsarbetslösa ett halvår var, tillsammans en helårsekvivalent. Uppgifterna har sammanställts av Finansdepartementet med ledning av data från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och SCB. Redovisningen avviker något från SCB:s definition av helårsekvivalenter bl.a. genom att sjuklön och karensdagar räknas med, liksom personer med sjuk- och aktivitetsersättning bosatta i utlandet. Andelen som försörjs med sociala ersättningar beräknas som kvoten mellan antalet helårsekvivalenter och det totala antalet personer i åldern 20–64 år.

Datamaterial och beräkningsmetoder

HEK – Hushållens ekonomi

HEK är en urvalsundersökning som genomförs varje år i huvudsakligt syfte att ge en tydlig bild av den disponibla inkomstens fördelning bland olika hushåll samt för att belysa inkomststruk-

⁷³ Som bostadsstöd räknas bostadsbidrag, bostadstillägg till pensionärer (inklusive särskilt bostadstillägg) samt äldreförsörjningsstöd.

⁷⁴ För vidare läsning och närmre beskrivning av metoden se SOU 2004:2 bilaga 14 och Ds 1997:73.

⁷⁵ För vidare läsning om standardvägning vid undersökning av löneskillnader mellan kvinnor och män, se Eurén, C. och M. Nordin (2006), Kvinnors och mäns löner jämförda yrke för yrke, Medlingsinstitutet.

turen. HEK bygger på årliga tvärsnitt av befolkningen, vilket innebär att det inte är samma individer som studeras över tid. Urvalet består av individer som är 18 år eller äldre bland samtliga hushåll och individer som var folkbokförda i landet någon gång under undersökningsåret. Både urvalspersonen och tillhörande hushållsmedlemmar ingår i undersökningen. Uppgifterna i HEK samlas in från deklara-tionsuppgifter, telefonintervjuer och olika administrativa register. Den senaste versionen av HEK avser 2010 och i populationen ingår ca 38 500 individer fördelade på ca 16 300 hushåll. I bilagans redovisningar avgränsas populationen till s.k. helårsindivider/helårshushåll (fördelningspopulationen). Med helårsindivider/helårshushåll avses individer/hushåll där samtliga vuxna var folkbokförda i Sverige både den 1 januari och den 31 december undersökningsåret.

HEK bygger på s.k. kosthushåll. Ett kosthushåll utgörs av alla personer som bor i samma bostad och har gemensam hushållning. I kosthushållet ingår t.ex. kvarboende ungdomar. Ett kosthushåll kan också bestå av flera generationer, syskon eller kompisar som bor tillsammans och har gemensam hushållning. Barn som bor lika mycket hos båda föräldrarna räknas till det hushåll där de är folkbokförda och ingår således endast i den ene föräldrarnas hushåll.⁷⁶

LINDA – Longitudinell INdividDAtabas

LINDA-databasen består av ett urval om cirka tre procent av den svenska befolkningen. Till dessa urvalsindivider har eventuella hushållsmedlemmar adderats. Totalt omfattar urvalet drygt 833 000 individer för år 2010. De individer som ingår i urvalet följs upp på en årlig basis varvid data samlas in från olika administrativa register avseende bl.a. inkomster, skatter, transfereringar och utbildning. Även information för förfluten tid samlas in. Databasen har alltså en longitudinell struktur där de ingående individerna kan observeras vid upprepade tillfällen. För närvarande finns information för 1968–2010. Urvalsindivider som försvinner från databasen genom dödsfall eller emigration ersätts med nya individer på ett sätt som säker-

ställer att databasen är representativ i förhållande till den svenska befolkningen.

LINDA ger med sitt stora urval och panelegenskaper en mycket hög statistisk säkerhet. Det bör dock noteras att det hushållsbegrepp som används i LINDA endast baseras på information från administrativa register och därmed skiljer sig från det som används i HEK-databasen. Som en konsekvens av detta betraktas i LINDA sammanboende par som inte är gifta eller har gemensamma barn som separata hushåll. På grund av att man i LINDA, till skillnad från i HEK, inte kan observera kosthushåll har istället den s.k. PEL-skalan använts vid ekvivalering av hushållets disponibla inkomster. PEL-skalan utgår från antalet vuxna respektive barn i hushållet utan att ta hänsyn till relationen mellan hushållets vuxna.⁷⁷

EU-SILC

EU:s statistik över inkomst- och levnadsvillkor (EU-SILC) är ett instrument som syftar till att samla in aktuella och jämförbara tvärsnitts- och longitudinella mikrodata för flera väsentliga välfärdsdimensioner, exempelvis inkomst, fattigdom, social utslagning och levnadsvillkor. Instrumentet är förankrat i det europeiska statistiksystemet. Social utslagning och uppgifter om boende samlas in på hushållsnivå medan uppgifter över arbetssituation, utbildningsnivå och hälsostatus erhålls på individnivå för dem över 16 år. Inkomstuppgifterna är huvudsakligen på individnivå.

FASIT

För att analysera fördelningseffekter av ändrade regler i välfärdssystemen använder Regeringen mikrosimuleringsmodellen FASIT. Till grund för dessa beräkningar ligger HEK-databasen. Modellen tillåter undersökningar av hur disponibel inkomst m.m. påverkas av en ändring av reglerna för beräkning av olika skatter, trans-

⁷⁶ Kosthushållet kan redovisas fr.o.m. 1991, varför många av de tidsserier som redovisas i propositionen har detta som startår.

⁷⁷ PEL-skalan baseras på Socialstyrelsens norm för ekonomiskt bistånd, kompletterad med en schablonmässig boendekostnad. Jämfört med SCB:s skala ger PEL-skalan något färre konsumtionsenheter i hushåll med barn och något fler i sambohushåll utan barn. För en utförligare beskrivning av PEL-skalan, se 2010 års ekonomiska vårproposition (prop. 2009/10:100 bilaga 4).

fereringar och bidrag. För en analys av år där utfallsdata ännu inte finns tillgängliga görs en framskrivning av de ekonomiska och demografiska förhållanden som väntas gälla för det aktuella året (se nedan). Det är även möjligt att undersöka hur en regeländring påverkar marginaeffekter och ersättningsgrader för hushållen. Effekterna kan undersökas för olika grupper (inkomstgrupper, hushållstyper etc.) eller aggregerat till samhällsnivå.

På grund av eftersläpningen i inkomststatistiken krävs en framskrivning av HEK-data för att möjliggöra analyser av senare år. Framskrivningen görs i två steg. Först kalibreras datamaterialets urvalsvikter så att kända ändringar i befolkningsstrukturen och andra antalsuppgifter⁷⁸ återspeglas. Genom kalibreringen justeras det antal individer som representeras av en viss individ i datamaterialet utan att individens övriga variabelvärden påverkas. För att justera vissa inkomstvariabler med avseende på den kända utvecklingen tillämpas sedan proportionell skalning. Detta görs bland annat för löner, kapitalvinster och övriga kapitalinkomster.

Simulering av beteendeffekter

FASIT har huvudsakligen använts för statistiska simuleringar vilket innebär att ingen hänsyn tagits till de eventuella beteendändringar som uppstår till följd av att reglerna för skatte- och bidragssystemen ändras. För att kunna göra simuleringar som beaktar långsiktiga arbetsutbudseffekter av regeländringar har en särskild arbetsutbudsmodell utvecklats⁷⁹. Modellen innehåller detaljerade regler för skatter och bidrag, samt faktiska uppgifter om inkomster m.m. för ett representativt urval av befolkningen. Vidare innehåller modellen ett antal skattade beteendekvationer som beskriver dels individers preferenser för marknadsarbete, dels sannolikheter för övergångar från icke-arbete (arbetslöshet, långtidssjukskrivning eller sjuk- och aktivitetsersättning) till arbete när ersättningsgraden förändras. Modellen beaktar också att olika typer av hushåll – ensamstående kvinnor, ensamstående kvinnor

med barn, ensamstående män och sammanboende – kan antas ha olika preferenser för marknadsarbete.

Vid simulering av olika regeländringar kommer t.ex. en skattesänkning att påverka nyttan av de möjliga kombinationer av fritid och konsumtion som hushållet kan välja emellan. Detta ger impulser till beteendeförändringar i form av ett förändrat arbetsutbud. Förändringen i arbetstid påverkar individens arbetsinkomst och transfereringar, vilket i sin tur påverkar den offentliga sektorns ekonomi, hushållets inkomst och inkomstfördelningen.

Dekomponering av inkomstspridning med avseende på inkomstslag

Inkomstspridningen kan delas upp med avseende på de inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten. Vissa inkomstslag, t.ex. löneinkomster, kapitalvinster och kapitalinkomster, är ojämnt fördelade och bidrar till skevheten, medan skatter och transfereringar verkar utjämnande. Den viktade summan av de positiva och negativa bidragen uppgår till den totala inkomstspridningen. Det största bidraget till inkomstspridningen kommer från löneinkomsterna. Orsaken till detta är inte att lönerna har den mest ojämn fördelningen utan att det är det vanligaste inkomstslaget och därmed har den största vikten. Genom att studera hur de olika inkomstslagens bidrag till Gini-koefficienten utvecklats över tiden kan även förändringar i inkomstfördelningen hänföras till de olika inkomstslagen.

Anta att den (justerade) disponibla inkomsten kan skrivas som en summa av k inkomstslag. Gini-koefficienten kan då skrivas som en summa av k komponenter, en för varje inkomstslag. Varje komponent kan i sin tur uttryckas som produkten av tre faktorer. Faktorerna representerar den s.k. Gini-korrelationen mellan inkomstslaget och den disponibla inkomsten, inkomstslagets Gini och inkomstslagets andel av den totala inkomsten.⁸⁰

⁷⁸ Detta gäller antal utbetalade a-kassedagar, antal föräldrapenningdagar, antal individer i arbetsmarknadspolitiska program, antal sysselsatta i olika arbetsmarknadssektorer, antal sjukpenningdagar, antal individer med sjuk- och aktivitetsersättning, antal individer med inkomstgrundad ålderspension samt antal individer med garantipension.

⁷⁹ För en utförlig beskrivning av modellen, se rapport 2009:1 från Finansdepartementets ekonomiska avdelning.

⁸⁰ För mer formaliserade metodbeskrivningar se Lerman, R. I. och S. Yitzhaki (1985), *Income Inequality Effects by Income*, The Review of Economics and Statistics, MIT Press, vol. 67(1), 151–56 samt Dagum, C. (1998), *A New Approach to the Decomposition of the Gini Income Inequality Ratio, Income Inequality, Poverty, and Economic Welfare* 47–63. *Studies in Empirical Economics*.

För varje inkomstslag gäller sedan att dess inverkan på Gini-koefficientens förändring under en tidsperiod kan beräknas som differensen av inkomstslagets Gini-bidrag mellan periodens slut- respektive basår. Summan av dessa differenser, en för varje ingående inkomstslag, uppgår till periodens totala förändring av Gini-koefficienten.

Indelning i grupper efter sysselsättningsstatus

När inkomstfördelningen ska beskrivas med utgångspunkt från olika gruppers sysselsättningsstatus i åldersgruppen 20-64 år kan indelningen göras på många olika sätt. I denna bilaga har målet varit att försöka konstruera så distinkta grupper som möjligt och att grupperna så långt det är möjligt ska vara tolkningsbara och policyrelevanta. Indelningen har primärt gjorts utgångspunkt från huvudsaklig inkomstkälla. Grupperna är ömsesidigt uteslutande och skapas i en sekvens som beskrivs nedan. De som inte definieras in i den första gruppen prövas mot nästkommande villkor osv. I vilken ordning individerna prövas mot villkoren påverkar alltså gruppernas sammansättning.

1. Tillhör utanförskapsgrupp (bidragsinkomsten överstiger arbetsinkomsten).
Om individen uppfyller detta villkor väljs någon av följande grupper beroende på vilken inkomstkälla som är störst:
 - a. sjuk (sjukpenning störst),
 - b. arbetslös (arbetslöshetsersättning störst),
 - c. sjuk- och aktivitetsersättning (sjuk- och aktivitetsersättning störst),
 - d. ekonomiskt bistånd (ekonomiskt bistånd störst).
2. Studerande (klassificerad som studerande enligt register eller uppbär studiemedel).
3. Heltidsarbetande (sysselsättningsgrad minst 90 procent).
4. Deltidsarbetande (sysselsättningsgrad i intervallet 1–89 procent eller arbetsinkomst $> 0.1 \cdot \text{medianinkomsten}$).
5. Övriga (t.ex. ålderspensionärer yngre än 65 år och hushåll som av olika skäl saknar såväl arbets- som transfereringsinkomster).

Tabell U.2 Nyckeltal 1991 och 1995–2010

	1991	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Lönespridning (Decil9/Decil5)	-	1,44	1,46	1,46	1,52	1,55	1,56	1,59	1,58
- kvinnor	-	1,30	1,32	1,32	1,35	1,37	1,40	1,41	1,42
- män	-	1,57	1,58	1,59	1,65	1,67	1,69	1,72	1,69
Lön (D5kvinnor/D5män)		0,88	0,86	0,86	0,88	0,88	0,87	0,87	0,88
Kvinnors lön som andel av männens standardvägt (%)	-	-	93	93	92	93	93	93	93
Inkomstspridning (Gini)	0,226	0,227	0,237	0,253	0,245	0,261	0,294	0,266	0,258
Gini exkl. kapitalvinster	0,208	0,213	0,217	0,221	0,223	0,226	0,240	0,235	0,235
Förmögenhetskoncentration topp 1 %	-	-	-	20	-	30	26	25	24
Andel med svag ekonomi									
- Absolut mått (60 %)	7,3	11,2	12,0	10,9	9,6	8,4	7,7	6,9	6,4
- Relativt mått (60 %)	7,3	7,3	8,5	8,5	8,3	8,4	9,3	9,3	9,7
Andel hushåll med ekonomiskt bistånd	-	9,9	10,3	10,3	9,3	8,2	7,2	6,4	6,0
Andel (20–64 år) som försörjs med olika sociala ersättningar (%)	16,6	23,3	23,0	22,7	21,4	20,5	20,4	20,2	20,7
Marginaleffekt (%)	-	-	45,7	46,1	46,0	44,6	42,6	40,7	39,8
Ersättningsgrad (%)									
- Arbetslöshet	-	-	-	77,0	80,0	78,0	78,0	78,0	79,0
- Sjukpenning	-	-	-	85,0	86,0	85,0	85,0	84,0	84,0
- Sjuk- och aktivitetsersättning	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Lönespridning (Decil9/Decil5)	1,57	1,57	1,58	1,58	1,58	1,59	1,58	1,57	
- kvinnor	1,42	1,41	1,42	1,43	1,45	1,44	1,44	1,44	
- män	1,68	1,68	1,68	1,69	1,66	1,68	1,68	1,67	
Lön (D5kvinnor/D5män)	0,88	0,89	0,89	0,89	0,88	0,89	0,90	0,90	
Kvinnors lön som andel av männens standardvägt (%)	93	93	93	93	94	93	94	94	
Inkomstspridning (Gini)	0,253	0,258	0,271	0,287	0,307	0,289	0,291	0,297	
Gini exkl. kapitalvinster	0,230	0,232	0,237	0,245	0,257	0,259	0,267	0,265	
Förmögenhetskoncentration topp 1 %	24	25	25	24	23	-	-	-	
Andel med svag ekonomi									
- Absolut mått (60 %)	5,8	5,3	5,5	4,8	4,4	5,4	5,3	5,4	
- Relativt mått (60 %)	8,9	9,3	10,1	10,2	12,2	13,2	13,4	14,1	
Andel hushåll med ekonomiskt bistånd	5,9	5,9	6,1	5,8	5,6	5,7	6,2	6,5	
Andel (20–64 år) som försörjs med olika sociala ersättningar (%)	20,9	21,4	21,0	20,3	17,9	16,2	16,9	16,8	
Marginaleffekt (%)	39,9	40,4	40,0	39,4	36,4	35,7	33,3	32,6	
Ersättningsgrad (%)									
- Arbetslöshet	80,0	80,0	80,0	77,8	74,8	72,7	70,9	69,8	
- Sjukpenning	83,0	83,0	84,0	86,7	83,4	81,9	81,2	80,2	
- Sjuk- och aktivitetsersättning	-	-	75,0	77,0	74,8	73,1	72,5	71,5	

Anm.: På grund av ändrade beräkningskonventioner för ersättningsgrader är serierna före 2006 inte helt jämförbara med serierna 2006–2010. Se underbilagan för en beskrivning av hur ersättningsgraderna beräknas.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell U.3 Regeländringar som beaktats vid beräkning av politikens effekter**Reformer 2012**

- Förstärkt bostadsbidrag för unga utan barn (höjd andel av bostadskostnaden)
- Förstärkt bostadsbidrag för barnfamiljer (höjt barn-tillägg och sänkt nedre gräns för bostadskostnad vid vilken bidrag betalas ut)
- Höjt bostadstillägg för pensionärer
- Höjd gräns för skäligen levnadsnivå för pensionärer med särskilt bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd
- Höjt avdrag vid uthyrning av privatbostad
- Höjd beloppsgräns för reseavdrag

Reformer 2011

- Höjt grundavdrag för pensionärer
- Höjt flerbarnstillägg inom barnbidraget
- Höjt studiemedel fr.o.m. höstterminen 2011 (lån)
- Höjt avdrag vid uthyrning av privatbostad

Reformer 2010

- Jobbskatteavdrag steg 4
- Höjda studiemedel (lån och bidrag)
- Höjt grundavdrag för pensionärer
- Höjt bostadstillägg (BTP) för personer med sjuk- och aktivitetsersättning

Reformer 2009

- Jobbskatteavdrag steg 3
- Höjd nedre skiktgräns
- Höjt grundavdrag för pensionärer
- Höjd norm inom särskilt bostadstillägg för pensionärer/äldreförsörjningsstödet
- Sänkt äldreomsorgsavgift
- Reducerad arbetslöshetsavgift
- Höjd beloppsgräns för reseavdrag

Reformer 2008

- Jobbskatteavdrag steg 2
- Arbetslöshetsavgift ersätter förhöjd finansieringsavgift
- Nedsatt sjukpenninggrundande inkomst (SGI) i sjukförsäkringen
- Nedsatt SGI i föräldraförsäkringen
- Sänkt ersättningsnivå till 75 procent efter 1 års sjukfrånvaro
- Ytterligare två karensdagar i arbetslöshetsförsäkringen
- Ersättning för deltidsarbetslöshet max 75 dagar för personer utan försörjningsansvar
- Begränsad avdragsrätt för privat pensionssparande
- Ny kommunal fastighetsavgift

Reformer 2007

- Jobbskatteavdrag steg 1
- Reducerad A-kassa
- Slopade rätt till skattereduktion för fackförenings- och A-kasseavgift
- Nedsatt SGI i sjukförsäkringen
- Nedsatt SGI i föräldrapenningen
- Nedsatt SGI i arbetslöshetsförsäkringen
- Sänkt tak i tillfällig föräldrapenning m.m.
- Sänkt tak i sjukförsäkringen
- Höjd beloppsgräns för avdrag för övriga utgifter
- Höjd beloppsgräns för reseavdrag
- Höjt tak för hyra vid BTP
- Slopade förmögenhetsskatt
- Slopade studerandevillkor i arbetslöshetsförsäkringen
- Slopade rätt till regionalt grundavdrag av socialavgifter
- Införd egenavgift i arbetslöshetsförsäkringen (förhöjd finansieringsavgift)
- Reducerade rätt till skatteavdrag för hem-PC
- Ökad tobaksskatt
- Skatt på trafikförsäkringspremier införs
- Reducerade fastighetsskatt (begränsning av markvärde)